

2007:65

Industrimiljöer i Lunds kommun

Inventering, 2007

Henrik Borg & Kristina Nilén

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2007:65

Industrimiljöer i Lunds kommun

Inventering, 2007
Lunds kommun
Skåne län

Henrik Borg & Kristina Nilén

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.m.se

© 2007 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2007:65
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: HB Busshållplatsen vid Rådmansvången utanför f d Å & R
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Industrimiljöer i Lunds kommun

Innehåll

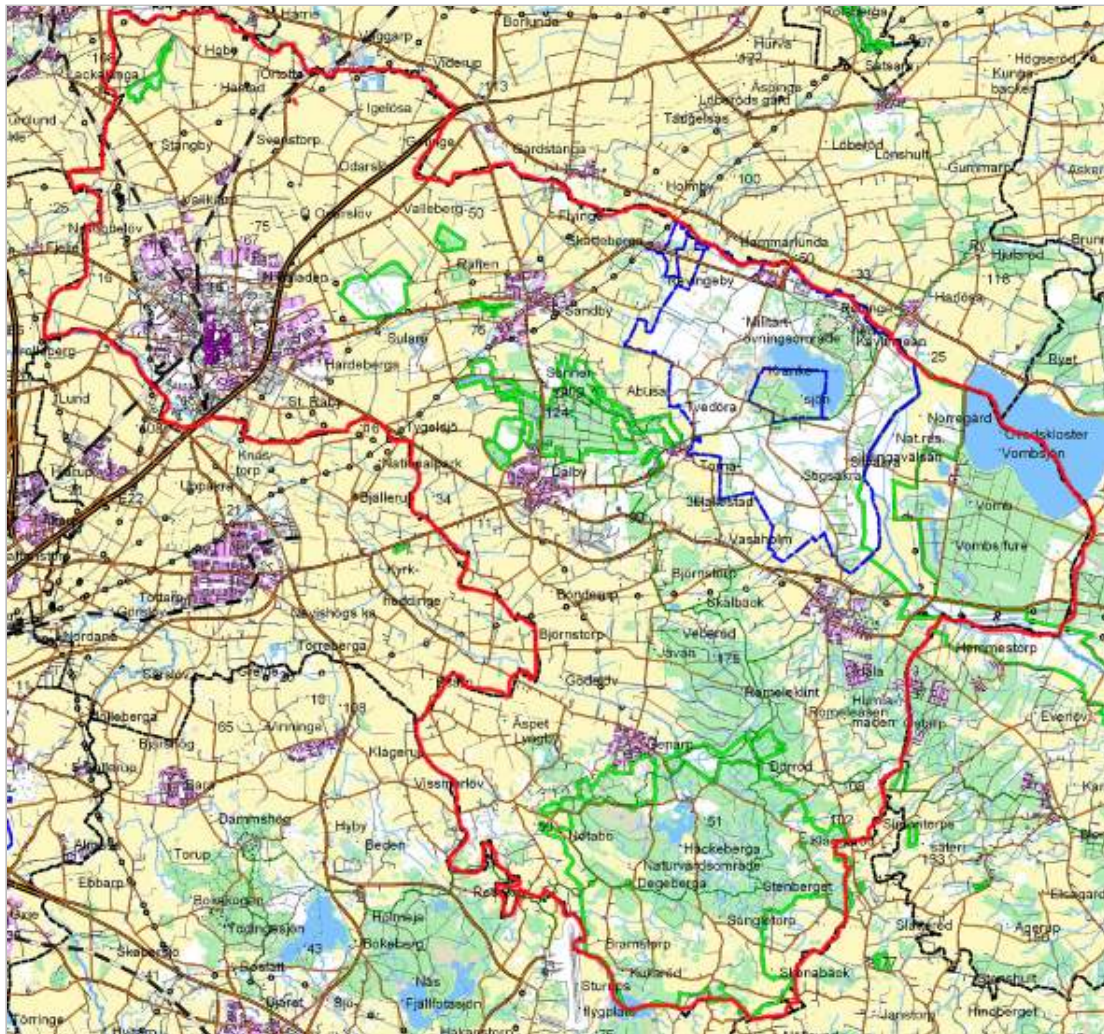
1. INLEDNING	9
Uppdrag	9
Disposition	9
Avgränsning	9
Tidigare undersökningar	10
2. INDUSTRIALISERINGEN	13
Förutsättningar	13
Utveckling	13
Industrialiseringen i Lunds stad	14
3. INDUSTRIENS PRODUKTIONSMILJÖER	19
Konstruktioner	21
Fasadutformningar	23
Arkitekterna	24
Planlösningar	26
4. INDUSTRIMILJÖER I LUNDS KOMMUN	27
4.1 Lunds stadskärna	27
Historik	27
Områdets karaktärsdrag	27
Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar	28
Rivna, i bevarandeprogrammet uppmärksammade miljöer	35
4.2. Norra Fäladens företagsområde	38
Historik	38
Områdets karaktärsdrag	38
Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar	39
4.3. Ideon/Pålsjö	42
Historik	43
Områdets karaktärsdrag	43
Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar	44
4.4. Gastelyckan	53
Historik och beskrivning	53
Områdets karaktärsdrag	54
4.5. Brunshög/Lunds NE	55
Historik	55
Områdets karaktärsdrag	55
Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar	56
4.6. Råbyholm / Norra Knästorp svägen	58
Historik	58
Beskrivning	58
Områdets karaktärsdrag	59
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	60

4.7. Margretedal	63
Historik	63
Områdets karaktärsdrag	63
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	64
4.8. Södra företagsområdet, Rådman svängen	68
Områdets karaktärsdrag	68
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	69
4.9. Spoletorp/Sockerbruksområdet	71
Historik	71
Områdets karaktärsdrag	72
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	72
4.10. Öresundsvägens företagsområde	75
Historik	75
Områdets karaktärsdrag	76
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	77
4.11. Pilsåker	93
Områdets karaktärsdrag	93
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	93
4.12. Gunnesbo/Nöbbelev	95
Historik	95
Områdets karaktärsdrag	95
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	97
4.13. Dalby	101
Historik	101
Områdets karaktärsdrag	102
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	103
4.14. Genarp	109
Historik	109
Kärrvallens karaktärsdrag	109
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	111
4.15. Södra Sandby	113
Historik	113
Områdets karaktärsdrag	113
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	114
4.16. Veberöd	118
Historik	118
Områdets karaktärsdrag	118
Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar	119
4.17. Övriga kommunen	120
Torna Hällestad	120
Stenindustrin Hardeberga	120
Stenindustrin Skrylle	121
5. URVAL	122
Urvalskriterier	122
Margretedal	123

Norra fålادن	123
Ideon/Pålsjö	124
Brunnshög	125
Råbyholm	125
Rådmansvången/Södra Företagsområdet	125
Öresundsvågens företagsområde och Spoletorp	126
Gunnesbo/Nöbbelöv	129
Lunds innerstad	130
Dalby	131
Genarp	132
Södra Sandby	133
Veberöd	134
Torna Hällestad	134
AVSLUTNING	135
Källor	136
Muntliga källor	136
Otryckta källor	136
Tryckta källor	136
Bilaga 1	138
Bilaga 2	139

Lunds kommun

Undersökningen har geografiskt avgränsats till Lunds stad respektive landsbygdssorterna Dalby, Genarp, Södra Sandby och Veberöd samt stenbrotten i Hardeberga och Skrylle.

1. INLEDNING

Uppdrag

På uppdrag av Lunds kommun har Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne sammanställt ett underlag till en del inom kulturmiljöprogrammet kallad "Industrimiljöer i stad och på landsbygd". Vi har tolkat uppdraget som att med utgångspunkt i befintliga inventeringar och programhandlingar ta fram ett dokument som på ett övergripande och användbart sätt identifierar och lyfter fram kulturmiljövärdena i kommunens industrimiljöer. Syftet med delarbetet är att identifiera och klargöra kulturmiljövärden i bebyggelse präglad av industriell produktion. Handlingen ska fungera som stöd för bygglovhantering och planering samt förankring hos allmänheten av kommunens kulturmiljöarbete.

Disposition

Inledningen beskriver syftet med uppdraget samt hur vi avgränsat och definierat detsamma. Vi kommenterar även kortfattat tidigare relevanta undersökningar. Följande kapitel beskriver industrialiseringen, dess förutsättningar och utveckling speciellt med avseende på Lund. Det tredje kapitlet beskriver hur industrins produktionsmiljöer sett ut under skilda tider. Det fjärde kapitlet innehåller rapportens huvuddel där alla kommunens industriområden beskrivs avseende historik och övergripande karaktärsdrag men där även bebyggelsen på enskilda fastigheter redovisas. I ett avslutande kapitel kallat URVAL, har vi samlat uppgifter om den del av bebyggelsen i Lunds kommun med koppling till industriell produktion, som vi menar har störst kulturmiljömässig betydelse.

Avgränsning

Vi har i samråd med beställare avgränsat undersökningsområdet till industrimiljöer i Lunds innerstad samt de områden som kommunens planering anges som företagsområden. Vi har undersökt 12 företagsområden i Lund samt industrierna i samhällena Dalby, Genarp, Södra Sandby och Veberöd. Dessutom har vi undersökt stenbrytning på flera platser. Vår avgränsning i tid är 1800-talets mitt till nu-tid.

Vi har inriktat oss på industriella produktionsmiljöer, d v s miljöer som uppförts för eller använts till industriell produktion. Vi har inte studerat kommunaltekniska verk, kraftproduktion eller infrastruktur. Vi har inte studerat miljöer präglade av småskalig och hantverksmässig produktion. Vi upplever att skilljelinjen mellan industri och hantverk är svår att dra, i synnerhet i fråga om äldre tid. I dagens industriområden blandas handel och grossistverksamheter med tillverkning. Företag som tidigare bedrivit tillverkning i Lund har i vissa fall flyttat tillverknings utomlands eller övergått till att bedriva import, men bibehållit lokaler i Lund.

Med begreppet industri avser vi tillverkning genom förädling av råvara. Industri kommer från latinets ”industria” som betyder ivrig verksamhet, flit eller företagsamhet. I Sverige används ordet även om en enskild fabrik eller ett enskilt företag. I inskränkt bemärkelse betecknar industri den produktionsform som karakteriserar fabriksindustri i industrisamhället. Industrins varuproduktion skiljer sig från protoindustriell produktion genom att den förbrukar större energitillgångar, bedrivs i större skala, i större anläggningar samt arbetsprocessens specialisering och mekanisering. Ibland används antalet anställda på en arbetsplats som ett kriterium för om den kallas industri eller inte, men Statistiska Centralbyrån, SCB, har ingen undre gräns för antalet anställda i en industri. SCB delar in industrin i tre grenar: 1 gruvor och mineralbrott, 2 tillverkningsindustri (med 9 underavdelningar), 3 gas, värme och vattenverk. Med ledning av Nationalencyklopediens, NE, definition att industri även betecknar annan verksamhet än råvaruförädlande, används ”industri” i en bred definition i förstudien.¹

Tidigare undersökningar

Delar av Lunds äldre industrimiljöer har tidigare undersökts och flera böcker beskriver Lunds industrier på ett utförligare sätt. K.G. Tappers avhandling ”Industriarkitektur vid södra stambanan i Lund 1856-1907” skildrar stadens äldre industrier. Ragnar Blomqvist har i ”Lunds historia”, beskrivit en del av stadens verksamheter. 1990 beskrev Erik Dahmén ”Lund i industrisverige”.² ”Företagsamhetens Lund”³ är den senaste beskrivningen som på ett systematiskt sätt går igenom industrier och företag i Lund. Det finns även kulturmiljöinriktade inventeringar som berör miljöer i Lund, exempelvis de landsomfattande undersökningarna av sockerbruk och tegelbruk.

Kulturen har ett stort bild- och arkivmaterial som samlats in under lång tid. På Kulturen finns även en permanent utställning som skildrar industrialismen i Lund. Som ett led i arbetet med att dokumentera staden har en del industrimiljöer fotograferats. Exempelvis fotodokumenterades Carl Holmbergs mekaniska verkstad under 1950-talet och bildmaterialet finns på Kulturen. Även Armaturfabriken fotodokumenterades i samband med flytten av företagets verksamhet till Gunnesbo⁴. Några industrier har själva skrivit sin historia och en tidig film ska finnas av AB C. O. Borgs Söners Fabriker. Den gjordes i samband med företagets 200-årsjubileum 1935. Kulturen genomförde även en fotodokumentation innan rivningen av fabriksbyggnaderna. Lunds mekaniska verkstad, som bl.a. tillverkade järnvägschassin i sin fabrik på Trollebergsvägen, har fotodokumenterats.

---

¹ Regionmuseet 2003:8 ”Skånes industriella arv” Henrik Borg se hemsida: <http://www.regionmuseet.m.se/acrobatfiler/industriarv.pdf>

² Dahmén, Erik: ”Lund i industrisverige”² I: Lund under expansion. Birgitta Odén red. 1990 Lund.

³ Blom, KA, Larsson, G, Mårtensson J: ”Företagsamhetens Lund”, Wallin & Dalholm, Lund 2000.

⁴ Företaget som tog över det som till en början hette Armaturfabriken Carl Holmberg heter nu Knorr-Bremse NAF Broms AB och sysslar med bromsar för tåg och lok.

Ur kulturmiljösynpunkt är det befintliga kunskapsunderlaget gällande stadskärnan gott. Underlagen för ytterområdena är mindre goda, liksom underlagen för övriga kommundelar samt för de miljöer som byggts under efterkrigstiden. En kommuntäckande översikt av industrimiljöer med utgångspunkt i kulturmiljövärden har hittills saknats.

Svårdaterad runsten som återfunnits i Brunnhög vid byggandet av Ericssons anläggning på platsen.

2. INDUSTRIALISERINGEN

Förutsättningar

Sverige var sent industrialiserat i jämförelse med många andra delar av Europa. Före 1800-talets mitt fanns endast få industrier i landet och endast några av dessa låg i Skåne. Förutsättningar för industrialiseringen var kunskap, kapital, råvaror, energi, arbetskraft samt tillgång till marknader. Industriernas tillväxt stimulerades av skråtvångets upphävande 1847, näringsfrihetens införande 1864, tullfrihet på viktiga marknader samt statliga investeringar i järnväg och hamnar. 1800-talets befolkningstillväxt och urbanisering skapade efterfrågan på nya varor. I Skåne har den geografiska närheten till Danmark i vissa avseende påverkat den industriella utvecklingen då idéer och kapital i många fall förts över från Danmark. Den industriella revolutionen under 1800-talets slut byggde till stor del på förutsättningar som den agrara revolutionen skapat. I Skåne har en stor del av industrin haft och har samband med produktionen av livsmedel. Urbaniseringen och möjligheten att exportera skapade en ökad efterfrågan på jordbruksprodukter, något som stimulerade en kommersialisering av jordbruket, vilket i sin tur skapade en ökad efterfrågan på färdigvaror. Under 1900-talet ökade efterfrågan på industriellt bearbetade och förädlade produkter eftersom levnadsstandarden steg. Vinsterna från jordbruket kunde bland annat användas för utbyggnad av infrastruktur och anläggandet av industrier. Flera branscher, som textil och livsmedel, har utvecklats ur traditionellt hantverk och hemtillverkning. Många branscher har varit föremål för genomgripande statliga regleringar och skydd från import.

En viktig del av industrialiseringen är förmågan att på effektivt och lönsamt sätt producera varor. Ur det äldre s.k. förlagssystemet växte, först i Storbritannien, men senare också i Belgien, Tyskland och övriga Europa samt USA, en massproducerande industri som byggde på mekaniserad maskinell framställning med en högt driven arbetsdelning, tidsstudier och specialisering. Detta sätt att organisera arbetet kom att kallas taylorism eller vetenskaplig arbetsdelning (Scientific Management) efter den man som utvecklade begreppet.⁵ En vanlig symbol för arbetsdelningen är upprepade och enkla arbetsmoment arrangerade efter ett löpande band.

Utveckling

Den industriella tillverkningen i Sverige växte kraftigt mellan 1860 och 1910. Till en början var produktionen inriktad på råvaruexport, främst trävaror men även spannmål. I Sverige märktes under 1870-talet en kraftig högkonjunktur men den

---

⁵ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Taylor> 20070815 Med hjälp av och s.k. taylorism, arbetsorganisationer med hög grad av specialisering och centralisering Taylorism eller innebär enkelt beskrivet att industriproduktionen skall vara präglad av vetenskapligt utformade metoder och att allt tankearbete skall flyttas från verkstadsgolvet ut till olika planeringsavdelningar

avlöstes av en lågkonjunktur under 1880-talet och i Europa som helhet under 1873-95. Lågkonjunkturer märktes i Skåne genom att värdet på den industriella produktionen och antalet anställda minskade. Under perioden från 1876 till 1880 minskade antalet industrier i dåvarande Malmöhuslän från 246 till 190. Men nedgången visade sig vara tillfällig och i takt med industriernas tillväxt ökade värdet av vidareförädlade produkter. Strax efter 1900 var industrins bidrag till bruttonationalprodukten större än jordbrukets. I samband med och efter första världskriget drabbades många företag av en nedgång, men mellan 1920 och 1960 växte industriproduktionen ytterligare. Perioden mellan 1940-1985 brukar benämnas den högindustriella epoken med störst andel sysselsatta inom industrin. Under 1960-talet inföll de s k rekordåren, med höga tillväxttal, kraftigt stigande sysselsättning, stigande förvärvsfrekvens och ökad arbetskraftsinvandring. Under 1970-talet bröts den tidigare utvecklingskurvan och flera industrigrenar mötte kraftig konkurrens från utlandet. Tyngre industri och lågteknologisk industri eller arbetsintensiv industri slogs ut eller genomgick strukturrationaliseringar. I Skåne märktes det exempelvis genom att varven och gruvorna lades ned. Redan under 1960-talet hade den inhemska textil-, sko- och konfektionsindustrin slagits ut eller tvingats lägga en stor del av produktionen utomlands. I Lund lade arbetsintensiva industrier inom textil- och lädertillverkningen ut sin produktion utomlands eller tvingades lägga ned. En del produkter har ersatts med andra eller blivit för dyra att tillverka, den omfattande tegelindustrin i Sydsverige är uttraderad och ersatt med import från Danmark och Tyskland. Tegelbruket i Veberöd var i drift till 1970-talets början. Starka betongs tillverkning av betongsten i Södra Sandby och Lecas produktion av lättbetongblock i Veberöd kan ses som en fortsättning på denna byggvaruindustri. Siporex i Dalby lades däremot ned för några år sen.

Sedan 1970-talet har antalet anställda inom industrin minskat och antalet anställda inom tjänsteföretag har ökat. Idag beskrivs samhället som ett tjänste- eller kunskapssamhälle. Kopplingen mellan forskning och industri har blivit starkare vilket har lett till en tillväxt av forskningsrelaterad tillverkningsindustri men också tjänsteföretag. Många företag har knoppat av tjänstefunktioner och lagt ut produktion i andra länder. Tjänstefunktionerna ingår inte statistiskt sett i tillverkningsindustrin. Etableringen av Ideon 1986 är en tydlig markering av forskningens företagskoppling.

Industrialiseringen i Lunds stad

I vår genomgång utgår vi från tiden efter järnvägens framdragande 1856. Bortsett från Kävlingeån saknar Lunds kommun vattenkraft av någon betydelse. Naturtillgångarna i trakten består av lera, sten och god åkermark. Historiskt sett har här inte funnits goda kommunikationer före järnvägarna. Järnvägen innebar kraftigt förbättrade kommunikationer. Den första sträckan av södra stambanan invigdes 1856 då trafiken mellan Lund och Malmö startade och som längre fram skulle förbinda Skåne med övriga Sverige. Senare tillkom trafik mellan Lund och Trelle-

Kopparplåt i Sövde fd mejeri som visar att Carl Holmbergs levererade maskineriet 1894.

borg 1875, mellan Kävlinge-Lund och vidare förbindelse till Helsingborg. Förbindelser till Bjärred skapades 1901 och till Harlösa 1904. I Lund ökade befolkningen kraftigt från mitten av 1800-talet, 1850 beräknas man ha haft ca 6700 invånare, en siffra som år 1900 ökade till 16600⁶. Dessa tal speglar befolkningsutvecklingen i övriga länet. Idag har Lunds kommun en befolkning på drygt 100 000 människor⁷.

Historiskt sett har det i Lund funnits en varierande industri med företrädare för många olika branscher, till exempel livsmedelsindustri, textil- och konfektionsindustri, mekaniska verkstäder och förpackningsföretag. Sambandet med universitetet och kyrkan märks genom tryckerierna och förlagen. Sambandet med universitetet och tekniska högskolan har stimulerat en utveckling inom elektronik-, sjukvårdsteknik, läkemedelsindustrin och förpackningsindustrin. Flera av de tidiga industrierna var mekaniska verkstäder, dessa har försvunnit men Alfa-Laval och Knorr-Bremse har rötter till de gamla verkstäderna Rudelius & Boklund respektive Holmbergs armaturfabrik.

Under 1800- och 1900-talen spelade olika utställningar en stor roll för att sprida kunskap och att marknadsföra företag. I Lund hölls 1895 en fabriks-, hantverks-, industri- och slöjdutställning i nuvarande Parkskolan. 1907 hölls den stora Industrislöjd- och Konstutställningen i Lund.

Vid 1800-talets mitt fanns några få företag med industriell tillverkning. Från 1868 finns notering om 23 fabriker med 206 arbetare, fyra år senare hade antalet fabriker ökat till 26 och antalet arbetare till 410.⁸ Statistik från 1890 visar att det

⁶ Dahmén, Erik sid 307 1950 33600 invånare, 1970 54400 invånare,

⁷ 20070420: http://www.lund.se/templates/Page____1274.aspx

⁸ Blomqvist, Ragnar sid 357

fanns 28 fabriker med 731 anställda varav 97 var under 18 år.⁹ De branscher med flest anställda var gjuterier och handskfabriker som tillsammans sysselsatte nästan hälften av arbetskraften¹⁰. Det företag som omsatte mest pengar var sockerraffinaderiet följt av gjuterierna, handskfabrikerna och garverierna. Under perioden 1886-1903 fördubblades antalet företag i Lund och antalet fabriksarbetare ökade från 700 till 1700, medan hantverksarbetarna bara ökade från 780 till 910. Under 1870-talets expansion var det främst redan etablerade företag som blev större men på 1890-talet grundades nya, större företag såsom Armaturfabriken med 146 arbetare, Bleckvarufabriken med 80, Lunds mekaniska verkstad med 68 och Sockerraffinaderiet Öresund med 250 arbetare.¹¹

Strax före det första världskriget, 1912, beskrivs Lundaindustrierna i Nordisk familjebok¹². Antalet fabriker var 62 med 1600 arbetare och ett tillverkningsvärde på drygt 11 miljoner kronor. Det överlägset största tillverkningsvärdet producerades av AB Sockerraffinaderiet Öresund (4 miljoner kronor). Sen kom två kvarnar sammantaget 587 000 kr, följt av AB Armaturfabriken Carl Holmberg (570 000 kr). I staden fanns tre större mekaniska verkstäder, en av dessa var Carl Holmbergs mekaniska verkstads AB. Det fanns även ett stort garveri (830 000 kr.), Svenska bindgarnsfabriken, (460 000 kr.), 3 järn- och stålvarufabriker (300 000 kr.) samt 5 boktryckerier (220 000 kr.). Det största och äldsta var Berlingska boktryckeri- och stilgjuteri AB, anlagt redan 1742. Under slutet av 1800-talet var Lund landets 10:e industristad.

Men industrier har funnits även i andra delar av nuvarande Lunds kommun. Stenbrytning har bedrivits i industriell skala på flera platser: Sularp, Hardeberga, Skrylle och Dalby. I Södra Sandby fanns Martin Jönssons Mekaniska Verkstad, sedermera Sandbymaskiner, som tillverkade pressar och tröskverk.¹³ I Södra Sandby har även funnits spritfabrik och mejeri. I Dalby har funnits mejeri, spritfabrik och tegelbruk. Bränneri har också funnits i Västra Tvet. Mejerier har funnits i Genarp, Torna Hällestad, Vallkärra och Gårdstånga/Getinge. I Veberöd har funnits två tegelbruk. i västra delen av samhället. Båda dessa är idag rivna. Norr om Veberöd fanns i Västra Tvet ett gårdsbränneri men idag finns inget kvar av gårdens och bränneriets byggnader. Ortnamn påminner om att det bedrivits verksamheter på landsbygden. Ofta är det vattenkvarnar som är enkla att identifiera på detta sätt: Skogsmöllan, Stampen, Hasslemölla och Håstadmölla.

De äldre Lundaindustrierna var främst kopplade till lättare verkstadsindustri och jordbruksanknuten industri. Mejeri av lite större omfattning har funnits i Torna Hällestad, Genarp, Lund (tre stycken), Södra Sandby (två stycken), Södra Sandby, Vallkärra, Veberöd och i Gårdstånga/Getinge. Mejeribyggnaderna i Veberöd och Gårdstånga/Getinge samt två av mejeribyggnaderna i Lund är rivna. De båda i Södra Sandby är genomgripande förändrade. Mejeribyggnaderna i Vallkärra är ombyggda till bostadshus. I Lund har funnits tre mejerier. Ett kallat

---

⁹ RAÄ SVAR Fabriksberättelser hemsida 20070425

¹⁰ 2 gjuterier 218 anställda och 4 handskfabriker 128 anställda.

¹¹ Millbourn, Ingrid: Från klassarbete till klasskamp I: Kring Lund. Tomas Löfström (red) sid 76f

¹² Nordisk familjebok 1912: <http://runeberg.org/nfbp/0746.html>

¹³ Moberg, A:son: ”Jordbruksmekaniseringen i Sverige under tre sekler.” s 534.

Lunds mejeri startade 1872 på Själbodgatan av Gottfrid Warholm. Det lades ned 1947 och idag är byggnaden riven. Klosters mejeri startades 1884-89 som ett försöksmejeri av Holmbergs mekaniska. Där kunde man prova ut maskiner och utrustning som sen såldes till hundratals andelsmejerier i Sverige och Danmark. Byggnaden är riven. 1896 startades Lunds andelsmejeriförening och verksamheten pågick till nedläggningen 1968. Byggnaden med den för mejerier typiska utformningen används idag som kulturhus.

Det fanns också järnvägsanknuten industri samt industri med koppling till stenbrott. Idag bedriver Sydsten verksamhet i Dalby stenbrott och Hardeberga samt NCC i Skrylle. Förädling av betong görs av Leca i Veberöd (fd Lambdabetsong) och av Starka betong i Södra Sandby. Siporex tillverkning i Dalby, som tidigare var en stor arbetsplats, är nedlagd.

Under efterkrigstiden har industri med koppling till universitet och högskola blivit allt viktigare. I Lund har tillverkningsindustrin under de senare decennierna dominerats av en handfull stora företag. 1990 stod Tetra-pak, Alfa-Laval, Åkerlund & Rausing samt Gambro för 80 % av sysselsättningen inom industrin i Lund.¹⁴ 2006 räknas Sony Ericsson Mobile Communications AB som det tillverkningsföretag med flest anställda, följt av Astra Zeneca, Gambro Lundia, Alfa-Laval och Tetra-pak.¹⁵

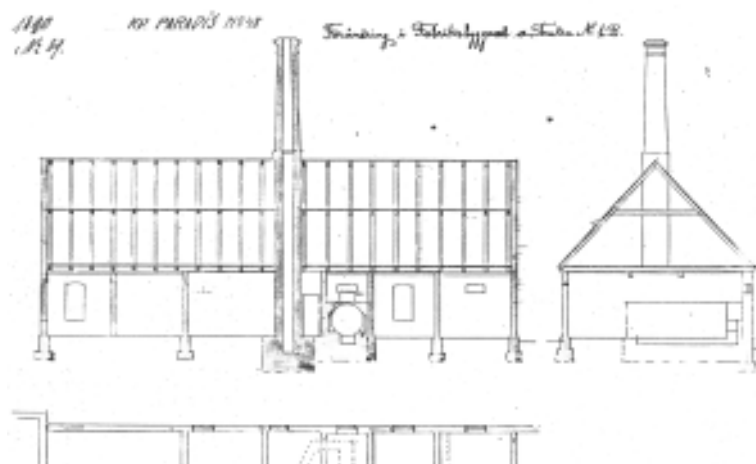
Rudelius & Boklunds mekaniska verkstad levererade gjutjärnspelare till Carl Lundboms garveri på Bredgatan som idag inrymmer restaurang.

¹⁴ Dahmén, Erik sid 130

¹⁵ SCB Statistisk årsbok för Lund 2006.

3. INDUSTRIENS PRODUKTIONSMILJÖER

Ritningen visar en fabriksbyggnad till det garveri som låg på Bredgatan, kv. Paradis 48.

Hur industribyggnaderna i Lunds kommun ser ut skiljer sig åt beroende på tillkomsttid, bransch och placering. Vi försöker nedan beskriva bebyggelsen som inrymt industriella produktionsmiljöer. Det är inte säkert de äldre miljöer som finns kvar speglar mer än till en viss del hur samtidens industribebyggelse var utformad. Enklare byggnader har kanske inte stått emot tidens tand och dessutom har mycket av den äldre industribebyggelsen rivits. De byggnader som står kvar idag har kanske varit ovanligt påkostade och omsorgsfullt byggda. För att kunna avgöra hur representativa de bevarade byggnaderna är för förfluten tid, krävs omfattande arkivstudier, något som inte rymms inom ramen för detta uppdrag.

Lunds äldsta industrier fanns i den gamla stadskärnan. Flera etablerades i gårdshus och magasin. Skillnaden mellan industri och hantverk var vid denna tid ibland svår att avgöra. De industribyggnader som uppfördes skilde sig inte mycket från andra samtida bostads- och verksamhetsbyggnader. För industriell verksamhet krävdes kraft. Eftersom Lund saknade vattenkraft var man hänvisad till koleldade ångmaskiner för att generera kraft. K G Tapper skriver att:

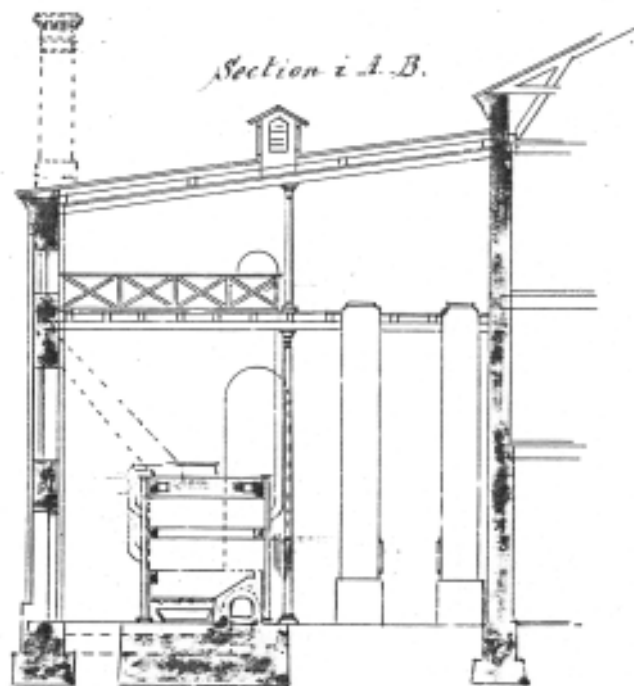
*”Lunds industri etablerade sig under 1800-talet i tre geografiska zoner: tätortskärnan, ytterområdena och järnbaneområdet.”*¹⁶

De industrier som placerades i tätortskärnan var hantverksbaserade, en del växte fram ur hantverk, som Berlingska tryckeriet eller Borgs färgeri-, spinneri- och väverifabriker. De som etablerades invid järnvägen var tyngre industri med behov av tunga transporter som Carl Holmbergs mekaniska, Lunds nya gjuteri eller sockerraffinaderiet Öresund. De som fanns i tätbebyggt område fick, i den mån de lyckades med sin affärsidé, svårt att expandera. Ett exempel är Salanders

¹⁶ Tapper, K G: *Industriarkitektur vid södra stambanan i Lund 1856-1906* sid 6

Fabriks AB, ett textilföretag som på gårdssidan av byggnaderna längs Bredgatan planerade olika fabrikslösningar innan man övertog gamla sockerraffinaderiets byggnader på Spoletorp.

Etableringen av särskilda industriområden tog inte någon riktig fart förrän efter andra världskriget men Rådmansvången med Åkerlund & Rausing bebyggdes redan under 1930-talet. Även industrierna längs Öresundsvägen byggdes ut under 1930-talet. Här ökade exploateringstakten under 1940-talet men pågick sedan fram till 1970- och 80-talen. Etableringen av företagsområdet var ett sätt att sprida industrierna för att försvåra eventuella luftburna bombangrepp. Tillgången till järnväg var vid den tiden fortfarande en faktor vid planeringen av industriområden. Under 1950-talet ökade även etableringen av industriverksamheterna i Margretdal och Råbyholm. Senare områden är Norra fälåden (bebyggelse från 1960-talet) och Gunnesbo (bebyggelse från 1970-talet). Vid denna tid har bilburna transporter blivit viktiga medan de spårbundna transporterna tappat i betydelse, något som blir mycket tydligt vid etableringen av industriområdet Gastelyckan invid E22:an.

Detalj av ritning från sockerraffinaderiet med bärande gjutjärnskolonner och väggar av tegel.

Konstruktioner

Ska man döma av de bilder som ofta förekommer av äldre industri var en rykande skorsten det kanske främsta kännetecknet på en industri i drift. Andra tydliga tecken är olika former av sågtandstak, gjutjärnsfönster och enkla tegelfasader. Om de äldsta industrierna inrymdes i byggnader som var lika samtida magasin och bostäder, så utvecklades mot slutet av 1800-talet allt mer specialiserade fabriksbyggnader. Den maskinella utrustningen specialiserades även den, exempelvis kunde svenska bryggerier och sockerbruk köpa in byggnadsritningar och maskinell utrustning från tyska verkstadsföretag som inriktat sig på sådan tillverkning. I Lund fanns åtminstone ett företag som blev framgångsrikt i att erbjuda heltäckande lösningar till nystartade industriföretag. Det var Carl Holmbergs som kunde leverera alla byggnadsritningar, maskiner och all tänkbar utrustning som krävdes för att driva ett mejeri. I lantbruksintensiva Skåne var det ingen dum affärsidé under slutet av 1800-talet. En tidig fabrikstyp var uppförd med bärande ytterväggar och hjärtvägg i tegel. Den var vanlig för verksamheter som inte krävde så stor spännvidd. Den konstruktion som därefter blev vanlig var en skelettkonstruktion i gjutjärn eller armerad betong, utförd i pelar- balksystem med bärande ytterväggar i tegel. Mellanbjälklagen konstruerades ofta av flacka murvalv

mellan I-balkar, i sin tur upplagda på balkar lagda på gjutjärnskolonner¹⁷. Armerad betong introducerades i Sverige 1897 men det dröjde en bit in på 1900-talet innan det blev vanligt. Gjutjärnet hade den nackdelen att det var känsligt för värme och ersattes senare av stålkonstruktioner som hade bättre hållbarhet vid brand. Ett exempel på en byggnad med stomme av gjutjärnspelare, balkar av stål och ytterväggar av tegel är Armaturfabrikens länga mot Gasverksgatan och Trollebergsvägen. Även Sockeraffinaderiet Öresund är delvis uppfört med en sån stomme. Andra delar av raffinaderiet uppfördes med bärande ytterväggar av tegel samt pelare och balkar av trä.

En typ av byggnad var den så kallade hallbyggnaden som utgjorde ett brett och högt rum utan pelare med öppen takkonstruktion. För att få ordentligt med ljus kunde man bygga som en treskeppig basilika med lägre sidoskepp. Andra varianter var att dagsljusförsörja med lanternin eller sidofönster. Hallbyggnader har byggts kontinuerligt in i vår tid.

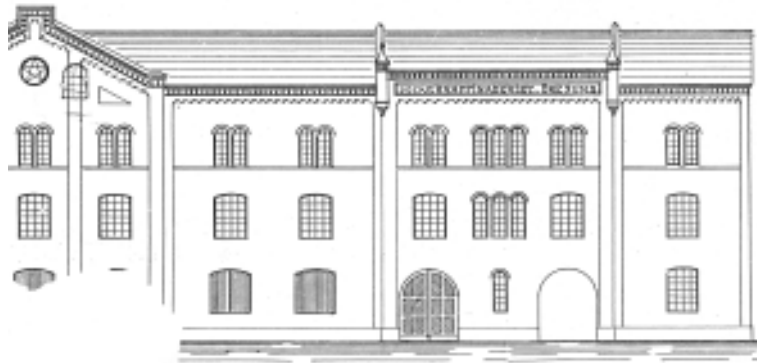

Variant på sågtandstak ritat av Mogens Mogensen 1956, "Central verkstadsskola" i kvarteret Måsen.

Den sågtafsbyggnaden, en vanlig symbol för industrier, uppfördes i en våning, med fönster åt norr och stomme i pelar-balksystem. En utåt sett liknande byggnad är den så kallade "shedded roof" dvs parallellställda skjul med sadeltak som ger en sågtandsliknande profil men saknar norrljusfönster. Sågtaksbyggnaden har använts som form, i olika varianter, långt in på 1900-talet (se Svenska lyxstrumpfabriken på Rådsmansvången och Alfa-Lavals fabriksbyggnader i kvarteret Separator på Öresundsvägen). I USA utvecklades på 1900-talets början den så kallade "daylight factory" med bärande stomme i armerad betong med pelare och gjutet bjälklag. I fasaderna användes tunna väggar eller stora glasade ytor.¹⁸ Det finns ingen bevarad representant för denna typ av fabrik i Lund. Thulins fabriker i Landskrona från 1918, som tyvärr är rivna, var kanske det närmsta exemplet.

¹⁷ t ex Lunds lästfabrik på Bredgatan, nuvarande Govindas, där konstruktionen med gjutjärnskolonner tydligt kan ses.

¹⁸ Brunnström, Lisa: sid 59.

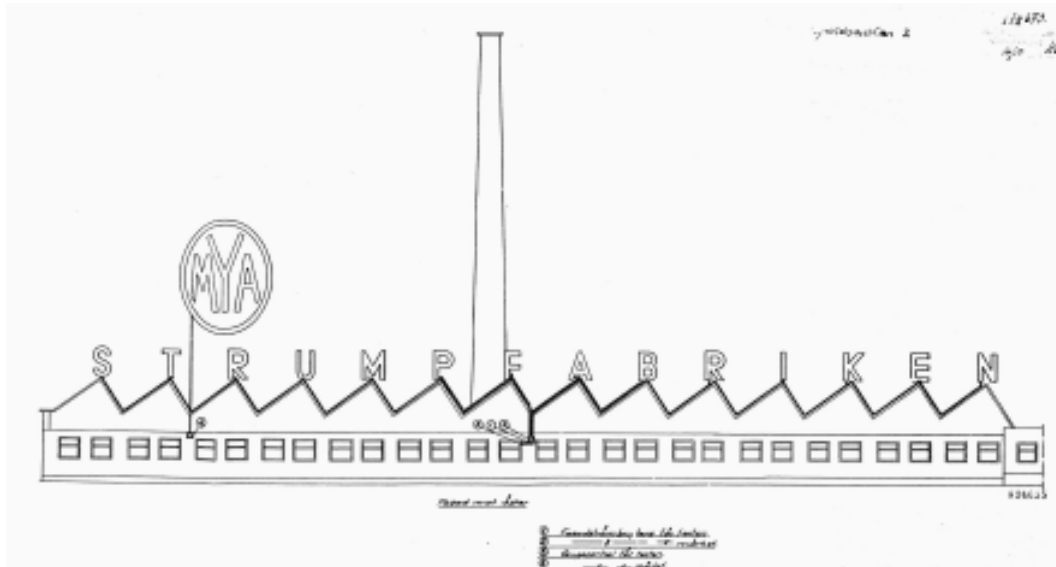
Fasadritning från sockerraffinaderiet.

Fasadutformningar

De första industrierna etablerades i hantverksgårdar, något som påverkade utformningen av de första fabriksbyggnaderna. Vid slutet av 1800-talet ökade industrialiseringen i omfattning och fabriksbyggnaderna blev allt mer specialiserade.

Den yttre utformningen styrdes av läget i staden, funktion, materialtillgång, byggnadsstadgan och den rådande smaken. Under 1800-talet använde man ofta äldre bostadshus och hantverkshus som fabrikslokal. De fabrikslokaler som byggdes nya gavs ofta en exteriör utformning som liknade samtidens enklare bostadshus, exempel på det är leksaksfabriken (senare ombyggd till just bostäder) och sockerraffinaderiet Öresund som också rymde några bostadslägenheter. Oftast ritades industribyggnaderna av byggmästare, ibland av ingenjörer gärna kopierade efter förlagor i typritningar i handböcker och tidskrifter. Under 1800-talet var arkitekter mera sällan inblandade och det mest i stora anläggningar. Under hela historien ser vi större industrier som kan satsa stort med påkostade byggnader och mindre som bygger enklast tänkbara, det var så på 1800-talet och är så fortfarande i dag även om formspråket och materialen skiljer sig åt.

Signifikant för industrierna var kraftproduktionen. Eftersom Lund saknar vattenkraft i någon större omfattning var man hänvisad till kol eller vedeldade pannor för att driva ångmaskiner. Exteriört kunde detta avläsas i den höga skorstenen som alltid fanns för att ge drag i pannan och sprida rökgaserna. I takt med att kraft kunde tas från elnätet minskade behovet av egen kraftproduktion för de flesta industrierna, endast en del större industrier med stort behov av kraft som sockerbruk och pappersbruk har egen kraftproduktion idag. Ljusinsläpp var viktiga av belysningskäl, fönstren gjordes stora eller också användes takfönster av olika utformning. För belysning började man använda el redan under 1880-talet men dagsljuset var länge betydelsefullt eftersom elen var dyr. Ofta använde man om möjligt tegel som byggnadsmaterial eftersom det är mera beständigt mot fukt och brand än timmer. För enklare magasin och lager användes trä.

Malmö yllefabriks AB tog över efter Svenska lyxstrumpfabriken och 1946 lämnade man in bygglov på denna iögonenfallande neonskylt.

Den yttre utformningen av fabrikena användes också i marknadsföringen. Hade man ett framträdande läge i staden kunde exteriören fungera som reklam, även avbildningar eller foton av fabriksbyggnaderna användes som reklam. Ljusreklam började användas under 1910-talet i Europa men det oklart när de första skyltarna tändes i Lund. 1946 lämnade Malmö Yllefabriks AB, MYA in en bygglovansökan för en stor neonskylt över hela fasaden på sin fabrik på Rådmanstvången. Roos neon som levererade startade sin tillverkning 1937.¹⁹

Arkitekterna

I Lund har August Bernhard Jakobsson, som var stadsingenjör i Lund 1876-1916, ritat flera kända industribyggnader som exempel Svenska leksaksfabriken 1895, Armaturfabriken 1896/1906 och Sockerraffinaderiet Öresund 1896. Armaturfabriken, som grundades 1890 av Carl Holmberg, uppfördes till en början med en fabriksbyggnad för gjuteri i en våning i rött och gult tegel. Senare tillbyggnader, 1896 och 1906, gjordes i tre våningar med fasader i rött tegel och övedssandssten.²⁰ Sockerraffinaderiet gavs en liknande utformning men med gult fasadtegel, rött tegel i takfot och namnkornisch som begränsades av toureller.

Ett annat namn som dyker upp på flera ritningar runt 1920 är Alfred Persson. Persson var byggnadskontrollant och mättningsingenjör i Lund, och bedrev en betydande parallell verksamhet som arkitekt i Lund under 1900-talets första hälft. Persson har bland annat ritat den rivna skofabriken på Bankgatan, och en tillbyggnad till Möllers handskfabrik i kvarteret Sankt Clemens, båda i nationalromantisk stil, den förra med röda tegelfasader och den senare med putsade. Från

¹⁹ 20071002 hemsida: <http://www.roosneon.se/>

²⁰ Tapper, K G: sid 79

1919 är Perssons ritningar till Nordströms handskfabrik vid Tunavägen i nuvarande kv Studentkåren 4 (se kap 4.3. Ideon/Pålsjö). Nordströms bedrev garveri vilket möjligen påverkade placeringen utanför centrum. 1926 ritade Persson den numera rivna gjuteribyggnaden som Rudelius & Boklund uppförde i det kvarter som nu heter Separatorn invid Öresundsvägen. Ett kanske tydligare uttryck för 1920-talsklassicismen är det numera rivna bageriet i kvarteret Bagaren, som ritades av Carl Rosell (se kap 4.1. Lunds stadskärna).

Från 1930-talets modernism finns Åkerlund & Rausings stora anläggning på Rådmansvången, huvudsakligen byggt efter ritningar av Nils Ahrbom & Helge Zimdahl, H Neumüller under perioden 1939-53. På Rådmansvången finns även den av Hans Westman ritade Lyxstrumpfabriken från 1939. Dessa byggnader ser verkligen ut som fabriker med sågtandsformat tak och skorsten. Till 1930-talet hör även Mogens Mogensens verkstadsbyggnad åt Rudelius & Boklund i det som senare skulle heta Kv Separatorn (se 4.10. Öresundsvägens företagsområde). 1940-talet, som innehåller rader av katastrofer i omvärlden, återspeglas i Sverige och i Lund genom ett minskat byggande även om industrin kunde hållas igång.

Från 1950-talet har vi Mogens Mogensens verkstadsskola i kvarteret Måsen från 1956. Även Klas Anselms förlagsbyggnad till Gleerups från 1960 i kvarteret Förlaget kan räknas dit. En stor industrisatsning med avancerad arkitektur var även Tetra paks anläggning på Råbyholm som började byggas på 1950-talets slut efter ritningar av Magnus Ahlgren, Torbjörn Olsson och Sven Silow.

På 1960-talet utvecklades flera storskaliga industrier i Lund. Alfa-Laval byggde en jätteanläggning i kv Värmeväxlaren. Fasaderna i rött tegel är i det närmaste helt slutna bortsett från portar och ett fönsterband under tak mot norr. Samtidigt påbörjades även uppförandet av nya påkostade kontorslokaler i kvarteret Separatorn (se 4.10 Öresundsvägen). Under samma tid byggdes fabriker med fasader av brunrött tegel åt Lunds Instrument AB, senare Gambro efter ritningar av Einar Lovén, Stockholm. Senare tillbyggnader följde den tonen.

På 1970-talet satsade Alfa-Laval stort ute på Gunnesbo där man 1978/79 byggde nytt i brun plåt efter ritningar av Lars Carlsson. Draco byggde även de stort, fast i gult tegel och ute i Pålsjö. Det mest spektakulära bygget under 1980-talet kanske var satsningen på forskarbyn Ideon som uppfördes efter ritningar av Peter Torudd, Anselmgruppen. Utbyggnaden av Ideon pågår alltjämt.

I kvarteret Forskaren 1, finns en anläggning från början uppförd för Pharmacia men som nu används av Active Biotech, arkitekt 1990 var Christer Liljevall. Anläggningen som byggdes till 1997, är ett exempel på den snabbt expanderande sektorn bioteknik. Arkitektoniskt är det en anläggning som ger intryck av att beställaren vill sticka ut och väcka uppmärksamhet och därför är den intressant som tidsfenomen. I liknande anda uppförde Ericsson 1996-97 en ny anläggning vid vattentornet efter ritningar av Gert Wingårdh.

Planlösningar

Kraften som genererades av koleldade ångmaskiner, drevs med remdrift från en drivaxel som placerades under taket i fabriksbyggnaden. Från drivaxeln togs kraft till respektive maskin, vilket styrde hur maskinerna placerades. Under 1900-talet blev elkraft tillgängligt och elmotorer kunde placeras direkt intill maskinerna. Det gjorde en central drivaxel överflödigt vilket gjorde placeringen av maskinerna friare. Även arbetsorganisationen förändras. En allt högre grad av specialisering och mekanisering gav ändrad syn på arbetaren. Allt mer av arbetet utfördes i specialiserade maskiner som mer handlade om skötsel, reparation och underhåll av maskiner än om yrkeskunnande i en äldre mening.²¹ Den ökade specialiseringen gav större krav på byggnaderna och högre grad av ekonomiskt effektivitetstänkande. Utvecklingen av arbetets organisation fick även effekt i de fysiska miljöerna där den så kallade scientific management eller Taylorismen, krävde planerade produktionslinjer och lokaler. Vi har inte studerat planlösningarna inom ramen för detta uppdrag men strävan efter stora lokaler med fri planlösning och minimalt med vertikala transporter har gett upphov till låga men till ytan stora byggnader. Breda byggnader har skapat behov av takfönster för att ge dagsljus även till inre delar. Förmågan att bygga stort har möjliggjorts av exploatering av åkermark till industrimark i stadens utkanter.

Byggnaderna på Sockerraffinaderiet Öresund tillkom under 1888-1914. Byggnaderna uppfördes ursprungligen med konstruktioner av tegelväggar, gjutjärnspelare med stålbalkar, som tvåvåningslängan bakom plåtskjulet, som är ett maskinrum från 1903, trevåningsbyggnaden bakom denna är raffinaderiet som byggdes 1892 med tegelväggar och träpelare med träbalkar. Byggnaderna har senare byggts om och vilka ursprungliga konstruktioner som bevarats är inte utrett.

---

²¹ Brunnström, Lisa sid 43f.

4. INDUSTRIMILJÖER I LUNDS KOMMUN

4.1 Lunds stadskärna

Historik

Stadens äldsta industrier är belägna i innerstaden. Här har hantverk i flera fall utvecklats till industrier. Eftersom vi valt att inrikta undersökningen mot kvarvarande bebyggelse från 1800-talets mitt till nutid behandlas inte de allra äldsta verksamheterna här. De äldre verksamheterna inrymdes ofta sekundärt i magasin eller uthus och i en del fall i bostadshus, ett exempel är de korsvirkesbyggnader som inrymt delar av garverirörelser i kvarteren Östertull vid Östra Mårtensgatan och Glambeck vid Lilla Södergatan.

Områdets karaktärsdrag

I Lunds stadskärna finns några rester av äldre industriella produktionsmiljöer. Även om nästan all kvarvarande bebyggelse tillkommit under industrialismens epok är bebyggelsekaraktären inte präglad av industriella produktionsmiljöer.

De flesta miljöer som uppförts för industrin har senare rivits eller fått annan användning. De byggnader förknippade med 1800- och 1900-talets industri-rörelser som finns kvar idag, är inte nödvändigtvis representativa för hur fabriksbebyggelse en gång utformades. De byggnader som finns kvar har troligen överlevt därför att de legat utanför exploateringsområden, använts kontinuerligt eller anpassats för nya verksamheter. Vår redovisning bygger på den bebyggelsemassa som återstår idag. Med utgångspunkt i kommunens bevarandeprogram har vi hittat industrimiljöerna.

Innanför vallarna finns 13 byggnader/miljöer som vi vill beteckna som präglade av industriell produktion (se listan nedan). De kvarvarande industrierna finns spridda över området men med det gemensamt att de nästan alla ligger på gårdarna. Den kanske mest iögonfallande och välkända miljön är Armaturfabriken invid stambanan. De övriga ligger i flesta fall på bakgårdar, dolda från gatan. Till Lunds innerstad, dock ej innanför vallarna, kan även räknas Bryggeriet på Kävlingevägen och Leksaksfabriken på Karl XI:s gata. Alla byggnader innanför vallarna har inventerats i samband med upprättandet av bevarandeplanerna. Av de byggnader som tidigare pekats ut som ”kulturhistoriskt och/eller miljömässigt värdefull byggnad”, har några en prägel av industriell produktion, av dessa har byggnaderna i kvarteret Färgaren rivits och ersatts med bostadshus. Även hus som inte betecknades som värdefulla i tidigare bevarandeprogram har rivits efter 1979-81, det gäller bageriet i kv Bagaren, skofabriken i kv Ugglan. Det finns inga skorstenar med ursprung i industriell produktion kvar i det inre stadslandskapet. Den höga skorsten som kan ses på äldre bilder på Salanders gård på Bredgatan är riven. De fabriker som fanns intill Bangatans östra sida och längs Trollebergsvägen är idag rivna.

Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar

Carl Holmbergs armaturfabrik på Trollebergsv 1, (Kv Armaturen). Lunds kanske mest välkända äldre industrimiljö byggd 1890, tillbyggd 1896-97, 1906 och 1947. Byggnaderna är bevarade och inredda till kontor. Byggnaderna utgörs av trevåningshus som omger en överbyggd gård längs stambanan som går öster om fastigheten. Sockeln är av huggen grå granit. Fasaderna består av rött tegel. Delar av fasaden är dekorerad med övedssandsten och dekortegel. Byggnaderna är, trots olika byggår, enhetliga i utförande. Fönstren är i några fall äldre korspostfönster i trä och i andra fall sentida, utförandet skiljer sig från våningsplan där rundbågiga, stickbågiga och fönster med rakt avslut finns. Samtliga snickerier är grönmålade. Taket på den övertäckta gården är täckt med svart papp och försett med takfönster av olika utformning. Taken är plana och försedda med en låg sarg som på några partier dekorerats med namnkornisch som begränsas av toueller. Portomfattningar är huggna i granit, de äldre portarna finns kvar innanför de nya aluminiumportarna. Byggnaderna är försedda med rödmarkering i bevarandeplanen.

Östertull 30 (Ö Mårtensgatan 10A o B), delar av en garverigård från 1800-talet i korsvirke med bränt tegel. En byggnad finns kvar men den är hårt restaurerad och används idag som bostad.

Lilla Södergatan 6 (Glambeck 3). Korsvirkesmagasin från 1801. Det ska ha fungerat som uthus till garverirörelsen och inrymde stamp, barkhus, stall, foderlada, loge, sädesgolv och torkvindar för skinn. Byggnaden har restaurerats med moderna material och färgsättning.

St Södergatan 19/Lilla Tvärgatan 2, Lilla Södergatan 12. (Murgrönan 1) Bryggeri och hökeri startat 1821 och tillbyggd under 1800-talet 1843 och 1882. Verandans överdel är inklädd i panel och har enligt uppgift fungerat som kylskepp till bryggeriet. Bryggeriet var i drift till 1960-talet. Förutom det stora bryggeriet på Kävlingevägen fanns även bryggeri i kvarteret Trädgården.

Lilla Fiskaregatan 13 o 11 (Fiskaren 6 o 7). En verkstadsbyggnad från 1878, på gården i mitten av kvarteret. Uppförd i gult tegel med utsökta gjutjärnsdetaljer i form av spetsbågiga gjutjärnsfönster och små lejonhuvud. Idag fungerar byggnaden som restaurang. Ej markerat i föregående bevarandeprogram.

Berlingska boktryckeriet på gården till Lilla Gråbrödersgatan 3. Byggt 1891, tillbyggt 1899 och 1947. En trevånings fabriksbyggnad med källare uppförd i gult tegel med våningsskiljande lister med putsdragna profiler. Ombyggt till kontor men med bevarad exteriör och de äldre gjutjärnsfönstren bevarade. Ett trapphus kröns med ett tornliknande tak. Till Berlings hörde även ett gatuhus i renässansstil 1888, ombyggt 1919. I bottenvåningen inrymdes 1888 sätteri och lager rum och i övervåningen stilgjuteri och magasin. Till detta finns även en envånings magasinsbyggnad från 1868 men detta har moderniserats genomgripande. Bortsett från korsvirkesmagasinet är byggnaderna försedda med rödmarkering i föregående bevarandeprogram. Berlingska boktryckeriet blev aktiebolag 1888 och hade en bit in på 1800-talet cirka 100 anställda.

Västergatan 4, (Myntet 17). På gården finns en fd skofabrik uppförd i två våningar samt inredd vind i rött tegel. Verksamheten växte fram ur hantverksmässig tillverkning som bedrevs i en gårdsflygel tillfogad det befintliga gatuhuset 1885. 1906 fick man bygglov för skofabriken på gården. 1977 fick man bygglov för att skifta fönstren från småspröjsade sexluftsdelade fönster till tvåluft. Byggnaden är förmodligen bevarad men vi kom inte åt byggnaden vid inventeringen. Byggnaden är ej rödmarkerad i föregående bevarandeprogram.

Grönegatan 11, (Sankt Clemens 12). Byggt 1923 av handskefabrikör A Möller som fabrik och kontor i två våningar med putsade fasader och dekorativa ankarlut. Ritat av Alfred Persson. Bevarat, ej rödmarkerat i föregående bevarandeprogram.

Kulturen 25. Tryckeribyggnad uppförd 1939 för H Ohlssons boktryckeri som enligt en skylt var i gång mellan 1862 och 1984. Byggnaden ligger på gården bakom ett tvåvånings gatuhus. Byggnaden är i tre hela våningar och en indragen vindsvåning under ett flackt tak. Den västra fasaden, mot S:t Annegatan, är möjligen delvis äldre. Den är i rött tegel och innehåller stickbågiga fönsteröppningar. Entrépartiet är markerat i puts. Fasaderna mot norr och öster är putsade. De äldre gjutjärnsfönstren är bevarade. Huset är kontoriserat. Rödmarkerat i bevarandeprogrammet

Bredgatan 6-8 (Paradis 37-38). Husen är byggda 1851, 1862 och 1900. Under 1800-talets senare del och 1900-talets början har en handskfabrik inrymts i gården. Verksamheten startade under 1870-talet och utvidgades senare. Gårdshuset är uppfört i gult maskinslaget tegel och taket är belagt med rött tegel. Huset är likt samtida bostadshus och används som bostad idag. Gårdshuset är inte rödmarkerat i bevarandeprogrammet.

Bredgatan 10-12, (Paradis 39/40). I gårdshuset var Salanders textilfabrik inrymd och man bedrev verksamhet där till 1979. En del av bebyggelsen vid norra tomtgränsen är från 1873-74. Den östra gårdslängan byggdes till 1894 och 1900. Ett ångpannehus byggdes 1897 då också en upphöjd täckt gång byggdes från magasinet till fabriken. Bara två år senare, 1899 byggde man till pannhuset för att kunna få plats med ytterligare en ångpanna. Bebyggelsen har förändrats och byggts om- och till under 1900-talet. En brand skadade delar av byggnaderna 1937. 1939, några år före Salanders övertagande av Sockerraffinaderiet Öresunds lokaler, planerade man att bygga en ny stor fabrik efter Mogens Mogensens ritningar. Bygget blev dock inte av och i takt med utvecklingen på Spoletorp avtog förändringstakten på Paradis. 1950 planerade man återigen en genomgripande ombyggnad och rev delar av gårdsbebyggelsen. 1962 inredde man garaget (byggt 1947) till pannhus och byggde en 22 meter hög skorsten som idag är riven. Byggnaderna är uppförda i gult tegel i 2 ½ plan med åt gården brutet pulpettak, åt gamla kirurgen är byggnaderna i tre våningar med attickavåning. Fönstren är i delar av gårdsfasaderna markerade med rött tegel. Miljön är förändrad efter nedläggningen, fönster och dörrpartier har byggts om men fortfarande finns en del av den industriella karaktären kvar. Stora delar av gårdsplanen är fortfarande stensatt även om en del ytor har asfalterats. Gatuhuset är rödmarkerade i det föregående bevarandeprogrammet men inte gårdshuset.

Bredgatan 28 (Paradis 48). På gården finns ett tre och en halv våning högt magasinshus, byggt i gult tegel till Carl Th Lundboms garveri som etablerats 1871.²² Bland det äldsta ritningsmaterialet finns en som visar inredningen av en barkkvarn, maskinrum med skorsten och en verkstad i en envåningsbyggnad på tomten. Bark var det material som användes för garvning innan arsenik och krom började användas. Nästa ritning, daterad 1885, visar en planerad förändring av en stor korsvirkesbyggnad i två våningar som i bottenvåningen innehöll 40 stora garverikar. Det finns även ritningar som visar inredningen av en torkugn 1888, en ny panna 1890. En ritning från 1899 visar ett utförande likt den byggnad som finns på gården idag. I bottenvåningen finns idag en restaurang och de gjutjärnskolonner man kan se i restaurangen visar att det var Rudelius & Boklund som göt dessa. Kolonnerna är synliga på en tillbyggnadsritning från 1909. Byggnaden har kontoriserats och ett utanpåliggande trapphus i betong har tillfogats. Huset är inte rödmarkerat i föregående bevarandeprogram.

Mårtenssons orgelfabrik, Bredgatan 36. Hantverksmässig produktion av orglar startad 1909 och sen 1917 på nuvarande plats. Byggnader i en våning under sadeltak, en mindre del i två våningar.

---

²² Företagsamhetens Lund, sid 43

Leksaken 5 o 6 (Karl XI:s gata/Nils Bjelkegatan). Fd Svenska leksaksfabriken. Fabriken byggdes 1895 men gick i konkurs 1898. Efter det startades tillverkning av bleckplåtsförpackningar under namnet Bleckvarufabriken. Fabriken brann 1908 och tillverkningen flyttades till Malmö medan fabriken i Lund byggdes om till bostadshus. I samband med detta höjdes byggnaden med en våning.²³ Exteriört finns inget som idag skiljer byggnaden från bostadshus från samma tid.

Trädgården 11, Bankgatan. Fd Bomans cykel flyttade in i lokalerna efter ett bryggeri som byggdes 1893 och upphörde på 1950-talet. I bevaringsprogrammet från 1980 beskrivs att byggnaderna i en gårdsflygel innehåller en malttorka och att tvåvåningsbyggnaden på bilden innehållit bryggeri och mälteri. Fasaderna i gult tegel med spröjsade tvåluftsfönster i grön färg är välbevarade.

---

²³ Gamla Lund 2004 sid 108 ff

Rivna, i bevarandeprogrammet uppmärksammade miljöer

Lunds bryggeri (Bryggeriet 3). Genomgripande ombyggt och delar revs när man under 1970-talets slut byggde om till bostäder efter bryggeriets nedläggning 1965. Tillverkning av öl och brännvin på platsen sen början av 1800-talet men en mer industriell omfattning sen 1870 då Lunds bryggeribolag bildades. Bryggeri-byggnaderna inventerades av Riksantikvarieämbetet 1976 och fotodokumenterades av Kulturen. Fasaderna mot Kävlingevägen återstår, i övrigt är bebyggelsen riven och ersatt med bostadshus.

Lilla Fiskaregatan 14 (S:t Jakob 11). Gårdshus i två våningar byggt 1894 för tobaksfabrik. Vi kom inte åt platsen för byggnaden vid inventeringen men 1998 beviljades rivningslov och bygglov för ersättningsbyggnad med samma volym och placering. Byggnaden var ej rödmarkerad i föregående bevarandeprogram.

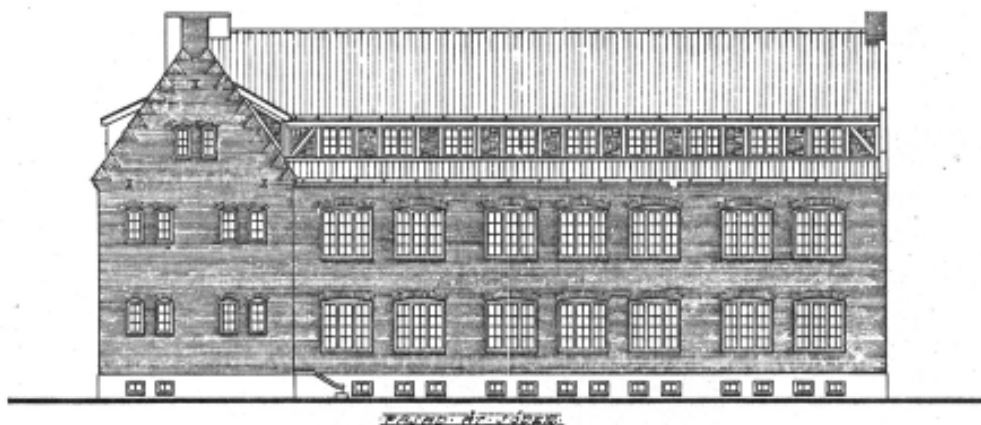
Skolgatan 2/Råbygatan 11 (Bagaren 1). Lunds arbetares Bageriförening inrymde det första bageriet i gårdsflygeln 1884. Ritningen från 1884 visar en plan för en byggnad i två våningar som upptas av en öppen sal omgärdad av ett galleri på två sidor i båda våningar. Ritningarna visar att salen planerats för Folkets hus. Nästa ritning är daterad 1903 och visar att man slagit samman gården väster om och kunde planera för ytterligare utökning. Denna gång redovisas "salsbyggnaden" från 1884 som en produktionslokal och tillbyggnaden med en ordentlig skorsten. 1922 inkom Carl Rosell med ritningar på ett nyklassicistiskt präglad bageri. Fasaderna uppfördes med rött tegel i 2 våningar, ett dekorativt betonat trapphustorn och en skorsten. I gatufasaden fanns butik. Stommen var av armerad betong. Bageriet lades ned 1972. Byggnaderna beskrevs i bevarandeprogrammet 1980 men är idag rivna och ersatta med bostadshus.

Östertull 30 (Ö Mårtensgatan 14), här ska ha funnits ett bryggeri kallat Novilla ångbryggeri vars byggnader senare byggdes om till plåtslageri. Idag finns endast ett litet lusthus med namnet Novilla kvar på platsen.

Kv Färgaren/Kattesund. Industribyggnader till Borgs textilindustri byggda mellan 1866 och 1909. Bland annat fanns här ett spinneri uppfört i tre våningar 1867. Borgs hade sitt ursprung i ett äldre färgeri som utvecklades till textiltillverkning i större skala, på 1870-talet var man cirka 30 anställda. På 1950-talet, strax innan man blev uppköpta av konkurrenten Salanders, var man 230 anställda. Byggnaderna är rivna och ersatta med bostadsbebyggelse trots rödmarkering i bevarandeprogrammet.

Annetorps tegelbruk anlagt 1873. Ringugn och tvåvånings torklador, byggt i korsform. Som mest producerade man cirka 2 miljoner tegelstenar per år. Tegelbruket låg öster om korsningen mellan Baravägen och Bredgatan, ungefär där sjukhusets nybyggda parkeringshus ligger. Bruket lades ned omkring 1950 och allt är rivet.

Pålsjö tegelbruk, anlagt på 1800-talets mitt och nedlagt cirka 1950 och sedan rivet. Det låg vid nuvarande LTH och de dammar som bildats av tidigare lertäkter finns kvar. Även här tillverkade man som mest cirka 2 miljoner tegel och dräneringsrör.

Ugglan 21 o 20 (Bankgatan 15). Lunds skofabrik och disponentbostad från 1923. Fabriken som rivits någon gång efter upprättandet av bevarandeprogrammet var i två våningar med fasader av rött tegel under tak av säterimodell med dekorativt korsvirke och tegel likt det kvarvarande bostadshuset. Taket var belagt med rött tegel. Stommen var av armerad betong. Bostadshuset finns kvar. Ritningarna är signerade A. Persson.

Gasverket anlagt 1863 vid Gasverksgatan. Rivet trots rödmarkering i bevarandeprogrammet. Ingår dock inte bland industrier utan betraktas som kommunaltek-nisk anläggning.

4.2. Norra Fäladens företagsområde

Norra Fäladens företagsområde sträcker sig även längre västerut utmed Norra Ringen.

Historik

I samband med utbyggnaden av Norra Fäladen på 1960-talet planerades även ett stråk av industrier närmast den stora genomfartsleden Norra Ringen. Här byggde bl a Gambro, på den tiden Lunds Instrument AB, nya lokaler alldeles i slutet av 1960-talet.

Områdets karaktärsdrag

Området är planerat som ett band av verksamheter mellan Norra ringen och bostadsområdet Norra Fäladen. Kvarteren som utgör företagsområdet är långsmala och endast en fastighet djupa. Kvarteren heter, räknat från väster: Markören, Lagfarten, Fastighetsboken, Inteckningen och Klosterängen. Verksamheterna utgörs av kontor, bensinmack, restaurang och tillverkning. Enligt information från Lunds kommun finns ett 25-tal företag med totalt cirka 1200 anställda. Den största arbetsplatsen är Gambro med ungefär 900 anställda. Övriga arbetsplatser är till hälften detaljhandel och resten utbildning eller hälso- och sjukvård.

Bebyggelsen är präglad av läget mellan genomfartsled och bostadsområde. Den smala kvartersytan ger ett led av bebyggelse. Byggnaderna är låga i en eller två våningar och flera förefaller vara uppförda från slutet av 1960-talet.

De flesta byggnader i kvarteret Markören och Inteckningen har fasader av rött eller brunt tegel med flacka eller plana sadeltak. I kvarteret Lagfarten dominerar plåt och plantak även om här även finns hus med fasader av träpanel och

sadeltak. Den senast uppförda byggnaden Lagfarten 1 är ett företagshotell i två våningar med en handfull olika företag. Fasaderna är klädda med aluminiumplåt och svarta klinkerplattor, fönstren är ordnade som fönsterband. Taket är ett plantak.

En enkel rad av lövträd kantar kvarteren mot gatumarken i norr. Mellan kvarteret Lagfarten och Fastighetsboken, går i norrsydlig riktning ett cykelstråk omgivet av grönska. Kv. Fastighetsboken är inte bebyggt och blir därför ett grönt inslag i området.

I kv Klosterängens södra del finns tre verksamheter i byggnader från 1970-80-talen, de är hallbyggnader i gulaktig plåt under flacka sadeltak belagda med svart papp. Ahls isolering, Lunds kommun och S.E. Fredrikssons rörinstallationer finns här. I kvarterets norra del finns två tämligen nyuppförda byggnader. I den ena, en ordinär hallbyggnad av prefabricerade element i grått och ljusgrått, huserar Hyrservice. Den andra används av Anox Kaldnes, ett teknologiföretag med fokus på biologisk rening. Här har gjorts en arkitektonisk utformning med fasader av gult tegel i löpförband under sadeltak belagda med zinkplåt. En lanternin höjer sig över övriga takytor. Bottenvåningens fönster är utformade som hål i mur medan övervåningens fönster arrangerats i fönsterband. I kvarterets mittersta del finns två äldre bostadshus, ett från uppskattningsvis 1930-talet i rött tegel och det andra från tiden runt 1900 i gult tegel med rött tegel i hörn, takfot och omfattningar.

Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar

Kv Inteckningen 5

Här byggdes alldeles i slutet av 1960-talet nya lokaler för Lunds Instrument AB, efter ritningar av arkitekt Einar Lovén (Lovéns Arkitektkontor, Stockholm 1969). Verksamheten hade sin upprinnelse i AB Instrumenta, som startats på 1940-talet av instrumentmakare och läkare vid Lunds lasarett. Efter ett tag flyttade man till Bankgatan 15 till en före detta skofabriksbyggnad som numera är riven. 1961 uppfanns den första konstgjorda njuren av professor Nils Alwall, vilket möjlig-

gjorde utvecklingen av dialysapparaten. Kort därefter intresserade sig industrimannen Holger Crafoord för uppfinningen och började utveckla och marknadsföra produkten, som skulle göra företaget, senare omdöpt till Gambro AB, känt.²⁴ Gambro (bildat som förkortning av *Gamla Brogatans Sjukvårdsaffär Aktiebolag*) är idag ett industriföretag som tillverkar dialysapparater och driver verksamhet relaterat till det.

Gambros byggnader tar upp en stor del av kvarteret Inteckningen 5, vars övriga del används som parkering och varuhus. Gambros bebyggelse har tillkommit i olika etapper som kännetecknas av något olika utformning men likväl med det gemensamma draget brunrött tegel. Samma arkitektfirma, Lovéns Arkitektkontor AB, kom att rita flera tillbyggnader av anläggningen under 1970-talet, då Gambros verksamhet expanderade lavinartat. 1971 sålde man 80000 dialysapparater. 1975 låg försäljningssiffran på 1,4 miljoner!²⁵

Den stora anläggningen innehåller i väster vakt och huvudentré samt kontor. Vaktkuren tillkom 1976, efter ritningar av arkitekt Aage Harald Rump, som samtidigt utformade en planteringsplan. Kontor och huvudentrén hör däremot till den ursprungliga anläggningen som uppfördes 1969 jämte en stor fabriksbyggnad som sträckte sig österut. Kontor och entré i väster är utförda med teglet lagt i munkförband. I den västra gaveln finns lastkajer.

Som kuriosa kan berättas att den ursprungliga anläggningen innehöll även en handbollsplan omgärdad av planteringar och träd! Denna fick, om den någonsin förverkligades, snart lämna plats för den österut successivt utvidgade fabrikshallen, som med sin bredd upptar i det närmaste hela kvarteret. Fasaderna är klädda med det för anläggningen karakteristiska brunröda teglet. Taken är utförda som flacka sadeltak belagda med svart papp. Som beställare av de upprepade tillbyggnaderna av fabriken står i slutet av 1970-talet Holger Crafoord AB. Einar Lovén anlätades som arkitekt.

Fabriksbyggnadens norra fasad är idag cirka 200 meter lång och utgörs av en putsad sockel och en teglad fasadyta som avbryts av fönsterpartier och höga stående fönster. Fönster och fönsterpartier förefaller nyligen vara skiftade till aluminium (utfört 2000). Invid den norra fasaden finns ett batteri med fyra silos i plåt.

Via den lilla vaktkuren från 1976 regleras passage in och ut på området som avgränsas med stängsel. Vaktkuren är klädd i röd korrugerad plåt under ett utskjutande plantak med sarg. På vaktkurens tak finns en stor urtavla.

Anläggningens östra gavel är till skillnad från gatufasaderna i norr, söder och väster, klädd i blå plåt och aluminiumplåt, vilket kan tyda på att man vill möjliggöra ytterligare tillbyggnader. Invid den östra gaveln finns även ett trevåningskontorshus i rött tegel med glaspartier i fasad och taklanternin. Denna uppfördes 1984 för AB Gambro Lundia efter ritningar av Thurfjell Arkitektkontor AB genom Lars Wesén, Malmö.

---

²⁴ Hemsida 20070607 <http://gambro.se/Pages/InfoPage.aspx?id=9597>

²⁵ Företagsamhetens Lund, sid 61.

På området finns även bilparkering och cykelskjul samt i den östra delen även en tälthall i grå plast.

Gambro har även expanderat sin verksamhet till andra sidan Norra Ringen, kv Stockholmsledet 9, där Lunds Instrument AB redan 1976-78 byggde ett nytt forskningslaboratorium, efter ritningar upprättade av Einar Lovén. Tillbyggt under 1980-talet och kompletterat med ytterligare produktionsanläggningar 1992 respektive 2000. Sedan 2002 håller Gambro även till i företagshotellet i kv Stockholmsledet 8. Denna anläggning uppfördes som ”industrihotell”, planlagt 1991 av Lars Wesén Arkitektkontor. Anläggningen består av tre huskroppar, A och B uppförda 1991, medan C byggdes först 1999.

Sedan 1984 återfinns Gambro även i Gastelyckans företagsområde, med sitt fördelaktiga läge utmed E 22. I kv Flintan på Gastelyckan uppförde Gambro 1984 centrallager. Lastkajerna är tillbyggda 1999.

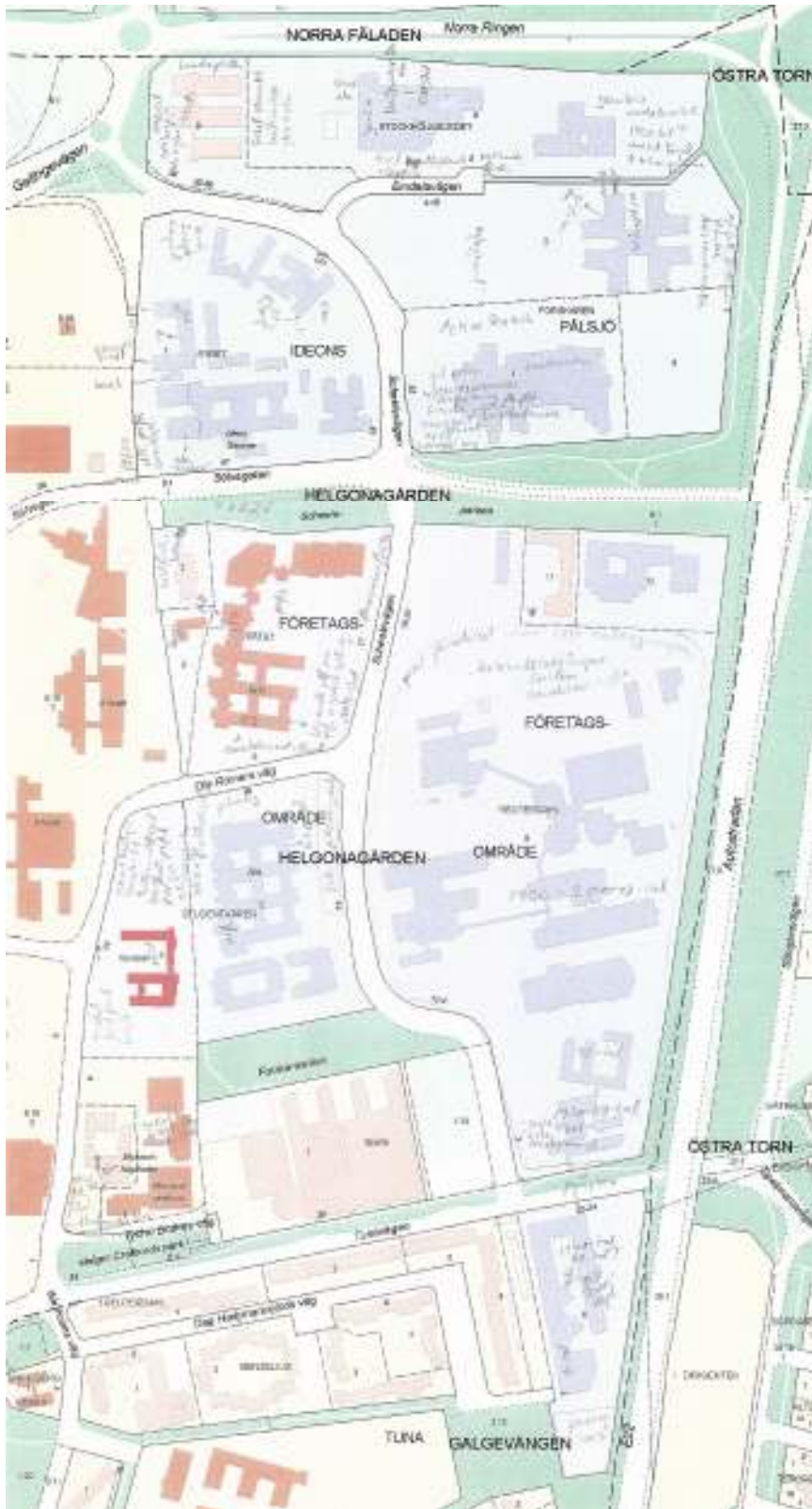

Vaktkur vid huvudentrén till Gambros ursprungliga lokaler i Norra fäladens företagsområde. Ritad av A H Rump 1976.

Industrihotell i kv Stockholmsledet 8, från början av 1990-talet, uppfört etappvis. Lars Wesén arkitektkontor.

4.3. Ideon/Pålsjö

Historik

I detta område grundades ett tegelbruk av handelsmannen O Jönsson, som 1837 hade köpt en tomt här. Marken med tegelbruk och torklada köptes och ägdes 1855-67 av handelsmannen Paul Isberg, som gav upphov till namnet Pålsjö tegelbruk. Förutom takpannor tillverkade man här dräneringsrör. Tegelbruket köptes av staden 1949 och bolaget tilläts fortsätta driften ett tag, men kort därefter revs byggnaderna.²⁶ Marken hade nu blivit intressant för staden Lunds expansion och så småningom för utbyggnaden av Lunds tekniska högskola. Dammarna inom det nuvarande teknisområdet utgör de sista resterna av de lertäkter som uppstått i samband med tegelbrukets verksamhet.

Jämte tegelbruket fanns från 1918 även Hugo Nordströms Handsk & Garverifabrik i området. Denna rörelse blomstrade under efterkrigsåren, för att så småningom upphöra i mitten av 1960-talet. Byggnaderna fick dock snabbt ett liv efter detta och används och förvaltas idag av Akademiska hus.

Till en av de äldre verksamheterna i området hör Draco, idag AstraZeneca. Draco etablerade en anläggning vid Dag Hammarskölds väg som invigdes 1961 och har sen expanderat kraftigt. Detta är det mest dominerande läkemedelsföretaget i Lund. Ännu ett exempel på den snabbt växande läkemedelsbranchen är bioteknikföretaget Active Biotech beläget norr om AstraZeneca i en anläggning uppförd alldeles i början av 1990-talet för Kabi Pharmacia.

Som en självständig del av Pålsjöområdet betraktas idag Ideon, Sveriges första och största forskningspark. Affärsidén är att attrahera såväl nystartade som etablerade tillväxtorienterade forsknings- och utvecklingsföretag genom att erbjuda en gynnsam miljö präglad av nytänkande, adekvata nätverk samt ändamålsenlig service av hög kvalitet.

Sedan starten 1983 har cirka 500 små och medelstora företag utvecklats på Ideon som exempelvis Axis, Probi, Anoto, CellaVision, OlikTech och Precise Biometrics.²⁷ På området finns ca 220 företag med inriktning på FoU inom bl a ICT, bioteknik och högteknologi.

Områdets karaktärsdrag

Företagsområdena Ideon och Pålsjö utgör tillsammans en långsmal kil mellan Autostradan E 22 i öster och Tekniska högskolan i väster. De skiljs åt av Scheelevägen som slingrar sig i nord-sydlig riktning. Anlagda parker i området är Forskarparken i söder respektive Scheeleparken längre norrut. Området upptas av stora anläggningar (Ideon, AstraZeneca, Active Biotech, Axis) varav flertalet beskrivs mer ingående nedan. Längst norrut närmast Norra Ringen har Gambro expanderat sin verksamhet i kv Stockholmsledet (se beskrivning under Norra Fäladen). I området råder idag dessutom febril byggverksamhet och snart är de gamla ängarna fullt bebyggda.

---

²⁶ Lund utanför vallarna, Bevaringsprogram del 1, s 102ff.

²⁷ 2007-10-12 www.ideon.se

Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar

Ideons första permanenta del med moduler samlade längs en förbindelsegång.

Kv Studentkåren 2, kv Vätet och kv Syret

I dessa kvarter har Forskarbyn IDEON vuxit fram sedan 1983. Detta år flyttades TV2-barackerna från Stockholm och blev Kuvösen i Lund. Här efter följde en intensiv byggnation som pågår än idag. Anläggningen omfattar idag mer än 100000 kvadratmeter kontor och laboratorier. Här finns drygt 200 företag och ca 2000 anställda.²⁸

Forskningsparken som fenomen uppstod vid berömda universitet i USA, ex Stanford Research Park 1951. Härifrån spreds tanken till England, där det i början av 1970-talet började växa upp forskningsbyar kring universiteten, speciellt vid Cambridge. Syftet var att skapa ett forum där forskare och näringsliv kunde mötas. Härifrån hämtades inspirationen till en forskningsby i anslutning till Lunds universitet. Förverkligat genom bildandet av stiftelsen SUN – Samverkan Universitet Näringsliv – som också står som beställare till uppförandet av anläggningen. Det hela möjliggjordes genom att Ingvar Kamprads IKEA tilläts använda sina stora investeringsfonder som de inte hade investeringsobjekt för i Sverige för att bygga en forskningsby i Lund.

Bakom anläggningens arkitektoniska utformning står Anshelmgruppen genom Peter Torudd. Den bärande idén för konceptet forskningsby var enligt arkitekten, att skapa en miljö som genom sin utformning stimulerar till interaktion

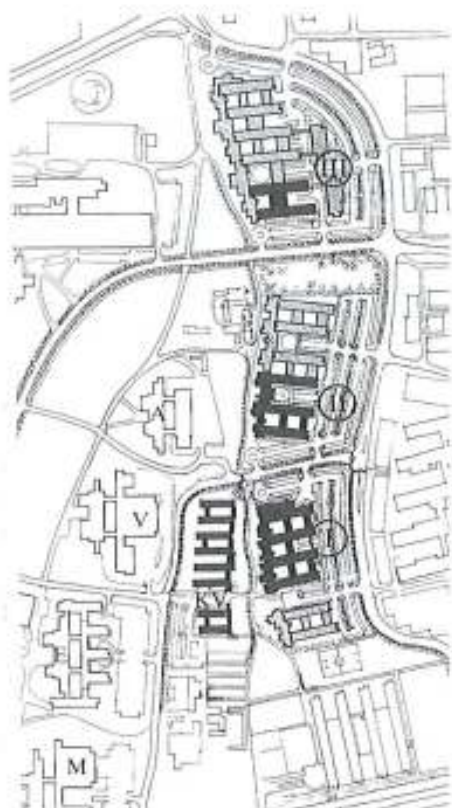
---

²⁸ Vareman 2005, sid 77.

och synergieffekter mellan närliggande forsknings- och utvecklingsprojekt inom universitet och näringsliv. Strukturellt har forskningsbyn två huvudkomponenter: dels en gemensam entréhallbyggnad, dels de enskilda kontors- och laboratoriebyggnaderna. Byggnadskropparna har symboliskt liknats vid skepp som ligger förtöjda vid kaj, redo att när tiden är inne kasta loss. Stommen i entréhallbyggnaderna är av limträ. Laboratorier och kontorsbyggnader har bärande fasader av sandwichelement, som vitmålats.²⁹ Fasaderna innehåller även partier klädda med aluminium, glas eller liggande träpanel.

Den ursprungliga planeringen av forskningsbyn har med tiden frångåtts. Vid fortsatt utbyggnad av Ideon i slutet av 1990-talet lämnades skeppssymboliken och en ny typ av byggnader uppfördes. Bakom dessa står dels Peter Torudd Arkitekter AB, som fortsatt med vitmålade betongelement i fasader som vänder sig mot det ursprungliga Ideon. Byggnaderna har dock en betydligt större volym och resterande fasader är till större delen klädda med aluminium. Ytterligare byggnader uppförda på Ideonområdet har ritats av Uulas Arkitektkontor AB, Kristianstad. Med t ex byggnad Alfa 2 har man fört in en ny byggnadstyp i området och använt bl a rödgult tegel som fasadmaterial. Fasaderna på Deltahusen i kv Syret är klädda med aluminium, däremellan klargula fasadpartier.

I Ideonområdet, där de olika byggnadsetapperna och husen alltså benämns Alfa (kv Studentkåren), Beta (kv Vätet), Gamma och Delta (kv Syret), pågår livlig byggverksamhet och ännu är området inte färdigbyggt.

*Ursprunglig planering av Företagsbyn Ideon.
Ur Modern arkitektur i Lund, s 88.*

²⁹ Modern arkitektur i Lund 1998, sid 88.

Exempel på olika årgångar arkitektur i forskarbyn Ideon.

AstraZeneca, kv Reuterdahl 6 och 8. Norra och södra området knyts samman med en förbindelsegång byggd 1990.

Kv Reuterdahl 6 och 8

I forskningsanläggningen på dessa tomter har arbete för att ta fram läkemedel som svarar mot angelägna medicinska behov hos patienter över hela världen pågått sedan 1960-talets början. En tidig produkt var Alvedon, tidigt skedde dock en profilering mot läkemedel för luftvägar och lungor. Några av de mest kända produkterna från Lund är storsäljaren Nezeril näsdroppar, lanserad 1964 och läkemedlet Bricanyl mot astma, som skapade möjligheter för vidare expansion av företaget.³⁰ Dessutom astmamedicinerna Symbicort® och Pulmicort®, Rhinocort® mot rinit (inflammation i näsans slemhinna), samt pulverinhalatorn Turbuhaler®, som används för att tillföra läkemedel till andningsvägarna. Symbicort används också för behandling av KOL.³¹

De första byggnaderna i kvarteret Reuterdahl 6, som uppfördes av läkemedelsföretaget AB Draco, kunde invigas 1961. Företaget bildades av Astra som ett försäljningsbolag 1956 och hette inledningsvis Draco, Lunds Farmaceutiska AB. Härfter har företaget bytt namn och ägare ett antal gånger och anläggningen har expanderat kraftigt norrut, huvudsakligen på andra sidan Tunavägen i kv Reuterdahl 8.

De första kontors- och laboratoriebyggnaderna ritades av arkitekterna Jan-Erik Lund och Sören Nielsen på Kjessler & Mannerstråle AB. Redan 1963 planerade man för den första förbindelsegången i anläggningen – ett inslag som upprepats flera gånger sedan dess och som blivit kännetecknande för anläggningen som helhet. Med en sprängskiss redovisar arkitekterna hur man tänker sig ytterligare utvidgning av lokalerna genom påkopplade vinkelbyggnader till de ursprungliga byggnaderna.

Redan i slutet av 1960-talet expanderar anläggningen och när planer på forskningslab III presenteras 1977 är kv Reuterdahl 6 söder om Tunavägen i princip fullt. Man har då frångått den ursprungliga planen och bygger i stället

---

³⁰ Företagsamhetens Lund, s 67.

³¹ 2007-10-11 www.astrazenaca.com

långsmala längor i nord-sydlig riktning. Det utmärkta skyltläget utmed Riksväg 15 (E22:an) utnyttjas genom en stor skylt som markerar platsen för DRACO Läkemedel. Under denna period är det arkitekten Archibald Frid, Bromma, som ansvarar för arkitekturritningarna.

Från 1978 till 1995 anlitas HJS Arkitektkontor AB i Stockholm. Arkitekterna bakom detta företag är Jane Holmberg, Hans Jondal och Ingemar Ståhl. Eftersom denna period kännetecknas av stora såväl nybyggnads- som om- och tillbyggnadsprojekt har detta arkitektkontor satt sin prägel på anläggningen. Arkitekturen är ganska återhållsam och sticker inte ut. Däremot går det gula fasadteglat som en röd tråd genom anläggningens byggnadshistoria, med början i de äldsta byggnaderna från 1960. Murningsdetaljer är också något man arbetat extra med, vilket ger en viss kvalitetskänsla åt arkitekturen. Fönsterna är vita eller grå (aluminium), liksom alla plåtdetaljer. Dessa byggnadselement används för att framhäva horisontaliteten. Förbindelsegångarna är som nämnts ett annat karaktärsdrag för anläggningen. Genom detta interna gångbrosystem ovan mark hänger flertalet av byggnaderna inom anläggningen samman. Dels för ökad inre säkerhet, dels för att personalen ska slippa gå ut i den skånska snålblåsten.³² Den kanske mest motiverade, den som sammanbinder anläggningarna norr respektive söder om Tunavägen, tillkom 1990. Omsorg om markplaneringen är ännu en detalj som kännetecknar denna expansionsfas, framförallt i kv Reuterdahl 8, åtminstone enligt ritningarna. För denna står huvudsakligen Landskapsarkitekterna Svenska Landskap AB.

Farmacibyggning ritad 1994 av HJS arkitektkontor AB

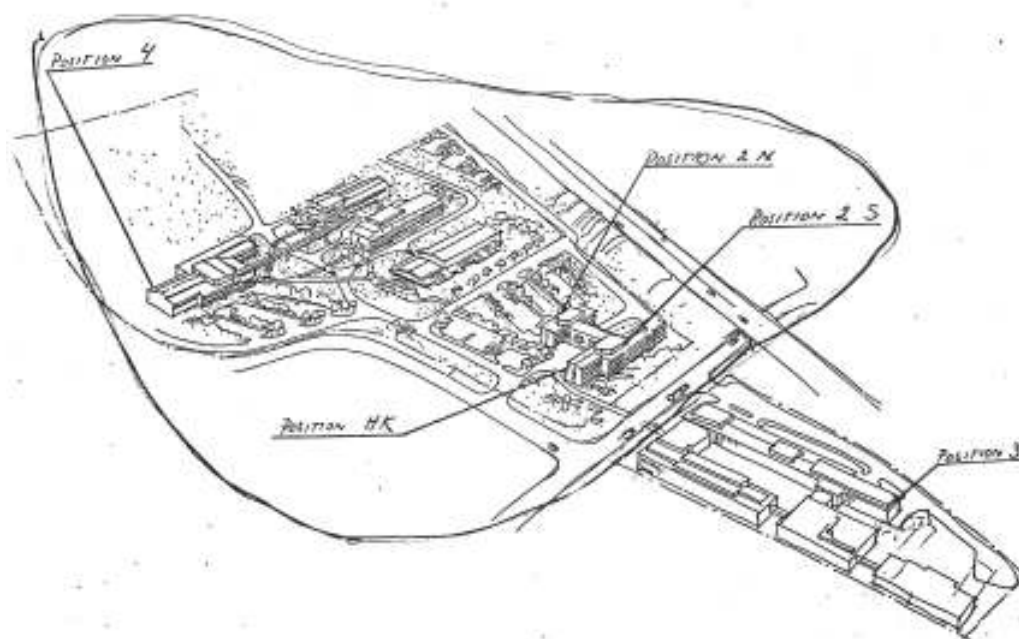
Den första byggnaden HJS Arkitektkontor ritade för Draco är också den första byggnaden på andra sidan Tunavägen, ”Kontor 80”. I rask takt åtföljts av Lab 81, Lab 83 söder om Tunavägen och 1983 Personalbyggnad med matsal och sporthall samt Kontor 84 norr om. I stort sett varje år tillkommer nya utbyggnadsprojekt och idag är nästan hela kv Reuterdahl 8 färdigbyggt.

---

³² Modern arkitektur i Lund 1998, sid 78.

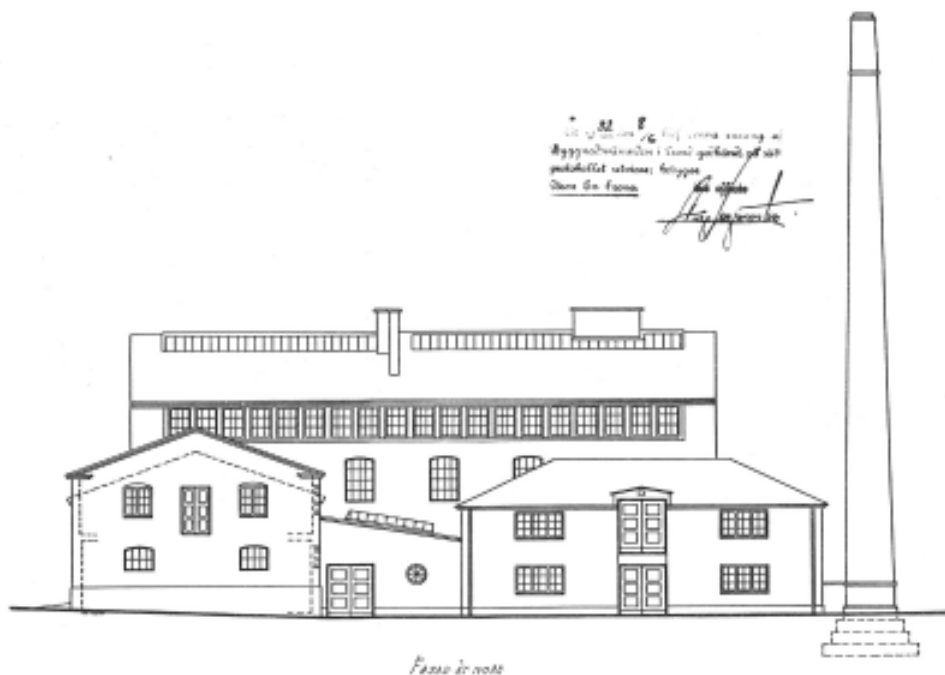
Från 1991 benämns anläggningen Astra Draco. 1999, i o m sammangåendet mellan Astra och Zeneca blir anläggningen i Lund en forskningsenhet inom AstraZeneca. Här finns dock ingen produktion idag. AstraZenecas största produktions- och varuförsörjningsenhet är i huvudsak förlagd till Södertälje, där enligt uppgift världens största tablettfabrik är belägen³³. Inom dagens AstraZeneca arbetar cirka 1 200 medarbetare i Lund. Verksamheten är inriktad på forskning och utveckling av nya läkemedel för att behandla andningsvägarnas sjukdomar och inflammatoriska sjukdomar.

På skissen daterad 1991 kan man se hur Astra Draco planerades.

---

³³ 2007-10-11 www.astrazeneca.com

Ombyggnadsritning från 1928 med handskfabriken sedd från norr. Ursprungsritningen är daterad 1919 och signerad A. Persson.

Studentkåren 4

1919 godkändes ritningar till uppförande av fabriksbyggnad vid Tunavägen i nuvarande kv Studentkåren 4 för Fabrikör Nordström. Nordströms handskfabrik hade startat redan 1876 men utvecklades i större skala först en bit in på 1900-talet. Den nyuppförda fabriksbyggnaden inkluderade även garveri, som kom att specialisera sig på garvning och färgning av svensk renhud.³⁴ Denna rörelse förutsatte ett fritt läge utanför själva staden Lund, så som fallet var vid denna tid i Pålssjöområdet. Försäljningen sköttes från en centralt belägen butik vid Bredgatan.

Rörelsen och lokalerna expanderade kraftigt under mellankrigstiden. Bl a uppförs en hög industriskorsten 1932, riven idag. Efter kriget tog utvecklingen fart igen. Mellan 1947 och 1955 gjordes ett antal större tillbyggnader och förändringar. Däribland tillbyggnad för lager och transformator. Verksamheten stod nu på sin topp. Nordströms Handskfabrik var den största och ledande av sitt slag inom riket när det gällde tillverkning efter den sk franska tillskärningsmetoden. 1950 hade man 260 anställda i fabriken, 23 arbetade i garveriet.³⁵ Men nu började konkurrensen från utlandet hårdna och konjunkturerna vika.

Vid mitten av 1960-talet flyttades verksamheten i Lund till Portugal. Lokalerna togs över av Statens provningsanstalt och sedan av universitetet.

Anläggningen förvaltas idag av Akademiska hus, som har förvaltningskontor i lokalerna. Exteriört har de ursprungliga gula tegelfasaderna försetts med tunn slamning (jfr Stadshallen i Lund). Fönstersättning och det långa ”fönsterbandet” i vindsvåningen känns igen från de äldsta ritningarna. De flesta fönster

³⁴ Företagsamhetens Lund, sid 48.

³⁵ Företagsamhetens Lund, sid 48.

är utbytta och idag ospröjsade. Detaljer i murverket så som stickbågar och takfotslistor är ännu synliga. Även om den f d handskfabriken är kraftigt ombyggd och förändrad utgör den ett gott exempel på möjligheterna med återanvändning av industribyggnader av denna kaliber. Byggnader vars kvaliteter ligger i enkelheten och det gedigna hantverket.

Den f d handskfabriken används idag som kontor.

Forskaren 1

Anläggningen byggdes ursprungligen för Pharmacia LEO Therapeutics AB, Preklinisk Forskning Lund. Ritningarna är daterade 1989-1991 och upprättade av Liljewall Arkitekter AB, arkitekterna Ch. Liljewall och L-E Karlsson. Redan 1991 godkändes bygglovsritningar angående skylt som anger KABI Pharmacia. Ägarförhållandena är turbulenta och skylten måste ändras 1993 till Pharmacia (Research center). Samtidigt uppförs en tillfällig paviljongbyggnad. 1994 planeras för en större framtida expansion - ”Utbyggnad 97”, för Pharmacia & UpJohn. Samma arkitektfirma anlitas, nämligen Liljewall Arkitekter AB.

Den ursprungliga anläggningen utgjordes av tre byggnader belägna kring och förbundna genom ett överglasat korsformat gatusystem. Fasaden åt väster och Scheelevägen är symmetriskt uppbyggd. Fasaderna är klädda med kvadratiska emaljerade plåtkassetter i varierade ljusa färgtoner.³⁶

Byggnadens plan ser efter tillbyggnaden 1997 ut som en katedral med det latinska korset som ideal. I detta sammanhang fick fasaderna dessutom sin ganska spektakulära färgsättning där betongpelare och betongsockeln accentuerats genom kraftfulla färger (rött och lila). Det verkar som om behovet att synas i området har ökat och kanske även en markering att det startat ny verksamhet i anläggningen.

1998 förvärvade nämligen Active Biotech forskningscentret.³⁷ Active Biotech AB är ett bioteknikföretag fokuserat på forskning och utveckling av läkemedel. Företaget har en stark forskningsportfölj med fokus i första hand på autoimmuna/inflammatoriska sjukdomar och cancer. Huvudprojekten innefattar unika substanser med immunmodulerande egenskaper, avsedda för behandling av bl a multipel skleros, samt ett nytt koncept för behandling av cancer.³⁸

---

³⁶ modern arkitektur i Lund, sid 83.

³⁷ Företagsamhetens Lund, sid 67.

³⁸ Hemsida: www.activebiotech.com

4.4. Gastelyckan

Historik och beskrivning

Gastelyckan, i nuläget Lunds största företagsområde, är beläget i sydöstra utkanten av staden. I väster avgränsas området av E22, vilket innebär attraktiva ”skyltlägen”. Åt norr utgör Dalbyvägen begränsning, åt söder Råbyvägen, som leder till Stora Råby sydost om Gastelyckan, åt öster slutligen avgränsas området av Prästtavägen. Utmed Råbyvägen samt Prästtavägen inramar ett stråk med åkermark respektive fäladsmark företagsområdet.

Exploateringen av området påbörjades 1975 och år 2004 omfattade området ungefär 200 000 kvadratmeter och sammanlagt ungefär 2 500 anställda. Området är ännu inte fullt utbyggt, i dess södra delar pågår utbyggnad för fullt.

På området finns ca 180 företag etablerade med varierande branschriktningar; utbildning, FoU samt finans- och konsulttjänster. Området har även en koncentration av bilföretag. Utöver företag ligger även vissa offentliga institutioner på Gastelyckan, däribland Lunds brandstation, Svensk Bilprovning och Arkivcentrum Syd.

Namnet kan komma av att en av lyckans ägare hetat Gaste. Gastelyckan var länge endast betesmark eftersom det låg för långt från staden för att jordbruk skulle löna sig. Området har ett eget gatunät och gatorna respektive kvarteren har fått namn efter bergarter: t ex Kalkstensvägen, Glimmervägen, Porfyrvägen samt kvarteren Sandstenen, Dioriten och Diabasen.

I detaljplan regleras att byggnader får uppföras på upp till 50 % av tomtens areal och den tillåtna byggnadshöjden är 10-12 meter.

Områdets karaktärsdrag

Området är helt anpassat för bilism med breda asfalterade gator. Här finns stora parkeringsytor, men området genomkorsas även av en cykelbana. Längs flera gator finns planterade pilevallar, uppskattningsvis 30-40 år gamla. Söder om området finns nyligen planterade träd. Bebyggelsen är låg, de flesta byggnader är 1-2 våningar höga. Färger och material är mycket heterogena. Några drag är gult fasadtegel på byggnader från 1970/80-talen samt plåt- och aluminiumfasader eller prefabricerade betongelement från 1990-talet och senare. Taken är flacka sadeltak eller plantak klädda med svart papp eller plåt.

Verksamheterna utgörs av företag, inte av tillverkningsindustrier. Företagen är mestadels grossister, lager, bil- och däckverkstäder, bilförsäljning (de flesta stora märken representerade). Här finns även en del tryckerier, något förpackningsföretag samt viss livsmedelsindustri (Mormors bageri, Lundamelle, Dogman). Vidare bygg- och fastighetsrelaterade företag. Verksamheterna är skiftande från Arkivcentrum Syd och Kulturens magasin, Rikets sal för Jehovas vittnen, till djursjukhus, Komvux, brandstation, hotell och återvinningscentral. En stor anläggning har Busstransportbolaget Connex. Även några ”storindustrier” är representerade: Sony Ericsson och Gambro. Två mindre företagshotell finns inom Gastelyckans företagsområde, kallade ”Gastelyckans företagscenter” respektive ”FöretagsPorten”.

Gambros lager i kvarteret Flintan.

4.5. Brunnshög/Lunds NE

Historik

Området längs den gamla landsvägen till Lund från nordost har nu börjat bli intressant för industribebyggelse. Här har tidigare inte funnits någon industri.

Områdets karaktärsdrag

Området ligger öster om E22:an och delas av Solbjersvägen i en sydlig och en nordlig halva. Öster om den sydliga delen finns planer på bostadsområde. I den södra delen ligger vattentornet och Sony-Ericssons samt Ericsson Mobile Platforms stora kontorsbyggnader. En större nybyggnad för Sony-Ericsson är under uppförande och beräknas vara klart för inflyttning för 2000 anställda under 2008. Även Ericsson Mobile Platforms planerar för utbyggnad.

Den norra delen innehåller ännu inga fasta anläggningar men längs Odarslövsvägen och Brunnshögsvägen har Sony-Ericsson byggt upp en anläggning av moduler. Modulerna är i en våning eller staplade ovanpå varandra till två våning-

ar. Modulerna kan ses som en exponent för den snabbt växande industrin. Området kallas på skylt för Öresund park.

I kommunens planer kallas området i nordöstra Lund - Lund NorthEast och beskrivs som Lunds framtida företagsområde. Förhoppningar finns att läget i Öresundsregionen ska göra Lund NE till en plats där nya kunskapsintensiva företag ska välja att etablera sig. European Spallation Source, ESS, är en europeisk forskningsanläggning på planeringsstadiet. ESS syftar till att skapa nya insikter inom prioriterade områden som exempelvis materialteknik, medicin och bioteknik. För närvarande konkurrerar flera länder om var ESS ska etableras.

Beskrivning av enskilda fastigheter/anläggningar

Kv Nya vattentornet 2

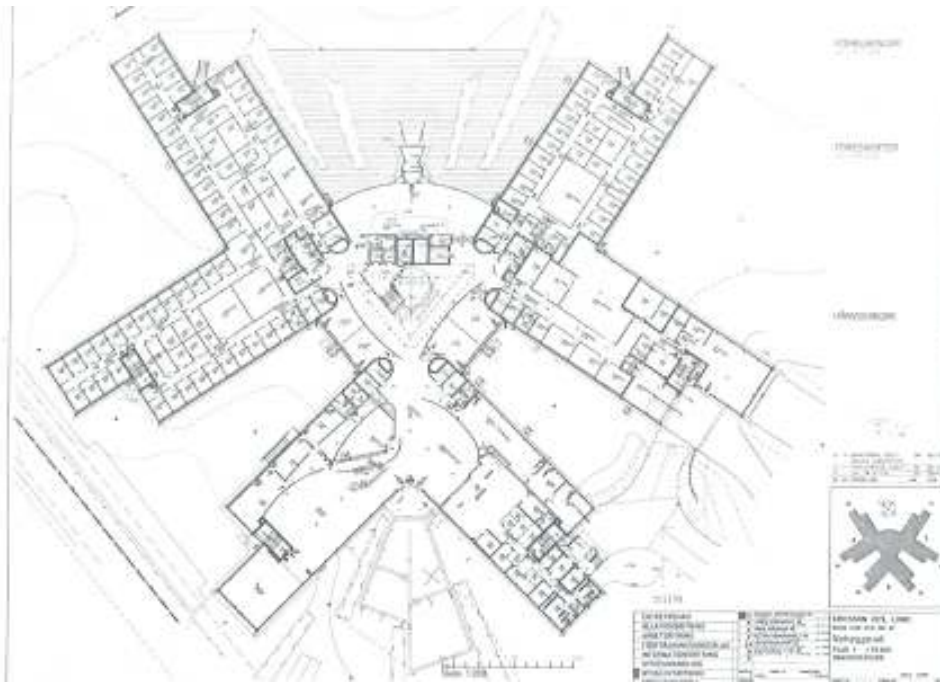
I södra området, invid motorvägen E 22, ligger Sony-Ericssons stora kontorskomplex. Anläggningen ritades av Gert Wingårdh ursprungligen för Ericsson REM och uppfördes 1996-97. 2001 bildades Sony Ericsson Mobile Communication, ett japansk-svenskt joint-venture-företag, som tillverkar mobiltelefoner och tillbehör. Den nya företagskonstellationen SonyEricsson tog över och utvidgade anläggningen ytterligare och ännu en utbyggnadsetapp pågår för fullt, klar 2008. I och med detta är vattentornet, som från början fanns på platsen, inte längre det landmärke det en gång var.

Sony-Ericssons anläggning är uppförd i etapper i en månghörnig och flikig plan men med ett sammanhållet tema i fråga om material och våningshöjd. Byggnaden utmärker sig genom att gavelfasaderna lutar ut. Fasadytorna är uppbyggda av horisontella fönsterband och fält av röd tegelfärgad och vit puts. Hörn och takfot markeras av grå plåt. Taken över fyravåningsbyggnaderna är plana. På två ställen höjer sig konstruktioner över taklandskapet, konstruktioner som påminner om kommandobryggor på fartyg, en association som förstärks av de horisontella räckena längs taket. En skylt i kolossalformat signalerar områdets funktion till förbipasserande på motorvägen. Entrén markeras av ett skärmtak och en rundad fasadyta. En enkelt utformad trädgård omger byggnaden.

En sida av Sony-Ericssons månghörnade byggnad.

Plan över Sony-Ericssons anläggning i kv Nya vattentornet 2, arkitekt Gert Wingårdh 1996/97.

I väntan på att Sony-Ericssons tillbyggnad intill vattentornet ska bli färdiga står ett temporärt modulkontor intill gamla landsvägen norrut, i kv Brunns hög 1. Modulerna är blockformade med plana tak, fasaderna är i grå plåt eller skivmaterial. I flera fall är de staplade i två våningar. Modulerna är inhyrda från Expandia.

Kv Nya vattentornet 3

Närmsta granne till Sony Ericsson är Ericsson Mobile Platforms. Denna byggnad, ritad av Uulas Arkitektkontor 2000-02, är utformad i blockform med fem våningar, fasaderna uppbyggda av mörkt röd/brunt tegel och liggande fönsterband. Taken är plana. Entrépartiet är indraget och fasaderna är här utformade av grå plåt och fönsterpartier. Som utsmyckning finns inpassad i cementstenläggningen en nyhuggen runsten med en textrad och en figur som håller fram en mobiltelefon och en dator. Strax norr om Ericsson finns en modulbyggnad i grå plåt och ett parkeringshus i grå prefabricerad betong.

Ericssons fasader är stramare än grannens.

4.6. Råbyholm / Norra Knästorpsvägen

Historik

Namnet Råbyholm kommer från färgerifabrikör Carl Otto Borgs gård i området. Idag finns ett bostadshus från 1870, en arrendatorsbostad, lantarbetarbostad och några mindre delar av ekonomibyggnaderna kvar i områdets norra del. Området söder om Råbyholms gård och söder om Ruben Rausings gata är bebyggt med industrier. Tetra Paks fabriksbyggnad uppfördes 1956 och har sedan dess utvidgats ett flertal gånger. Det senaste bygget startade 2007 och är en utbyggnad av Tetra Pak som beräknas stå färdigt till hösten 2007. Den planeras ge ytterligare 13000 kvadratmeter yta.³⁹

Beskrivning

På området finns ca 40 företag, med Tetra Pak som dominerande företag. Området är format som en triangel ställt på sin spets. Åt öster avgränsas området av E22 och åt väster av Malmövägen samt ett järnvägsspår som tidigare gick till Trelleborg, men nu fungerar som industrispår till Tetra Pak. Järnvägsspåret går in på området och sträcker sig i nordsydlig riktning, parallellt med Borgs väg, vilken delar området i två delar. Borgs väg är i den norra delen allmän, men i söder en del av Tetra Paks fabriksområde. I områdets norra del ligger kvarteret Jöns Petter Borg, här finns resterna av Borgs gård Råbyholm och ett antal småföretag. I områdets södra och västra del är bebyggelsen helt förknippad med Tetra Pak.

³⁹ Lovén, Anders, Skånska dagbladet 20070427

Områdets karaktärsdrag

De västra och södra delarna, som inrymmer Tetra Pak, utmärks av slutna fasader i rött tegel. Byggnaderna är låga och taken med flack lutning eller plana. Tillfälliga arbetsplatser är inredda i moduler. Miljön har många av storföretagets kännetecken: en medveten arkitektonisk utformning, stora och väl synliga logotyper, industrispår för järnväg, staket avskiljer området och in- och utpasseringen är kontrollerad, stora parkeringsytor, namnskicket på gator i området är påverkat av företaget t.ex. Ruben Rausings gata.

Resterna av Borgs gård Råbyholm, är omgivna av uppvuxna lövträd och gräsmattor. Söder om gården ligger ett mindre område med ett antal småföretag inrymda i enkla hallbyggnader uppförda i en till två våningar i tegel, prefabricerad betong eller plåt. Taken är plana eller svagt sluttande.

En tidigare lantgård inbäddad i grönska har hamnat mitt i Lunds utvecklingsområde.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Råbyholm 3.

Tetra Pak är Lunds största företag med 20000 anställda över hela världen, av dessa finns cirka 3500 i Malmö/Lund. AB Tetra Pak bildades i Lund 1951 av Ruben Rausing och Erik Wallenberg, som ett dotterbolag till Åkerlund & Rausing. Inriktningen var förpackningssystem som skulle underlätta distribution av livsmedel.⁴⁰ 1956 flyttade Tetra Pak till Råbyholm, där man fortfarande bedriver verksamheten. Förutom själva tillverkningen av förpackningsmaterial monteras och testas förpackningsmaskiner här. 1991 köpte Tetra Pak Alfa-Laval som var en världsledande leverantör av utrustning och anläggningar till livsmedelsindustri, övrig processindustri och lantbruk.

I den västra delen av Råbyholm är bebyggelsen uppförd i rött tegel under tak belagt med svart papp. Området omgärdas av ett grönmålat stålstaket och växtlighet. För att komma in på området krävs passage genom grindar. Tetra Paks anläggning består utåt sett av slutna tegelytor och stora volymer. Först när man kommer nära inpå ser man att bebyggelsen tillkommit vid olika tid men efter i stort sett samma formel. Redan vid de första byggnadernas uppförande planerade man för expansion. Anläggningen omfattar en enorm byggnadsmassa och innehåller kontor och tillverkning i stora hallbyggnader med lanterninfönster över taken. Byggnadshöjden varierar från en våning till tre. Tetra Paks fabriksbyggnad i Lund presenterades i Arkitektur 1962.⁴¹ Man ville planera för att kunna expandera kraftigt och på en flygbild över området ser man att fabriksbyggnader med svarta papptak idag täcker en stor del av området. Man byggde upp strukturen kring järnvägs- och lastbilstransport som leddes in i området från söder och gick igenom det i två trafikarmar. Fabriksbyggnaderna byggdes utmed dessa. Kontoren planerades som dubbelsidiga envåningslängor kring öppna planterade gårdar. Byggnaderna uppfördes med stomme av betong, väggar av fasadtegel och betong samt tak av papp. En av svårigheterna med bygget var att det ställdes höga hygienkrav på utrymmena för förpackningstillverkningen. Vidare beskrivs att ventila-

⁴⁰ hemsida: http://www.tetrapak.com/sweden/content/frset_main.asp?20070904

⁴¹ Ahlgren, M, Olsson, T, Silow S: Arkitektur 1962:3 sid 72f

tionsinstallationen på taket är klädd med korrugerad eternit, idag är den klädd med brun korrugerad plåt. Den höjer sig över omgivande tak som en stor fena. Det plana taket är försett med sågtandslanterniner med norrljusfönster. Fabriksanläggningarna har utvidgats flera gånger 1960, 1962 och 1969. 2007 började man bygga ytterligare nya lokaler på Råbyholm. I områdets östra del, intill E22, finns Tetra Paks kontorsbyggnad (kv Jöns Petter Borg 9). Den är till skillnad från övrig bebyggelse inom företaget uppförd i ofärgade prefabricerade betongelement, med glaspartier infattade i blålackerad plåt. Fasaderna innehåller även partier av grå plåt och färgaccenter i form av röd plåt. Byggnaden är uppförd i vinkel och fyra-fem våningar hög. Norr om kontoret finns en lägre byggnad i två våningar med slutna fasader och parkeringsdäck på taket. Tetra Pak har även verksamhet på Gunnesbo i kvarteret Rudebok samt efter den kortvariga konstellationen Tetra Laval, även i Alfa Lavals tidigare lokaler i kv Separatoren inom Öresundsvägens företagsområde. Dessa beskrivs under respektive kapitel.

Bilder från 1962 då fabriken utvidgas⁴². Samma år presenteras bygget i tidskriften Arkitektur.

---

⁴² hemsida: http://www.tetrapak.com/sweden/content/frset_main.asp? 20070904

Kv Jöns Petter Borg 7.

Företaget Boatnav, som tillverkar system för navigation, kommunikation och övervakning, finns i en byggnad med fasader av rött tegel på en låg gjuten betongsockel under ett flackt sadeltak. Stommen av prefabricerad betong är synlig utvändigt. Vid entrén på gaveln finns en vindskärm i form av kraftiga rundbalkar med eternitskivor. Ritningarna gjordes 1974 av Lars Wesén. På taket vid den västra gaveln finns en balkong som påminner om en marin kommandobrygga, denna har troligen tillkommit senare.

4.7. Margretedal

Historik

På området finns några äldre byggnader som röjer att området använts för industriändamål. I den västra delen finns mejeriet från 1896, längs Hardebergaspåret finns järnvägsanknuten bebyggelse i form av station och lokstall. I början av 1900-talet upptogs en stor del av stationsområde för järnvägen. Lund-Revinge järnvägsaktiebolag invigdes 1905. Banan lades slutgiltigt ner på 1960-talet och spåren togs bort 1966.

Områdets karaktärsdrag

Margretedal är en smal zon mellan den gamla stadens södra vallar och Ringvägen/Södra vägen. Området har placerats intill den numera nedlagda järnvägen som gick söder om Lund vidare österut mot Hardeberga och Revinge. Banvallen, som delar området i ungefär två lika stora halvor, löper genom området i väst-östlig riktning. I norr, mot Södra Esplanaden och mot Revingegatan, avgränsas området av en plantering och en enkel trädrad. Området är under kraftig omdaning från industri- och verksamhetsområde till bostadsområde med handel. Med de nybyggda bostadshusen introduceras en annan skala och nya fasadmateriäl i området.

De kvarvarande verksamhetsbyggnaderna är uppförda vid 1900-talets mitt, vanligen i rött tegel i en eller två våningar. Taken är plana eller flacka sadeltak belagda med eternit eller plåt, ofta med beslagningar av kopparplåt. I några fall har verksamhetsbyggnader givits annan utformning än kontorsbyggnad eller bostadshus. I några fall har lager eller verkstaden utformats med prefabricerade betongelement. Verksamhetsbyggnaderna är och har varit av enklare karaktär utan iögo-

nenfallande utformning men representerar en stor del av mindre företag som vuxit fram under 1900-talets mitt. Denna bebyggelse värderas idag inte särskilt högt, vare sig ekonomiskt eller kulturhistoriskt, och rivs därför undan för att ge plats för nybyggnad. Idag används områdets västra del till försäljning och service, södra delen bebyggs med bostäder. I området finns en del bebyggelse med anknytning till järnvägen (Tullbommen 1). Det är en f d järnvägsstation och ett äldre bostadshus. I Lund utanför vallarna del II är byggnaderna markerade som kulturhistoriskt värdefulla och berörs inte närmre här. Kommunalteknisk bebyggelse ingår visserligen inte i undersökningen men i området finns en del äldre bebyggelse med detta ursprung.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Kv Hardebergabanan 5

Järnvägsbebyggelse ingår inte i undersökningen men i området finns en del äldre järnvägsanknuten bebyggelse. Vid kvarteret Hardebergabanans sydöstra del finns ett lokstall i rött tegel med karakteristiskt arkitektur bland annat en segmentbågeformad byggnadsdel samt ett fd petroleumlager byggt 1911. I Lund utanför vallarna del II är den del av byggnaderna som varit lokstall, markerade som kulturhistoriskt värdefull. Byggnaderna är i dåligt skick pga eftersatt underhåll och bör underhållas snarast om de ska kunna bibehållas.

Kv Stenkrossen 2

I kvarteret finns äldre byggnader byggda för Lunds gatukontor redan 1915 då det kallades ”materialgård”. Gruppen består av en kontorsbyggnad från 1915 i gul puts under sadeltak belagt med röda eternitplattor i facett, samt ett uthus med garage och lager från 1924. Även uthuset är putsat och gulfärgat men med ett sadeltak belagt med rött tegel krönt av en ventilationshuv i trä som plåtkläatts.

Inom kvarteret finns även en större verkstadsbyggnad som ritades av Karl Koistinen och Bernt Nyberg 1963, byggdes om 1995 för att användas av gymnasieskolan Spyken. Fasaderna är uppförda i betongelement med fönsterband. I den östra delen finns en skorsten och ventilationshuv i plåt. I bevarandeprogrammet Lund utanför vallarna del II står skrivet att man vill uppmärksamma byggnaden även om man valde att inte rödmarkera den.⁴³

I kvarterets sydvästra hörn, intill Kastanjegatan, ligger det hus som byggdes till Petroleumupplaget i kv Hardebergabanan från 1911. Det är uppfört i två våningar med kvadratisk plan. Fasaderna är av rött tegel sadeltaket är valmat och belagt med rött tegel. I två av takfallen finns kupor i liv med fasaden. Sockeln är putsad. De vita träfönstren är av äldre typ.

Kv Mejeriet, Kulturmejeriet. Fastigheten ingår inte i företagsområdet Margredal men ligger omedelbart intill och behandlas här eftersom det är en betydelsefull industrihistorisk miljö. Mejeriet är troligen uppfört 1896 efter typritningar från Carl Holmbergs mekaniska verkstad. Utmed Stora Södergatan ligger den för mejerier karakteristiska huvudfasaden med frontespis och namnfält som dock är oputsat. Fasaderna är i rött tegel och sockeln är putsad. Fönstren är inte original och visserligen blåmålade men av utseendet att döma, tillkomna under mejeriets tid i drift. Flera uthus har bevarats i miljön. Mejeribygnaderna är ombyggda på 1980-talet men skärmtak och ett parti av lastkajen har bevarats. Mejeridriften lades ned 1968 och byggdes på 1980-talet om till det kulturhus det är idag. Miljön är skyddad med q i detaljplan. I detta mejeri utprovade Tetra-pak sin första förpackningsmaskin för grädde.

⁴³ Lund utanför vallarna del II sid 96

Längs Revingegatan, Revingelyckan

Längs södra sidan av Revingegatan finns flera mindre verksamhetsbyggnader. Den äldsta är den gamla kontors- och vågbyggnaden som uppfördes för det kommunalt ägda stenbrottet i Hardeberga 1916 (Revingelyckan). Den byggdes om- och till 1919 och 1942 samt med en rotunda 1993. Det är en anspråkslös byggnad med putsade rödfärgade fasader på en sockel av hardebergasandsten. Taket är belagt med rött lertegel. Byggnaden har ursprung i den för Lund viktiga stenhanteringen. Längs Revingegatan ligger även enkla låga verksamhetsbyggnader uppförda i 1-2 våningar med fasader av rött tegel under plantak eller flacka sadeltak (ex. **Lunds södra 3 och 1**).

Kv Hardebergabanan 2 är uppförd i två våningar med fasader av gult tegel efter ritningar av Allan Nilsson byggnadsingenjör Lund. Ritades som kontor och verkstad 1964.

Kv Lund södra 1 byggdes efter ritningar från 1959 som gjordes av F.O Peterson & Söner i Göteborg. Det var Tavells bil som var beställare och man planerade för bilverkstad och försäljning av begagnade bilar. 1997 fick systembolaget godkänt att flytta in i byggnaderna.

Kv Lunds södra 2 byggt 1966 som bilhall till Verdexa, ombyggt 1991 till kontor.

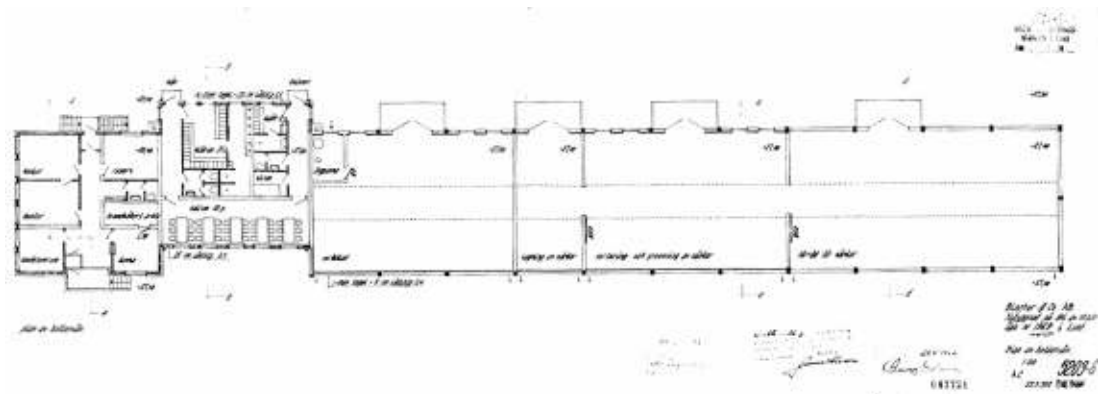
Kv Lunds södra 3 1964 byggt till Skånska centraltryckeriet då järnvägsspår fortfarande fanns söder om tomten.

Kv Harlösabanan 1

Resterna av en verksamhet med byggnader längs Södra vägen. Vid inventeringen fanns en kontorsdel med fasader i rött tegel under sadeltak belagt med enkupigt rött tegel. En fyrkantig tegelskorsten ansluter till norra gaveln och en lägre byggnadsdel med fasader klädda med beigefärgade klinkers kopplar samman kontoret med en verksamhetsbyggnad. I den klinkerklädda delen fanns förr matsal för 30 personer och skilda omklädningsrum för män (25 personer) och för kvinnor (6

personer). Verksamhetsbyggnaden är uppförd med synlig vitfärgad betongstomme och väggfält av rött tegel under ett svart, plåttäkt sadeltak krönt med lanternin. Väggarna konstruerades av enstens tegel ytterst och en fem centimeter tjock lättbetongvägg invändigt. Byggdes efter ritningar från 1952 till Blecher & Co AB. Ritningarna är signerade Sven Jonsson civilingenjör. Ritningarna visar att man planerade lagning, pressning och lagring av säckar. Man byggde ett lager i den östra delen av tomten 1961.

4.8. Södra företagsområdet, Rådman svången

Rådman svången eller Södra Företagsområdet, fd Lyxstrumpfabriken och AB Bryggerimaskiner ligger i norra delen av området, fd Åkerlund & Rausing upptar den största delen.

Områdets karaktärsdrag

Området domineras av den stora anläggningen som tidigare tillhört Åkerlund och Rausing. Denna uppfördes i etapper med början på 1930-talets slut och innan dess användes området som jordbruksmark. En stor del av området är fortfarande obebyggt och används för vallodling. Rester av läplantering av poppel finns i området. Företagsområdena är inhägnade av staket och inte tillgängliga för allmänheten. Södra företagsområdet avgränsas mot staden av Maskinvägen och norr om denna ett koloniområde samt ytterligare parkmark innan angränsande bostadsområde. Mot öster avgränsas området av Åkerlund & Rausingsväg och stambanan. I sydväst finns reningsverket och Höjeå.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

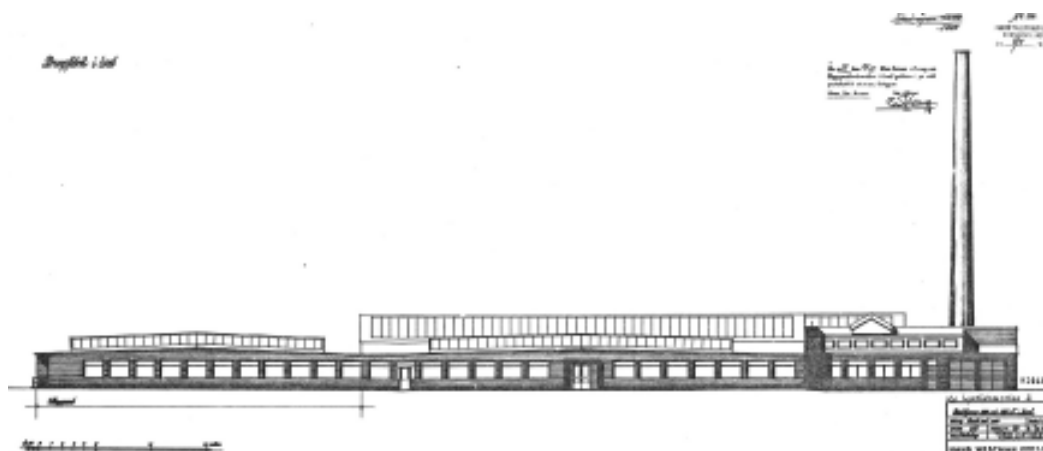

Lyckebacken 5 Amcor Flexibles

Åkerlund & Rausing presenterades 1942 i Byggmästaren⁴⁴. Arkitekterna Nils Åhrbom & Helge Zimdahl ritade den anläggning som började byggas 1938-39 vid Maskinvägen/Industrivägen. Företaget var inriktat på förpackningar främst till livsmedel. Maskinerna bestod av offsetpressar, gummitrycksmaskiner, skär-, stans- och förpackningsmaskiner. Lager och fabriks hall konstruerades i ett plan med bärande stomme av armerad betong och utfackade, icke bärande väggar, av rött handslaget fasadtegel från Minnesberg. Skorstenen murades med gult radialtegel och pannan eldades med stenkol. För maskindriften var man kopplad till Lunds elverk från vilket man tog in högspänd växelström som man transformerade ned till 380 och 220 volt. I lagerbyggnaderna var fönstren av järn och i fabriken fanns lanterniner av järn med blåstrade glas. Taken belades med asfaltpapp. Kontorsbyggnaden uppfördes i tre våningar. Fabriken byggdes med tanke på att man skulle kunna utöka etappvis med 20000 m² lager och fabriksyta. Förutom detta planerade man att även verkstäder, kontor och serviceutrymmen skulle kunna byggas till. Fabriken har senare byggts ut och man har i stora drag hållit sig till de planer som utarbetades redan 1938. Allt fasadmateriäl är rött tegel och vitmålad armerad betong. Det första kontorshuset har byggts till på höjden med en våning men med samma formspråk. Till detta har även ett femvåningars kontorshus fogats 1952 efter ritningar av Zimdahl och Einar Lovén. Även här valde man synlig konstruktion i armerad betong med fasad i rött tegel och facken mellan den synliga stommen är fyllda med blåfärgad plåt och vita fönster. Mot Maskinvägen avgränsas fabriksområdet med en oxelhäck och trådstaket. En liten trädgård har anlagts mellan fabriksbyggnaden och tomtgränsen. Längre västerut längs Maskinvägen finns en tennisbana som senare byggts om till boulebana. På området finns idag även plåthallar och tälthallar i grå och blå färg. Alla besökare måste passera en bemannad vakt. 1950 hade man cirka 800 anställda, och cirka

⁴⁴ Åhrbom, N och Zimdahl, H: I:Byggmästaren 1942:1 sid 14

400 anställda 1976. Idag drivs fabriken av Amcor Flexibles, ett förpackningsföretag med huvudkontor i Australien.

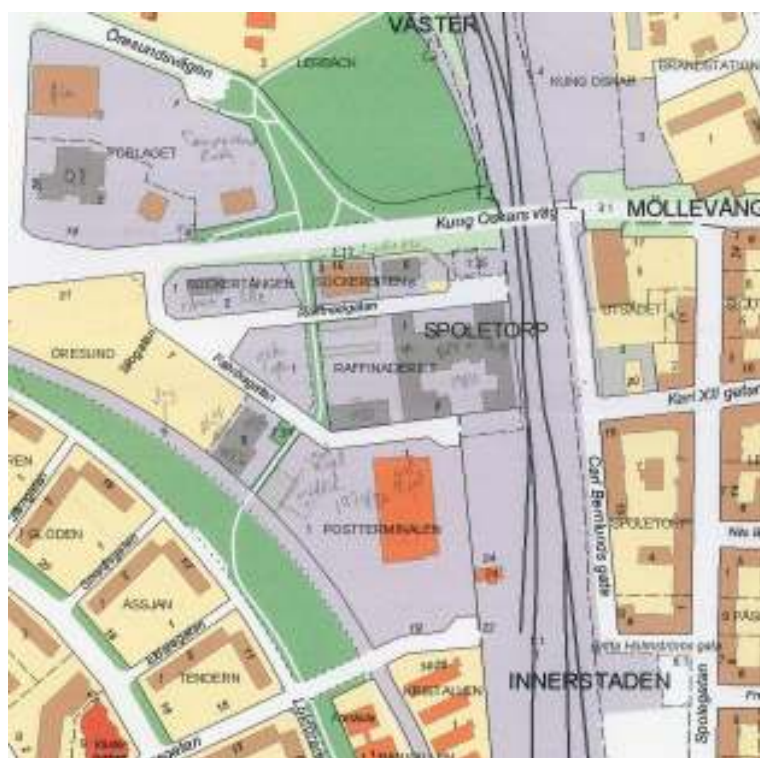
Lyckebacken 2

1939 byggde ett tyskt företag kallat AB Svenska Lyxstrumpfabriken vid Maskinvägen. Ritningarna upprättades av Hans Westman. 1941 gjordes en tillbyggnad och fabriken övertogs av Malmö yllefabriks AB, MYA. Man hade cirka 200 anställda. Textiltillverkningen lades ned och 1970 köptes lokalerna av Åkerlund & Rausing.

Idag finns här ett företag som heter Note (Teleproduktindustri). Byggnaden är uppförd i ett plan med fasader av rött tegel, kontorsdelen ligger närmst Maskinvägen och produktionsdelen längre in på tomten. Sågtandstaket är belagt med svart papp och gavelröstena är putsade i vitt. I den västra fasaden finns fortfarande de ursprungliga vitmålade tvåluftsfönstren i trä. Tillbyggnader har gjorts i väster och söder. Framför kontorsdelen finns en liten nedsänkt bassäng klädd med röd kalkstensflis, den byggdes under beredskapstiden som branddamm då även skyddsrum inreddes i källaren. Tomten är inhägnad med taggtrådskrönt trådstaket. MYA lät 1942 uppföra ett flerfamiljshus i kvarteret Tumstocken. Det ligger norr om koloniområdet och parken som skiljer industrierna från bostadsområdet.

Lyckebacken 3

AB Bryggerimaskiner startade tillverkning vid Maskinvägen 1948, uppköpt av Å&R 1966. Den tidigaste fabriksbyggnaden är uppförd i två våningar med fasader av gult tegel under ett flackt tak med stora lanterniner. Tillbyggnader har gjorts i söder och i öster har flyttbara kontorsmoduler placerats.

4.9. Spoletorp/Sockerbruksområdet

Historik

1888 köpte Sockerraffinaderiet Öresund från Malmö de lokaler på Spoletorp som blivit lediga sedan Lunds kvarnbyggeri och mekaniska snickerifabriken lagt ned. Man flyttade maskiner och utrustning från Malmö och startade sin tillverkning samma år. Företaget blev ombildat till aktiebolag och efter att ha expanderat blev man en av Lunds största arbetsplatser med cirka 200 anställda. Man köpte in sig i sockerbruken i Svedala och Karlshamn för att trygga råvarutillgången samt blev delägare i vattenbolaget AB Sliparelyckan för att säkra tillgången till vatten. Öresund köpte ytterligare mark och byggde ut fabriken i etapper. De två största tillbyggnadsetapperna var 1891-92 och 1897-98. Byggmästare H O Forsberg byggde till 1891 och man köpte in maskiner från Tyskland för att kunna raffinera råsocker istället för att som tidigare raffinera från strösocker. Utbyggnaden 1897-98 gjordes för att bygga en filterstation och skaffa nya ångpannor. Fasaderna utformades av Lunds stadsingenjör Jakobsson. Öresund blev uppköpt av Svenska sockerfabriks aktiebolaget 1907 och lades ned 1913⁴⁵. Längs stambanans västra sida fanns tomter för bostadshus till anställda på sockerbruken. Mer om Öresund nedan.

⁴⁵ RAÄ Darphin sid 207 ff

Områdets karaktärsdrag

Området präglas av närheten till järnvägen i öster och den höga vägbank som leder till Kung Oskars bro. Den enda större industribyggnaden i området är f d Öresunds sockerraffinaderi. Förutom det så finns även en f d postterminal (Kv Postterminalen) byggd 1983 efter ritningar av Karl Koistinen. Intill ligger även en mindre tryckeribyggnad (Wallin & Dalholm boktryckeri AB) uppförd med fasader i aluminiumplåt och grönmålad plåt under ett plantak. I området finns även i kvarteret Sockertången och Sockerbiten, mindre verksamhetsbyggnader som inrymmer mattbutik och däckhandel. Dessa byggnader är troligen uppförda under 1980-90-talet med fasader av gult tegel under plan- och pulpettak. Firmorna är inriktade på bilburna konsumenter vilket visar sig genom stora tydliga skyltar på stolpar. Bebyggelsekaraktären är gles och lågexploaterad efter rivningarna av lantmännens silo och övrig anläggning i kvarteret Öresund. Stora ytor är asfalterade och växtligheten är undanträngd till tomtgränser.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Gårdsfasaderna på Raffinaderiet 1 innehåller bibehållen tegeldecor på vissa partier

Raffinaderiet 1

Det gamla sockerraffinaderiet utgör en av Lunds klassiska industrihistoriska miljöer från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Den stora bebyggelsemassan ligger invid stambanan och utgör ett blickfång för förbipasserande. Fabriken med byggnader i tre till fyra våningar bildar utåt ett nästan slutet kvarter och omsluter en öppen gård. Idag är byggnaderna utåt gatorna klädda med korrugerad plåt i gula kulörer och fönstren är skiftade till tvåluftsfönster, sadeltaken är belagda med svart korrugerad plåt och röd tegelimiterande plåt. I väster finns en inhägnad gräsyta med spår efter bebyggelse i marken. Mellan gräsytan och fabriken finns två garagelängor med portar och paneler i grönmålad locklist, byggda på 1950-talet.

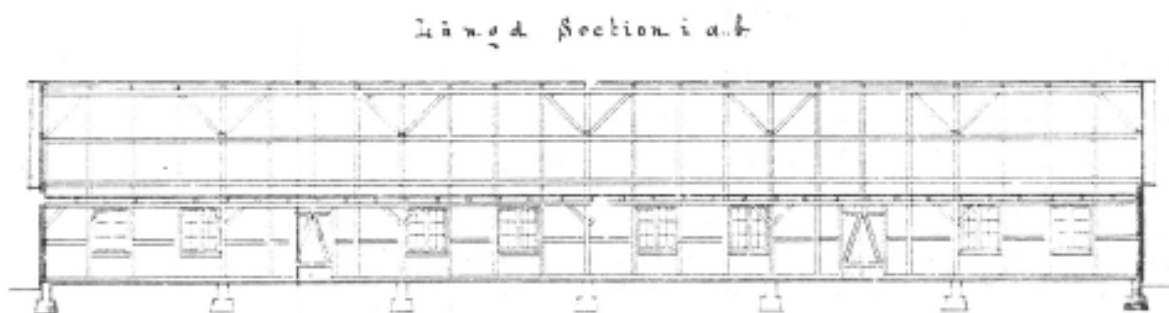
Placeringen av raffinaderiet invid järnvägen förklaras med att det var en fördel vid transporten av de tunga betlassen. Sockerbruken lokaliserades ofta med tanke på tillgång till vatten. Öresund startades som raffinaderi och var därför till en början inte i samma behov av processvatten som man skulle bli senare. Raffinaderiet var i drift under 1888 till 1913 men de flesta byggnaderna är tillkomna under en period på cirka 20 år mellan ca 1890-1910. Den första industribyggnaden på platsen var den som uppfördes av Lunds kvarnbyggeri och mekaniska snickerifabrik efter ritning från 1884. Till den fabriken fanns en fristående tegelskorsten med dekorativt utformat krön och sockel av den typ som fortfarande går att se på Mazettis gamla fabrik i Malmö. Efter att den lagts ned flyttade sockerraffinaderiet in 1888, möjligen finns delar av denna äldsta fabrik kvar inbyggd och påbyggd i den norra delen. Efter etableringen 1888 expanderade man och byggde till lokalerna kraftigt, som mest hade man cirka 200 anställda. Efter att sockerraffinaderiet Öresund lagts ned 1913, användes byggnaderna under en period som militärförläggning och från 1942 till 1977 av Salanders textilfabrik. Under en period efter 1937 drev även Lunds cementgjuteri verksamhet i en del av byggnaderna. Byggnaderna hyser nu flera mindre företag. Salanders lämnade in förslag på stora ombyggnader av fabrikslokalerna. Man anlätade, Mogens Mogensen som arkitekt. Tidigare hade Mogensen även ritat en ny fabriksanläggning för Salanders på Bredgatan (kv Paradis 39), denna blev dock aldrig förverkligad och Salanders satsade på att bygga om Raffinaderiet istället.

Raffinaderiets fabriksbyggnader är uppförda med fasader i gult tegel med dekorativa inslag av rött tegel i hörn, gesimser, takfot och fönstervalv. Åt järnvägen fanns namnet Sockerraffinaderiet Öresund infattat i en kornisch vid takfoten, flankerad av toureller. En liknande kornisch finns fortfarande på Armaturfabrikens västfasad. Stomkonstruktionerna i fabriksbyggnaderna var från början trä, bärande murverk och gjutjärnsplattor samt stålbalkar men under 1900-talet byggdes dessa i flera fall om till bjälklag av armerad betong. Det pannhus som byggdes 1897 utgör en byggnadsdel i nordöstra hörnet. Det segmentbågeformade taket är belagt med svart papp. Fasaderna som ursprungligen var i gult tegel är nu klädda med plåt. Salanders rev äldre bebyggelse på gården och byggde ett nytt pannhus 1942. Man rev även mindre byggnader norr om fabriken. Idag används byggnaderna till mindre företag och skorstenen är riven.

1897 ritades magasinsbyggnaden i regelkonstruktion på plint uppförd i en våning till cirka 40 meters längd. Förutom magasin nämns snickare och tunnbindareverkstad samt stall som funktioner på ritningen. Det är förmodligen det gamla magasinet som finns kvar än idag. Fasaderna är inklädda i sinuskorrugerad plåt men form och fönstersättning förefaller vara den ursprungliga trots att man under regementets tid förmodligen använde denna byggnad till stall.

Denna miljö är en av Lunds allra mest tydliga industrimiljöer, en som bevarar intrycket av en stor arbetsplats och har historisk tyngd i form av sockerbruks-epoken och den efterföljande textilepoken. Strukturen är välbevarad och fasaderna präglas av de förändringar som skedde under tiden som textilfabrik. Stora delar av exteriören kan förmodligen återställas till ett äldre, estetiskt mera lättillgängligt utseende genom framtagande av delar av de äldre tegelfasaderna, gårdsfasaderna är bevarade i tegelutförande. Moderniseringen av fasaderna som gjordes 1940-talet innebar att gatufasaderna slätputsades. Senare har fasaderna klätts in i plåt. I de flesta fall användes befintliga fönstersättningar när nya fönster sattes in och fasaderna plåtkläddes. Det syns vid en jämförelse mellan de uppmättningsritningar som gjordes inför Mogensens arbete och de ritningar Mogensen lämnade in till bygglov. Gårdsfasaderna är välbevarade och innehåller några enstaka gjutjärnsfönster. Magasinsbyggnaden i trä med plåtfasader är synnerligen ovanlig, det finns inga liknande kvar vid något annat bruk och mycket få i andra industrimiljöer i landet.

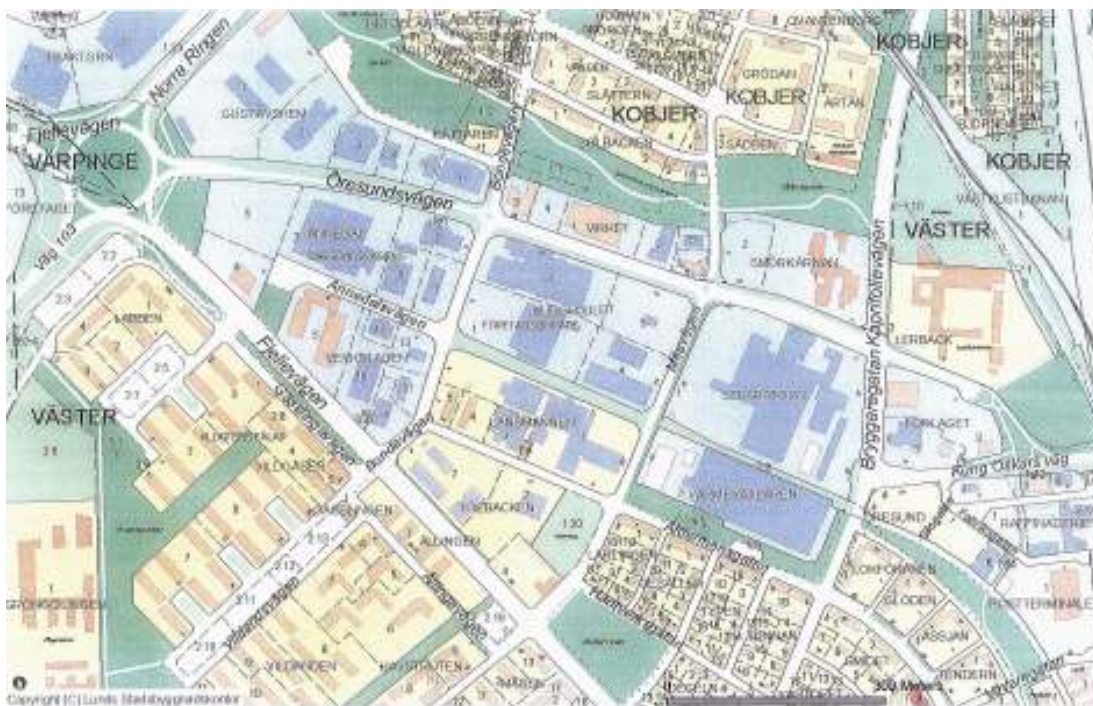
Vill man läsa mer om Sockerfabriken Öresund se KG Tapper och Jean-Paul Darphin⁴⁶, troligen har även sockerbruksmuseet i Arlov och Landsarkivet i Lund omfattande material. Se även ritningar i kapitel 3 Industrins produktionsmiljöer.

En ritning av magasinet och snickeri/tunnbindareverkstaden är daterad 1897

⁴⁶ Tapper, KG: *Industrier längs stambanan* Lund 1986 och Darphin, J-P: *Sockrets katedraler* 1993.

4.10. Öresundsvägens företagsområde

Historik

Att döma av Malmöhus läns hushållningssällskaps karta från 1911-12 (Gamla Ekonomiska kartan, blad 42) finns ännu ingen industribebyggelse etablerad i det aktuella området, vid denna tid benämnt Västra fäladen. Däremot genomskars området sedan 1901 av Bjarredsbanan. LBJ, Lund-Bjarreds järnväg lades ner 1939/1940, men efter påtryckningar från nyetablerade företag i Öresundsvägens företagsområde öppnades förbindelsen åter upp som lokalt industrispår 1943 och användes flitigt fram till 1981.

På en osignerad karta över del av staden Lund från 1929, uppdaterad flera gånger under 1930-talet, syns början till kvartersindelning i området. Fyra tomter, den västra bebyggd med Skofabriken Standard, den mellersta bebyggd med magasin och byggnader för Rudelius & Boklund, den östra med en mindre byggnad tillhörande Hallqvists garveri/Läderfabrik och slutligen en tom tomt i söder. Detta är den äldsta industrietableringen i Öresundsvägens företagsområde.

Planeringen inför ett större industriområde inleddes på allvar i början av 1940-talet. Att tung industri hamnade här, inklämt som en tårtbit mellan två stora bostadsområden, berodde på att kommunens planerare efter krigsutbrottet ville sprida ut tänkbara bombmål. Tidigare hade avsikten varit att koncentrera tung industri till Södra industriområdet (Rådman svängen).

Den riktiga exploateringen av området tog fart först i slutet av 1960-talet och fortsatte under 70 och 80-talen då de sista industritomterna såldes. Företags-etableringen har därefter fortsatt västerut på Gunnesbo och Pilsåker.

Storföretaget Alfa Laval, tidigare AB Separatorm tillhör pionjärerna i området med sina äldsta byggnader invid Öresundsvägen från slutet av 1930-talet. Denna anläggning är idag en del av Tetra Pak. Till den äldsta verksamheten som fortfarande bedrivs i ursprungliga om än utökade lokaler hör Lunds Snickerifabrik, etablerad 1946 vid Åldermansvägen. Diwongs bageri, nuvarande Skogaholms Bröd, flyttade på 1950-talet från innerstadsläge till Annedalsvägen.

Från 1960- och 70-talen började även renodlade kontorsbyggnader att uppföras i området liksom byggnader för handel, t ex bilar och byggvaror. En utveckling som fortsatt in i nutid. Andelen företag inom service- och tjänstesektorn har ökat på senare år.

Det finns sedan tidigare inte mycket skrivet om Öresundsvägens företagsområde och företagen här. Området finns inte med i Lunds kommuns bevaringsprogram. I sammanställningen om modern arkitektur i Lund från 1998 har dessa kvarter nästan helt förbigåtts.

Separators verkstäder vid Öresundsvägen i början av 1960-talet. I förgrunden syns den nybyggda kontorsbyggnaden. I nordöstra hörnet ligger Skofabriken Standard. Längst bort i bild sticker nuvarande CEPA:s anläggning upp. Foto hämtat ur Företagsamhetens Lund, sid 22.

Områdets karaktärsdrag

Öresundsvägens företagsområde är idag ett blandat industri- och verksamhetsområde. Sammantaget finns omkring 40 stora byggnader med 112 företag och cirka 2000 anställda varav ca 1200 inom industriföretag. I området finns även ett flertal stora parkeringsytor, begränsat med parkmark och en intressant rest av äldre infrastruktur i form av Bjarredsbanans spårområde, under ett flertal decennier använt som industrispår.⁴⁷

Den industriella verksamheten i området domineras av förpacknings- och metallindustri. Flera mindre industrier fungerar som underleverantörer till Tetra Pak och Alfa Laval. De större industrierna är belägna utmed det gamla industrispåret som löper i områdets mitt. Dessa anläggningar har sina rötter i tung verk-

⁴⁷ Inventering och grundläggande förutsättningar för Öresundsvägens företagsområde, Stadsbyggnadskontoret i Lund 2006.

stadsindustri, därav placeringen. Genom Skogaholms bageri är även livsmedelsindustrin representerad i området. Områdets sydvästra del inrymmer till större delen byggnader för handel samt kontor. Här finns även ett tidigt exempel på etablering av industrihotell. Utmed Öresundsvägen har en koncentration av mindre verkstäder och hantverksföretag växt fram sedan 1940-talet. Det exponerade läget har dessutom dragit till sig handel, framförallt byggrelaterad sådan. Inramningen av området med större vägar har resulterat i bilistorienterade skyltar, stora i starka färger.

När det gäller stadsbildsmässiga förhållanden konstateras en stor variation mellan hur exploaterade tomterna är. Flera uppvisar hög exploateringsgrad men det finns även ett flertal lågexploaterade tomter som används som parkeringsplatser. Detta ger området en förhållandevis tom, ödslig och anonym karaktär. De stora vägbredderna skapar också en storskalig miljö. Samtidigt bidrar vägnätet till en tydlig struktur i området, med tydligt avgränsade kvarter och långa siktlinjer. En historiskt förankrad siktlinje är den gamla Bjärredsbanans sträckning. I dag bryts denna av mellan Annedalsvägen och Åldermansgatan, ett parti som uppfattas som ett snårigt buskage.

När det gäller utformning kan man klart urskilja årsringar i bebyggelsen, där materialanvändningen uppvisar ett tidstypiskt mönster. Det dominerande materialet i området är tegel, som i vissa fall sekundärt klätts med plåt. Puts och trä är närmast sällsynt i området. Anläggningarna är individuellt utformade i hela området men med inslag av enklare hallbyggnader klädda med plåt.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Separatorn 1

Industrihistoriskt är detta områdets mest intressanta kvarter. Här skedde den första industrietableringen genom Skofabriken Standard, som lades ner 1965. Där tillverkades bl a damskon "Stiletto", en relativt stor rörelse som sysselsatte åttio personer. Fabriksbyggnaden köptes och användes en tid av Alfa-Laval, men revs senare och utgör idag parkeringsyta.

1883 grundade Gustav de Laval AB Separator i Stockholm. Mjolkseparatorerna var den viktigaste produkten liksom kompletta mejerier. Sedan patentet gått ut hårdnade konkurrensen från AB Baltic i Södertälje. 1918 köptes Rudelius & Boklund i Lund (tidigare Lunds nya gjuteri & mekaniska verkstad) upp av Baltic AB⁴⁸. Från samma år finns en ritning till gjuteribyggning för Rudelius & Boklund i Lund, signerad F Hellman Södertälje, ämnad att uppföras i nuvarande kvarteret Värmeväxlaren⁴⁹. Ett projekt som aldrig förverkligades. Efter diverse turer under närmast följande 10-årsperiod övertogs Baltic slutligen 1928 av Separator, som

---

⁴⁸ Företagsamhetens Lund, sid 40.

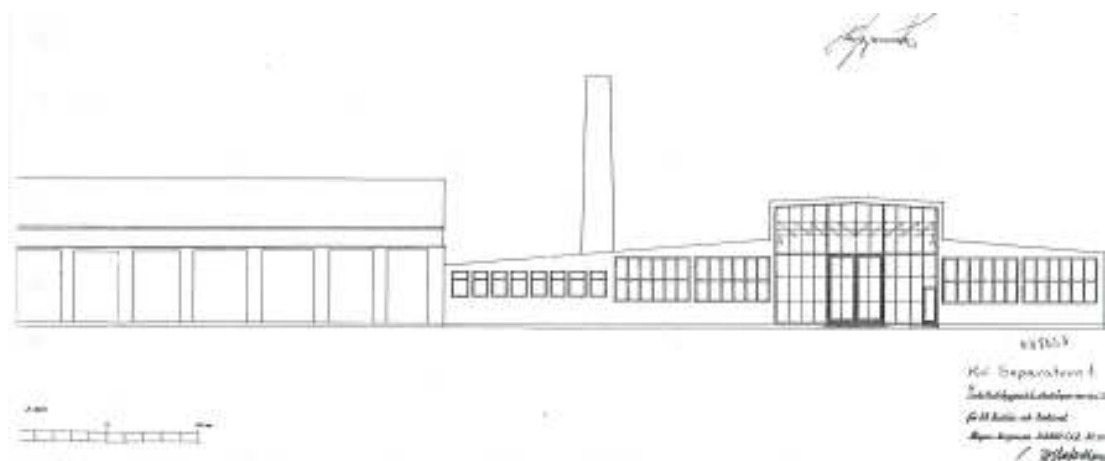
⁴⁹ Stadsarkitektkontorets arkiv.

även flyttade sitt försäljningskontor för södra Sverige till Rudelius & Boklunds lokaler vid Bangatan⁵⁰.

1928 nyuppfördes ett magasin på stadsägan n:o 45 i Lund, nuvarande kv Separatorn. Ritningar till magasinet är signerade Alfred Persson, byggnadskontrollant och mättningsingenjör i Lund, som dock haft en mycket betydande parallell verksamhet som arkitekt i Lund under 1900-talets första hälft.

I slutet av 1930-talet byggdes nya verkstadslokaler för AB Rudelius & Boklund på samma tomt. Bl a verkstadsbyggnaden med gavel åt Öresundsvägen, som ännu finns bevarad, ritad av arkitekt Mogens Mogensen 1939. Dessutom uppfördes nästan samtidigt en plåtslagerbyggnad längre in på tomten. Kontoret var inrymt i den östligaste delen av den ursprungliga magasinsbyggnaden, med entré åt Öresundsvägen. 1949 ansöktes om bygglov för ombyggnad av entrén, bl a ny skyltning med SEPARATOR.

I takt med att verksamheten utvecklades expanderade även fabrikslokalerna. Jämte separatorn och mjölkningmaskinen utvecklades plattvärmeväxlaren, som så småningom skulle bli koncernens viktigaste produkt. Utökning av fabrikslokalerna skedde under närmast följande årtionden främst genom om- och tillbyggnader i form av lägre monteringshallar försedda med förhöjt mittskepp alternativt sågtandslanterniner, fasader huvudsakligen av rött tegel och puts.

Ritning till verkstadsbyggnad 1939 av Mogens Mogensen

⁵⁰ Företagsamhetens Lund, sid 40

Verkstadsbyggnaden ritad av Mogens Mogensen 1939, gavel åt Öresundsvägen 2007.

Fram tills nu hade fabriksområdets utbredning österut begränsats av en tomt ägd av Hallqvists garveri. När man 1959 presenterar planer på ett nytt huvudkontor expanderar AB Separator verkstädernas anläggning genom uppköp av denna angränsande fastighet. Det nya kontoret ritades av Winberg & Högstedt AB, Malmö, beställare var som sagt AB Separator verkstäderna i Lund. Samma år togs visserligen beslut om att lägga ner enheten i Lund, men verkligheten blev raka motsatsen - dvs en kraftfull expansion.

Det nya kontoret fick en tidstypisk utformning. En vinkelbyggnad i fyra respektive fem våningar, där konstruktionen är tydligt redovisad, med de bärande fönsterpelarna förkroppade i fasaden, så att de framträder som genomgående pilastrar. Fasadbeklädnaden utgörs av gul klinker och fönsterna är av ädelträ, troligtvis teak. Några år senare, omkring 1965 uppförs den stora plattvärmväxlarverkstaden i nuvarande kv Värmväxlaren 3 (se nedan).

Det gamla kontoret utmed Öresundsvägen fanns kvar ytterligare ett decennium. I samband med tillkomsten av ännu en kontorsbyggnad för ALFA-LAVAL AB i slutet av 1960-talet ansöks dock om slutgiltig rivning av den äldsta fabriksbyggnaden från slutet av 1920-talet, där det gamla kontoret varit införlivat. Den nya kontorsbyggnaden ritades 1967 av arkitekterna Bertil Mernsten och Ulrika Stenberg, verksamma vid AB Skånska Cementgjuteriet. Byggnaden är uppförd med prefabricerade betongelement, till större delen synliga på gavlarna, medan långsidorna är klädda med svart korrugerad plåt mellan de fem våningarnas fönsterband. Den tredje och sista etappen av detta stora kontorskomplex bestående av tre större sammanlänkade byggnader med olika utformning och materialval, påbörjades i omedelbar anslutning till etapp 2, efter ritningar av ark T Elchenalm vid Skånekonserter arkitektkontor.

Alfa Lavals kontor från 1959 till höger ritad av Winberg & Högstedt. Tillbyggt i två etapper därefter. Byggnaderna inhyser idag företag inom Tetra Pak.

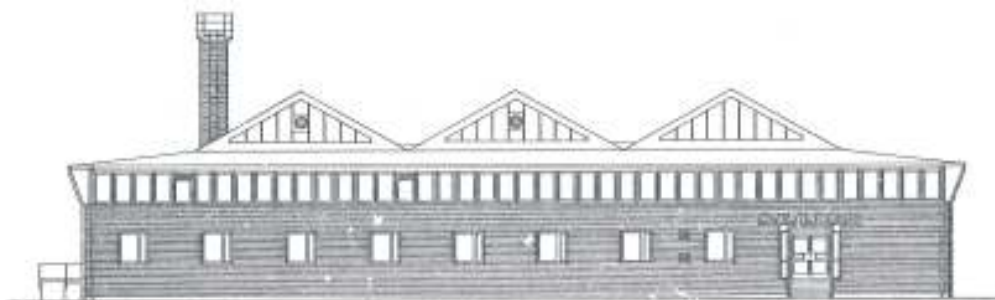
Värmeväxlaren 3

I mitten av 1960-talet planerades och uppförde Alfa-Laval AB en ny verkstad för tillverkning av plattvärmeväxlar i kvarteret Värmeväxlaren, söder om industrispåret. Ritningarna är utarbetade av Svenska Industribyggen AB Arkitektkontor 1965. Den stora verkstadsbyggnaden har åt söder och bostadskvarteren en helt sluten fasad klädd med rött tegel. Åt norr syns fönsterband, som följer takformen. Byggnaden har motfallstak med kopparskoning utmed takfoten. En parkremsa med planteringar avskärmar, utöver den murliknande sydfasaden, industriområdet från bostadsbebyggelsen. I västra delen av detta parkstråk finns ännu fruktträd och syrenbersåer kvar från koloniträdgårdar som föregick verkstadsutbyggnaden i kvarteret.

Plattvärmeväxlarverkstaden från 1965 och framåt.

Kv Förlaget 3

Här lät AB CWK Gleerups bokförlag 1961 uppföra en förlagsbyggnad. Botten- våningen var ämnad för distribution och innehöll ursprungligen kontor, utställ- ningsrum samt lager. Bokbinderiverksamheten höll till såväl en trappa upp där byggnaden försetts med överljus mot norr, som i källarvåningen, dock främst använd som lager.

Som arkitekt anlätades Klas Anshelm. Byggnaden ligger som en solitär in- dragen från gatan. Den karakteriseras av sina sex pyramidformade takförhöjning- ar - ett slags variant av lanternintak, samt takfoten vilande direkt på översta vå- ningens kontinuerliga fönsterband. Fasaderna är för övrigt klädda med rött Vebe- rödstege⁵¹, murat i munkförband. Förlagsbyggnaden togs 1984 över av Alfa- Laval AB. 1997 byggdes den om till kontorshus för Tetra Laval. Den ingår idag i Tetra Paks anläggning.

På samma tomt finns även Temporent, ett slags modulbyggt kontorshus uppfört 2002 i Tetra Paks regi. Byggnaden är intressant såsom tidstypisk företeel- se med ett ovanligt passande namn, anpassad för snabba, flexibla och temporära lösningar.

Tillfälliga kontorsmoduler i kv Förla- get. Moduler av denna typ finns på flera områden, Gastelyckan, Brunns- hög och Råbyholm m fl.

⁵¹ Klas Anselm, Arkitektur 1965, nr 7 sid 208f.

Bilden visar Vespa-Månssons med bostad och verksamhet i samma byggnad.

Kv Virket

Verksamheten i detta kvarter, beläget längs norra utkanten av företagsområdet, präglas av handel, hantverk och service, det senare i form av sekundär användning. Lokalerna för småföretagen har åtminstone ursprungligen inrymt bostad. Exempel på detta är ”Vespa-Månssons” verksamhetslokaler från 1950-talet i hörnet Öresundsvägen/Kobjersvägen, kv Virket 5. Ritningar från 1954 signerade byggnadsingenjör C Persson. Liksom angränsande lokaler för Plåt & Järnkonstruktioner uppfört 1963. Kombinationen bostad och verksamhet är ett identifierat karaktärsdrag för äldre industriområden, men är en tradition som lever kvar framförallt ute i byarna, jfr Södra Sandby och Dalby.

Kv Kugghjulet 4

På fastigheten Kugghjulet 4 finns sedan 1983 CEPA Steeltech AB (CEPA Stålprensning AB), som i huvudsak sysslar med plåtbearbetning (laserbearbetning, djupdragning, automatisk pressning) och är underleverantör till bl a Alfa Laval. Äldre verksamhet i dessa verkstadslokaler har gett hela kvarteret sitt namn – nämligen tillverkning av kugghjul. De äldsta fabrikslokalerna på tomten är uppförda efter ritningar signerade av malmöarkitekten J Ludv. Nilsson 1942. Beställare var Brattström & Co som lät uppföra en mekanisk verkstad, troligtvis för Clio-verken AB. Detta företag, representant för från Lund numera försvunnen tung verkstadsindustri, grundades 1946 och sysselsatte sextioalet anställda med tillverkning av motorrenoveringsmaskiner, motorreservdelar och kugghjul.⁵²

I början av 1950-talet utökas fabriksanläggningen med svetsningsverkstad samt verkstads- och lagerbyggnad. Byggnaderna har fasader av tegel och det är nu industriskorstenen, som ännu finns kvar, uppförs. I senare tid har fasaderna klätts med plåt, som döljer ursprungliga arkitektoniska kvaliteter i anläggningen. I ritningsarkivet finns även ritningar från 1967 av Sven E Olsson, beställda av Skand Kugghjuls AB, som vittnar om omfattande planer på expansion norrut, ända bort till Öresundsvägen. Planer som aldrig förverkligades.

---

⁵² Företagsamhetens Lund, sid 53.

Ritning till verkstads- och lagerbyggnad för Clieverken 1950, kv Kugghjulet 4.

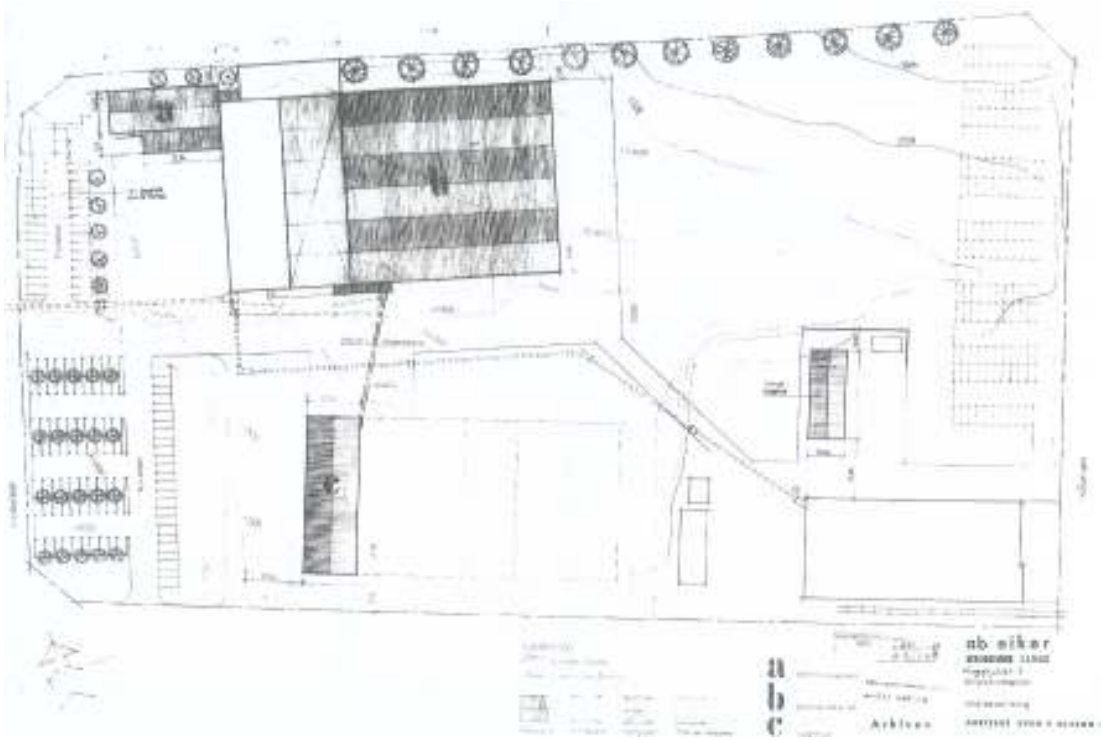

Anläggningen i kv Kugghjulet 4 idag, CEPA stålpressnings AB sedan 1983.

Kugghjulet 1 och 3

Byggnaderna uppförda i kv Kugghjulet 1 och 3 har ursprungligen hört till samma anläggning, samtidigt planerad med kontorsbyggnad produktionshall och lagerhall för maskinfabriken AB Eiker, senare Åsbrink & Eiker AB. Här har man framförallt tillverkat maskiner för vägbyggnad, vägunderhåll och gaturengöring (t ex sopmaskiner och snöplogar). Arkitekt bakom anläggningen är Sven E Olsson, som ritade byggnaderna 1969/70. Fasaderna domineras av plåtinklädnad men har även fasadpartier med tegelbeklädnad och fönsterband. Platta tak alternativt flacka sadeltak.

Lokalerna används idag sekundärt för byggvaruhandel, Beijer byggmarknad. I detta byggnadskomplex finns även tomma lokaler, senast använda för försäljning, ursprungligen kontor.

Planritning för industrianläggning i kv Kugghjulet 1 och 3 för AB Eiker. Arkitekt Sven B Olsson.

Kv Länsmannen 1

Kvarteret Länsmannen domineras idag ytmässigt av Inpac AB, förpackningsindustri med kunder framförallt inom läkemedelsbranschen såsom Astra Zeneca och Ferring, men också annan kontraktspackning t ex för V & S Absolut Spirits. Företaget, som bildades 1946, hette ursprungligen Ivers Lee och var liksom Tetra Pak en avknoppning från Åkerlund & Rausing. Ivers Lee förpackade allt från jodtabletter för Barsebäcksverkets närboende till miniflaskor av Absolut Vodka för SAS räkning.⁵³

Produktionsanläggningen i Lund har idag en total yta av 9000 m², varav 2/3 är lageryta.⁵⁴ Kännetecknande för anläggningen idag är breda produktionshallar i en våning, med plåtklädda fasader och flacka sadeltak. Kontorsbyggnaden Byggnaderna på fabriksomtten har dock tillkommit successivt och för olika företags räkning. 1948 uppförs en större förrådsbyggnad för Svenska stenbeläggningar AB, belägen utmed industrispåret i kvarterets nordvästra del. Byggnaden, som numera ingår i Inpac:s anläggning, finns ännu kvar med orörda tegelfasader. 1971/72 byggdes den till med en vidsträckt hall med prefabricerad betongstomme. Beställare var Fabriksmontering AB verkstäder.

⁵³ Företagsamhetens Lund, sid 59f.

⁵⁴ Hemsida: www.inpac.se

I början 1980-talet inkorporeras denna fabriksanläggning i Svenska AB Ivers Lee, som hållit till på angränsande tomt österut. Åtminstone sammanbinds fabriksbyggnaderna nu med förbindelsegång. På bilder från 1960-talet kan man konstatera att anläggningen Ivers Lee utgörs av breda produktionshallar med flacka sadeltak. Det tycks även som om kvarterets östligaste del, hittills koloniträdgårdar, under 1980-talet tas i anspråk för att bygga ett nytt kontor åt Ivers Lee, en låg tegelklädd byggnad även denna med flackt sadeltak. Flera befintliga fabriksbyggnader kläs i detta sammanhang med trapetskorrugerad fasadplåt, vit.

Inpac fd Ivers Lee, kv Länsmannen 1

Lunds snickeri bedriver fortfarande verksamhet i ursprungliga lokaler, ritade av Ingeborg Hammar-Reitz arkitektkontor 1946. I bakgrunden skymtar nybyggnaden från 1994, anpassad beträffande fasadmateriäl.

Länsmannen 3

1946 startade Lunds Snickerifabrik i nybyggda lokaler vid Åldermansgatan i Lunds nordvästra industriområde. Verksamheten finns kvar än idag i den successivt utökade anläggningen, namnet har nedbantats till Lunds Snickeri AB. Den äldsta snickerifabriken ritades 1946 av arkitekt Ingeborg Hammarskjöld-Reitz, som öppnat eget kontor i Lund 1945. En enkel byggnad innehållandes en stor maskinverkstad respektive en stor sammansättningsverkstad, lunch- och tvättrum i källaren. Tillbyggd med virkeslager 1950. Fasader i rött tegel samt flackt sadeltak. 1963 utökades anläggningen med en långsmal garage och lagerbyggnad.

En större satsning gjordes 1994 då en helt ny byggnad uppfördes på återstående del av tomten.

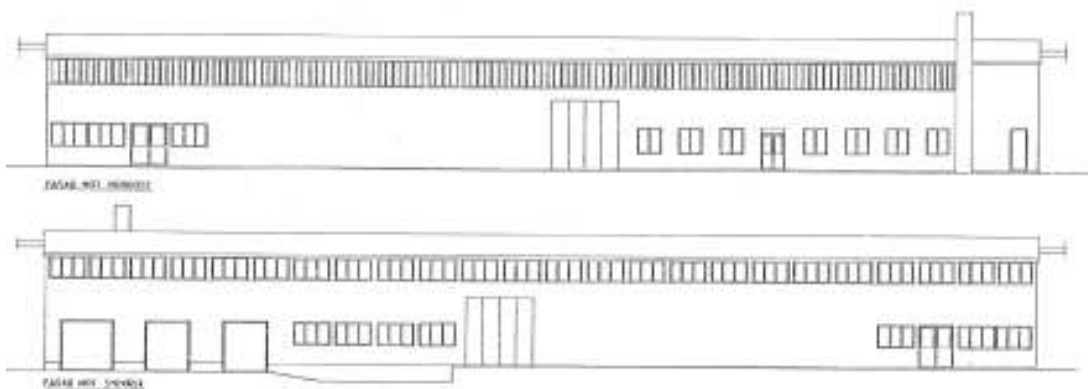
Kv Länsmannen 4

Kontorsbyggnad som utmärker sig arkitektoniskt. Byggnaden uppfördes ursprungligen för AB Svenska Stenbeläggningar och ritades 1966/67 av arkitekt Aage Harald Rump. Vid denna tid hade AB Svenska stenbeläggningar sedan tidigare tomten norr om, bebyggd med en förrådsbyggnad utmed industrispåret, se kv Länsmannen 1. Den långsmala byggnaden i två våningar har markerade hörn klädda med brunt fasadtegel. Övriga fasadpartier upptas av långa kontinuerliga fönsterrader, med fönsterpelare emellan markerade genom förkroppning. Såväl fönsterpelare som -bröstningar är klädda med skivmaterial. Den plåtskodda sargen utmed takfoten döljer ett flackt motfallstak.

Byggnaden har idag ett flertal hyresgäster, bl a Tegrell & Partner.

Kontorsbyggnad Svenska Stenbeläggningar AB från 1966. kv Länsmannen 4

Produktionslokal för HK Byggnadsindustri AB, ritad 1956 av Lennart Sandin.

Kv Töebacken 7

Här väcker en äldre produktionslokal, idag med sekundär användning som lagerlokal åt JM, vårt intresse. Bygglovsritningarna är daterade 1956 och signerade Lennart Sandin, arkitekt först anställd hos Hans Westman, senare vid Byggnadsfirman Harry Karlsson & Co AB i Lund⁵⁵. Karakteristiskt för byggnaden är de gula tegelfasaderna, fönsterband uppe vid takfoten samt det flacka sadeltaket. I nordvästra hörnet finns en utanpåliggande skorsten i gult tegel.

När man ansöker om bygglov 1962 för att inreda lunch- och tvättavdelningen i en del av byggnaden, är beställaren HK Byggnadsindustri AB. Här tillverkades under en period Lunnavillan, ett monteringsfärdigt enfamiljshus. En verksamhet som sysselsatte 85 man med en årlig produktion på 250 hus.⁵⁶ Lunnavillan var en patenterad uppfinning som gjordes i två delar, målsättningen var att den skulle vara helt monteringsfärdig på verkstad. Därifrån transporterades den på en för ändamålet specialbyggd trailer (se bild) till den husgrund där den skulle installeras.⁵⁷ Bl a uppfördes Lunnavillan på Oskarshem i Lund.⁵⁸ Byggnadsindustrihistoriskt intressant med tanke på kopplingen till den mest kände byggmästaren i Lund, Harry Karlsson, som var verksam även på många andra ställen i Sverige. Hans företag hade centralt beläget kontor vid Bredgatan 13, en kontorsbyggnad ritad av Helge Zimdahl 1958-59. Sedan företaget sålts 1967 kom det så småningom att slås samman med John Mattssons Byggnads AB (JM). Byggnadsindustrins etablering i kvarteret Töebacken lever kvar genom JM, som byggt två kontor här med 20 års mellanrum, 1978 respektive 1998. Det senare fungerar som regionkontor för JM Region Syd.

Den aktuella byggnaden har idag kvar mycket av sitt ursprungliga utseende, även om den blivit förkortad genom rivning av ca 1/3 från öster. Östra gaveln redovisar numera tydligt den gjutna betongstommen, som en sektionsritning.

⁵⁵ Lund utanför vallarna, del II, s 337.

⁵⁶ Företagsamhetens Lund, s 70.

⁵⁷ Den långa vägen, Harry Karlsson, s 56.

⁵⁸ Lund utanför vallarna, del II, s 316.

*F d produktions-
hall för HK
Byggnadsindustri
AB, uppförd
1956. Kv Töe-
backen 7.*

Kv Verkstaden 5

På denna fastighet återfinns ett relativt tidigt exempel på etablering av ”Industrihotell”. Det är JM (John Mattssons byggnadsaktiebolag) som 1971 uppdragit åt Sven Danielsson Arkitektkontor AB i Stockholm att ta fram nybyggnadsritningar för en sådan anläggning. Denna utgörs dels av nämnda byggnad benämnd industrihotell med tämligen enkel fasadutformning. Dels av en kontorsbyggnad i tre våningar som på ritningarna pryds med JM:s emblem. Fasaderna är klädda med rött tegel och har helt regelbundet och symmetriskt placerade enluftsfnster. Taket utgörs av flacka sadeltak. I början av 1980-talet flyttar Alfa-Laval Automation in i lokalerna, såväl verkstadsbyggnaden som kontoret. Samtidigt börjar man planera för en ny kontorsbyggnad, som kommer att binda samman de redan befintliga byggnaderna. En mindre park anläggs alldeles väster om kontorsbyggnaden, utformad av mark & landskap i helsingborg ab, beställd av JM byggnads och -fastighets AB.

1989/90 tar Annedalscentrat, en institution för psyköppenvård, över åtminstone delar av kontorsbyggnaderna. Anläggningen ägs idag av Kungsleden Sydväst fastighets AB och för närvarande inhyses enbart kontor, handel och service.

*Anläggning uppförd
som industrihotell under
1970- och 80-talet i kv
Verkstaden 5.*

Kv Annedal 2

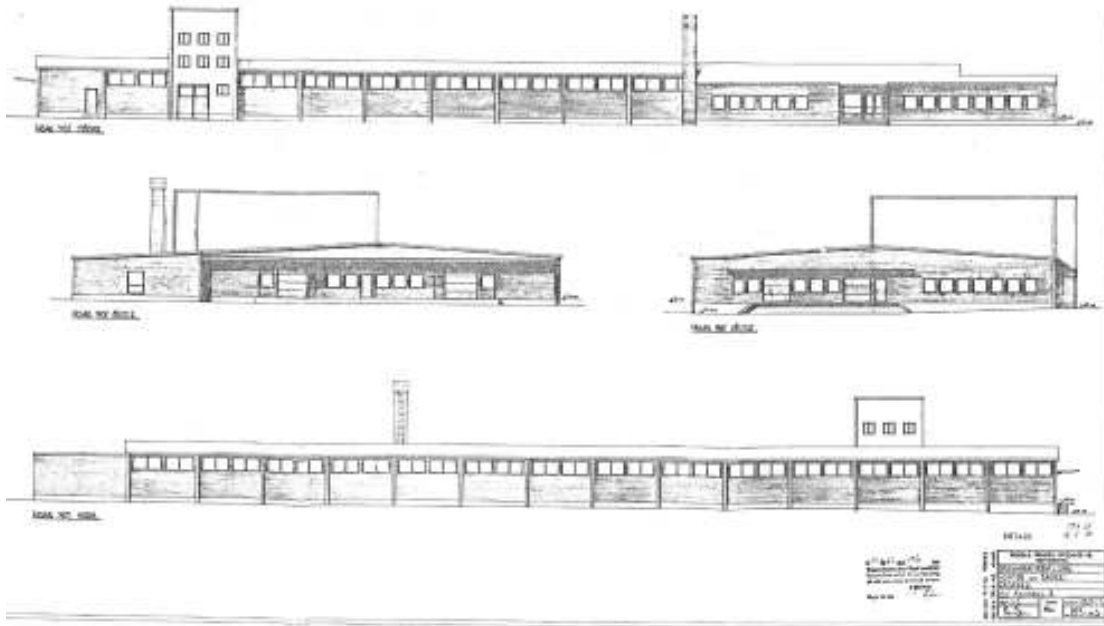
Här uppfördes i början av 1960-talet kontor och bagerilokaler för Diwongs Bageri, sedan 1975 Skogaholmsbröd AB, numera ingående i Ceraliakoncernen. Verksamheten startade på Bankgatan i centrala Lund. Diwongs var en föregångare när det gäller det skivade formbrödet, som tack vare tillsatser och konserveringsmedel hade en oöverträffad hållbarhetstid och blev en storsäljare i Skåne. Den nya placeringen av bageriet var väl vald med tanke på transporter.⁵⁹

För ritningar till fabriken stod Tholén & Stenberg Byggnads AB, Göteborg. Bageriet utgjordes i huvudsak av en låg bred produktionshall med flackt sadeltak och fasader klädda med rött tegel. Fasaderna är välbevarade liksom det ursprungliga entrépartiet. I västra delen fanns en uppstickande byggnadsdel för siloanläggning. Denna var troligtvis putsad från början, men kläddes redan 1966 med plåt enligt ritningar av Aage Harald Rump. På denna silo placerades en stor skylt som bekräftade Diwongs verksamhet på platsen. Skylten sitter ännu kvar, men har fått sällskap av Skogaholmsbröd. Ett föredömligt enkelt sätt att bevara och synliggöra industrihistoria på!

1972 utfördes ombyggnader i anläggningen efter ritningar av arkitekterna Yngve Lundquist och Hans Rendahl. Efter bara några år var det dags för en omfattande om- och tillbyggnad. Diwongs hade då köpts upp av Skogaholms Bröd AB, från att sedan 1965 ha ägts av Marabou AB. Anläggningen expanderade då kraftigt norrut, med en låg och bred produktionshall klädd med rött fasadtegel och försedd med flackt, papptäckt sadeltak. En tillbyggnad utfördes även åt söder. Denna fasad fick svart fasadbeklädnad. Ritningar till de nya byggnadsdelarna är framtagna 1976 av arkitektkontoret vid FO Pettersson & Söner Byggnadsaktiebolag KB, Göteborg. Ytterligare tillbyggnader har gjorts sedan dess, bl a annat utvändiga silos 1992.

---

⁵⁹ Företagsamhetens Lund, s 54.

Anläggningen för Diwong/Skogaholmsbröd AB, uppförd i början av 1960-talet.

Kv Annedal 4

I detta kvarter finner vi en spektakulär byggnad, som idag står tom och oanvänd. Den ritades 1969 av ark Karl Koistinen som kontorshus för L.B.A. och skiljer med sin uppseendeväckande arkitektoniska utformning ut sig från det stora flertalet byggnader i Öresundsvägens företagsområde. Inte minst genom materialvalet – träpanel – hamnar den i egen kategori. Att döma av ritningarna var den ursprungliga fönstertanken, med till sin spets drivna fönsterbandstema, betydligt mer spännande än nuvarande fönsterpartier. Förvanskningen har troligtvis skett i samband med ombyggnad till bilhall i slutet av 1980-talet.

Kv Gustavshem 5

På denna fastighet återfinns Champions Mekaniska Verkstad. Enligt uppgift är detta den senast etablerade mekaniska verkstadsindustrin i Lund. Man tillverkar huvudsakligen räcken och stålkonstruktioner till husbyggen.⁶⁰ Företaget grundades 1968 i primitiva lokaler vid Trollebergsvägen, men redan 1970 fanns bygglövsritningar för en ny verkstad belägen i Öresundsvägens industriområde. Ritningarna hade tagits fram av Skandinaviska eternit AB, Byggtekniska sektionen i Lomma och visar en enkel men tidstypisk verkstadshall, klädd och täckt med eternit. Hallen är helt rektangulär och har kontor, omklädnings- och tvättrum samt lunchrum invid ena gaveln.

---

⁶⁰ Företagsamhetens Lund, s 54.

Måsen 16, F d verkstadsskola

Bebyggelsen i kvarteret utgörs i huvudsak av två delar, en lägre del mot Fjelievägen och en högre mot kvarterets inre, väster och söder. Mot Fjelievägen finns verkstadssalarna, placerade i en del av byggnaden som är uppförd i en våning med delvis utgrävd källare. Mot sydväst finns en trevåningslänga som ursprungligen innehöll elevbostäder och i vinkel mot denna en tvåvåningslänga som innehöll bibliotek, matsal, administration och lärosalar. I verkstadsdelen består stommen av armerad betong med ett pelare- och balksystem som är synligt i exteriören. Spåren av gjutformen i trä är synlig i betongytan. Fasaderna är klädda med gult Lommategel. Verkstadsdelarna täcks helt av ett sågtandstak med kopparbeslagning och ljusinsläpp åt nordöst och Fjelievägen. På några partier är kopparen skiftad till trapetskorrugerad grön plåt.

Bebyggelsen på fastigheten tillkom som yrkesskola med verkstadslokaler, föreläsningssalar, matsal och boende för eleverna. Miljön var alltså ursprungligen inte en industrimiljö utan en skola. Arkitekt var Mogens Mogensen och ritningarna över "Central verkstadsskola" är daterade 1956. Skolmiljön utformades som en industrimiljö från tiden med skilda verkstäder som bilverkstad, elektrisk verkstad, svetsverkstad, smedja och maskinverkstad men också utrymmen för murare, snickare och målare. Det byggdes om till Arbetsmarknadsinstitutet och användes senare av Purac, ett företag som tar fram system och produkter för vattenrening.

4.11. Pilsåker

Områdets karaktärsdrag

Området präglas av handel och bilburna konsumenter, köpcentrat Nova Lund har nyligen öppnats. Vägsystem och parkeringsytor dominerar marken mellan byggnaderna. Bebyggelsen är fördelad på tre kvarter inom området som avgränsas norrut av Fjellievägen, söder och väster av väg 103 samt Västra ringen. I husraden mot Fjellievägen finns bebyggelse från uppskattningsvis 1980-talet, även mot Västra ringen finns något enstaka hus från 1980-talet. I övrigt är byggnaderna uppförda under 2000-talet. Funktionerna i de nya byggnaderna är nästan uteslutande handel medan i de äldre finns mer varierade funktioner som hotell, lager, bensinmack och kontor. Vi har inte kunnat hitta någon tillverkningsindustri i området men ett kontorshotell och ett par kontor. I kvarteret Avtalet har vi hittat en byggnad som nu⁶¹ står tom men som kan ha inrymt tillverkning och/eller lager samt kontor. I riktning nordväst mot sydöst går en kraftledningsgata genom området.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Kvarteret Avtalet är kanske det största och det mest varierade kvarteren inom Pilstorp. Längs Fjellievägen i norr finns bebyggelse som rymmer hotell, kontor, bensinmack samt en ödetomt. Byggnaderna är uppförda i en till två våningar med fasader av plåt eller prefabricerade betongelement. Fasadutformningen är heterogen och varje byggnad följer sin varumärkesprofil i färg, material och form. De

⁶¹ Besök 20070531

byggnader som uppförts nyligen är i de flesta fall uppförda med fasader i aluminium, flacka sadeltak belagda med svart papp eller duk. En byggnad utmärker sig genom att ha en något mer specifik utformning. Kv Avtalet 4 står nu tomt men är en byggnad i en våning med en högre del som troligen inrymt lager och en lägre del som inrymt kontor och reception. Fasader är blocklika uppbyggda av vitt genomfärgade prefabricerade betongelement med ballast i ytan av sjöstensliknande karaktär. Entrén är postmodernt utformad med en segmentbåge i rostfritt stål buren av två släta betongkolonner. Marken runt om är planerad med varierat växtmaterial, infart och gångstigar av markbetongplattor. (Byggnaden på kv Trumlan 1 Gunnesbo/Nöbbelöv har fasader med en liknande utformning)

Kvarteret Företaget innehåller köpcentrat Nova Lund, där de tre stora huskropparna för köpcentrat är uppförda i betongelement i beige färg under plantak. I anslutning till dessa byggnader finns stora parkeringsytor.

Kvarteret Medlingen i centrala delen innehåller handel i form av aluminiumplåtklädda hallbyggnader. Möbelhandeln Miljögården har fått en mer omsorgsfull utformning med schaktad platå och fasader med stora glaspartier. På tomten finns även en del äldre träd som fått stå kvar.

Avtalet 4, tillfälligt tom byggnad med en postmodernistisk entré.

4.12. Gunnesbo/Nöbbelev

Historik

På häradskartan från 1917 är området markerat som jordbruksmark. De större gårdarna hette Gunnesbo och Nöbbelevs boställe men det fanns även mindre torp och boställen i området. Inget på kartan tyder på att det bedrivits industriell verksamhet. Gården Gunnesbo ligger kvar idag och avgränsar området åt norr. Järnvägen till Kävlinge som färdigställdes 1886, avgränsade området åt öster.

Områdets karaktärsdrag

Det bågformade området avgränsas mot söder av Norra Ringen och Fjelievägen, mot väster av väg 108:a och mot norr av Gunnesbogården. Mot bostadsområdet Gunnesbo i öster avgränsas området av Rudeboksvägen och Arkeologvägen. Området gränsar i öster och sydöst till ett koloniområde. På området, som är helt ytbyggt, finns drygt 100 företag, främst verksamma med finans- och konsulttjänster samt energi- och vattenbolag. Största företaget i området är Alfa-Laval, även Tetra Pak har verksamhet här. Alfa-Lavals anläggning dominerar den norra delen av området och är synligt från väg 108.

Söder om Alfa-Laval ligger Lunds energis gasvärmeverk och Sysavs anläggning. Intill väg 108 huserar Landernäs marmor i samma byggnad som korvtillverkaren Lunnamelle. Den södra delen innehåller några tillverkningsföretag, konsultföretag och serviceföretag men även en hel del handel. ICA har en stor affärslokal i kvarteret Traktorn som vetter mot ringvägen. I området finns Bibliotekstjänst, BTJ och Grahns tryckeri. Framför allt utformningen av BTJ bör ha gjorts med tanke på vyn från Fjellievägen. Byggnaderna förefaller i de flesta fall vara uppförda under 1970- 80 och 90-talen. Med få undantag är de anspråkslösa och enkelt byggda med fasader i plåt, gult tegel eller prefabricerade element. De är låga i en till två våningar och indragna på tomterna. Någon större tillverkning bedrivs inte.

I östra delen (öster om Boställsvägen) finns många småföretag men även ett företagshotell i kv Oket, ett större företag i kv Grepen (Studentlitteratur) samt en kyrka (Jehovas vittnen). Byggnaderna är heterogena i fråga om fasadutformning men liknande i storlek. Fasaderna varierar mellan prefabricerade betongelement till plåt och tegel. Färgerna är röd, vit, brun, gul och blå. Taken är plantak, pulpettak eller flacka sadeltak.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Rudebok 1

Alfa-Lavals produktionsbyggnad har fasader av brun korrugerad plåt, byggd med hög sockel i brädformsgjuten betong. Fönsterband i vit färg ger dagsljus. Taken är plana men med varierande höjd. Produktionen förbinds med ett kontor via en täckt glasad gång klädd med aluminium. Kontoret är byggt i fyra våningar med sockel av betong och fasader av bruneloxerad plåt och rytmiskt placerade fönster. Alfa Laval Thermal byggdes 1978/79 efter ritningar av Lars Carlsson.

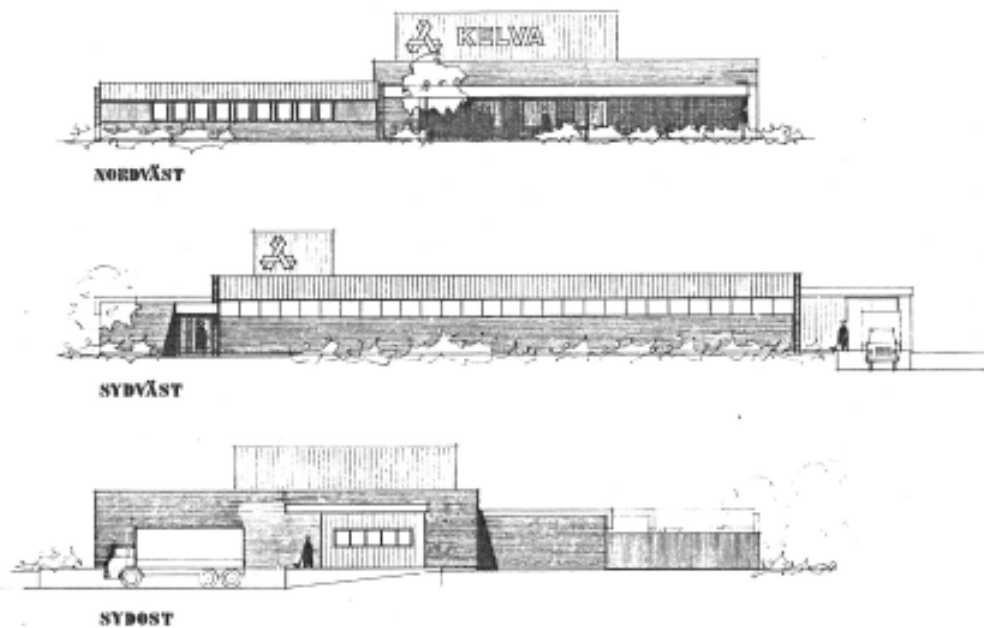
Rudebok 3

Kontorsbyggnad i fyra våningar med fasader av vitfärgade betongelement, brunlaserat trä och glas under plantak.

Rudebok 2

Kontorshuset byggdes 1985 till Alfa-Laval efter ritningar av Pierre Dupont. Idag är det Tetra-pak som använder kontorsbyggnaden med fasader i eloxerad plåt i bronserad ton. Det är byggt i tre våningar under plantak. Utanpåliggande cylinderformade trapp torn, fasadplåtning utförd som plattor i rutmönster och halvpe-lare i hela fasadens höjd fungerar dekorativt. Byggnader och parkering är omgiv-na av häckar och trädplantering.

Ritning daterad 1977 ritad av arkitekt Sven Olsson Ateljé AB Malmö.

Tjugan 1

Kelva är underleverantör till förpackningsindustrin. Företaget grundades i Lund 1970 för konstruktion och försäljning av komponenter samt system till förpack-ningsindustrin och den grafiska industrin. Byggnaden är exteriört väl bevarad med tidstypisk utformning uppförd i en våning med fönsterband och bruna te-gelfasader under plantak.

Tjugan 2

Byggt som stall till renhållningsverket vid mitten av 1920-talet. Idag består byggnaderna av tre äldre tegellängor i U-form med gård överbyggd 1981. En lägre träbyggnad av barackkaraktär har tillfogats i öster. Exteriört har byggnaderna fortfarande kvar en del av stallkaraktären. Grunden är putsad och fasaderna av rött tegel i munkförband. En del spröjsindelade stallfönster i gjutjärn finns kvar. Taken är belagda med svart korrugerad plåt och i nock finns flera lanterniner bevarade. Den asfalterade tomten är omgiven av en dubbel rad av höga bok- och andra lövträd. Idag används byggnaden som lager.

Grepn 1

Hela kvarteret upptas av Studentlitteraturs stora anläggning med tryckeri, förlagskontor och lager. Företaget etablerades under 1963 och inriktade sig på studenternas behov av litteratur. 1977 ritade BSB Byrån för samhällsbyggnad i Göteborg den nuvarande byggnaden som består av en kontorslänga i två våningar intill Nöbbelösvägen sammanlänkad med en stor hallbyggnad i en till två våningar. Fasaderna är klädda med skivmaterial och plåt, taken består av sammanlänkade flacka sadeltak. Byggnaden ger intryck av att vara uppförd vid ett tillfälle.

Traktorn 4

Grahns tryckeri är inrymt i en byggnad med sluten kubiskt formad exteriör. Fasaderna består av grönfärgade betongelement, taken är plana med avtäckning av rostfri plåt, även byggnadens avrundade hörn är klädda med rostfri plåt.

Traktorn 2

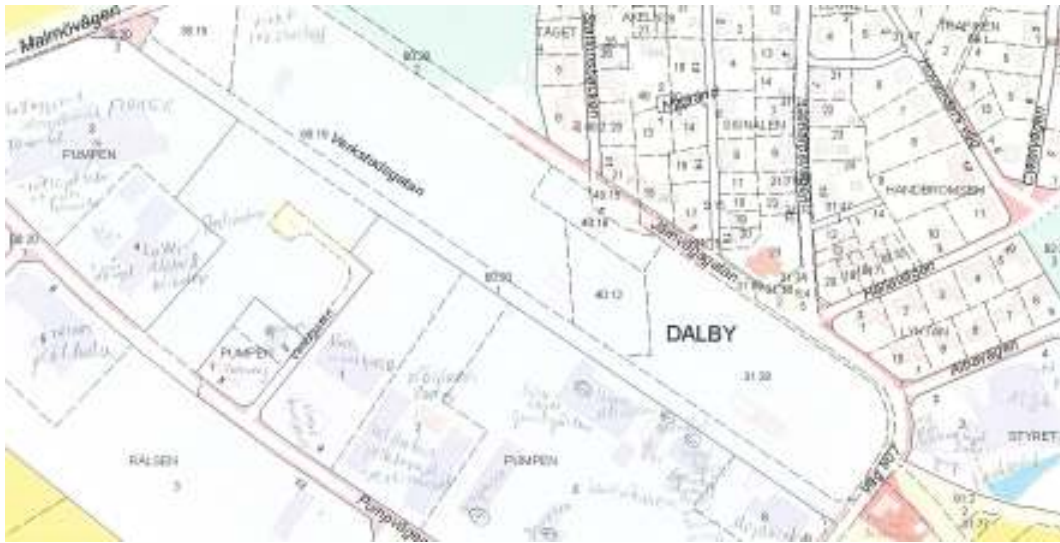
Bibliotekstjänst, BTJ är kanske det företag som fått den mest spektakulära utformningen i området. Den senaste byggnaden är uppförd 1989 efter ritningar av Anselmgruppen. Det är en 4-5-våningar hög, flerhörnig byggnad, med fasader av rostfri plåt och en sockel av rött tegel. Fasaderna övergår i sadeltak klädda i samma material. En något äldre och lägre byggnad med rektangulär plan är sammanlänkad med huvudbyggnaden via ett glasparti. Den ritades av Klas Anselm och byggdes 1975. Fasaderna på den lägre byggnaden är nedtill slutna tegelytor och medan den övre delen utgörs av fönsterpartier.

Välten 4

Företaget Knorr-Bremse tillverkar bromsar till järnvägslok och har fortsatt den produktion som förr bedrevs i Carl Holmbergs armaturfabrik vid Gasverksgatan. Fasaderna i aluminiumplåt ser ut att vara nybyggd och påminner mycket om de hallbyggnader som uppförts de senare åren för skiftande användning.

4.13. Dalby

De äldre industrierna ligger strax söder om centrala Dalby.

Historik

På Häradskartan från 1912 kan man se att det då fanns ett mejeri, en spritfabrik på ömse sidor järnvägen som anlagts 1892. Det fanns även ett tegelbruk nordöst om spritfabriken och på samma sida järnvägen, men det ska ha lagts ned och sedan brunnit redan 1915⁶². På 1910-talets ekonomiska karta finns ett antal regelbundna dammar som förmodligen utgjort lertäkter till tegelbruket.⁶³ Idag är dammarna igenfyllda och området benämns Dammängen. På samma karta kan vi se att tåkten i Önnestöv (nuvarande Sydsten i Dalby) öppnats och att stickspår dragits fram till järnvägen mellan Dalby och Veberöd. Stenbearbetning som stenhuggeri och stenkross har bedrivits på flera platser i området, bland annat vid numera igenfyllda stenbrottet Östra mölla. Kyrkan i Dalby är byggd i natursten på 1000-talet. Siporexfabriken i Dalby har lagts ned, men stenbrottet är fortfarande i drift. I Dalby har även bageri och karosserifabrik funnits, karosserifabriken som utvecklades ur en smedja som startade 1915 lade ned 1969.⁶⁴ 2005 genomförde Karin Liedberg en inventering i Dalby.⁶⁵ Vid denna berördes några av industrimiljöerna i samhället, det lokstall som lyfts fram i inventeringen 2005 har sedan dess rivits.

---

⁶² Liedberg, Karin: Kulturmiljöinventering i Dalby. Centrala, västra och del av östra byn. 2005-06-16. Stadsbyggnadskontoret Lund. Sid 65.

⁶³ X:\A_Kartor\Historiska_kartor\Lantmateriet\HK\haradskartor\Malmohus\112-1-48_Klägerup.sid

⁶⁴ Ernholdt, Tore (red): Dalby en bilderbok från 1900-talet.

⁶⁵ Liedberg, Karin: Kulturmiljöinventering i Dalby. Centrala, västra och del av östra byn. 2005-06-16. Stadsbyggnadskontoret Lund.

Områdets karaktärsdrag

Det äldre industriområdet i Dalby ligger invid den tidigare järnvägssträckningen i en båge söder om bykärnan. Spåret, som förband Dalby med Staffanstorp och Malmö i väster och Veberöd och vidare Tomelilla, Ystad i öster. Det fanns även ett spår som ledde till Hällestad och Harlösa i nordöstlig riktning från Dalby. Det gamla stationshuset och två mindre magasin finns kvar. Det mest iögonenfallande är lantmännens silobatteri som syns på långt håll. I övrigt används bebyggelsen av mindre serviceverksamheter som bilservice, åkerier och en byggnadsfirma. I Dalby tätorts östra del, på ömse sidor Malmövägen, finns ett mindre verksamhetsområde. Här finns flera mindre företag och i några fall har bostäder byggts i anslutning. Verksamheterna innehåller inte industriell verksamhet utan mindre service och hantverksföretag. Området förefaller att ha bebyggts under 1950-60-talen. Mellan 1915-1969 fanns en karosserifabrik i Dalby kallad Nils Nilsson vagnfabrik. Åtminstone under en period ska de haft lokaler på Veberödsvägen. Ett intressant exempel på verksamhetsbyggnad är Dalby stenhuggeri på Framgaffeln 4, där Mats Johansson driver stenhuggeri i fjärde generationen. Verksamheten flyttades hit 1949 från en plats inne i Dalby där den startade ett halvsekel tidigare. 1991 byggdes ett nytt bostadshus på fastigheten.

Framgaffeln 3 är möjligen bebyggd på 1950-60-talet. En verksamhetsbyggnad med gaveln åt Malmövägen är uppförd i rött tegel med stora garageportar åt väster. Även Framgaffeln 2 kan vara äldre men döljs till stor del av tilläggsisolering och plåtfasader. Bortsett från Framgaffeln 4 och 3 är byggnaderna i Framgaffeln byggda under 1970- och 80-talen med fasader av plåt. Längre österut längs Veberödsvägen finns lokaler efter ett åkeri kallat Såifa.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Mejeriet Pumpen 6

Mejeriet byggdes troligen efter att andelsmejeriet bildats 1912. Den långsträckt byggnaden är uppförd med mejeridel i öster och bostadsdel i väster, samt två uthus. Det ena uthuset är en långsträckt låg byggnad i rött tegel under pulpettak, det andra troligen ett fd garage i rött tegel under sadeltak belagt med röd eternit i facett. Garaget är tillbyggt med en lägre del i röd plåt. Tegelförbanden i båda uthusen är lagda i kryssförband. Mejeribyggnaden är med fasad i rött tegel lagt i kryssförband. Taket är ett sadeltak belagt med eternitplattor lagda i facett. Fönstren är i mejeridelen skiftade till tvåluftsfönster kanske under slutet av 1950-talet, medan de ursprungliga korspostfönstren finns kvar i bostadsdelen. Alla fönster-snickrier är grönmålade. På byggnadens södra långsida finns takfallsfönster och två frontespiser, varav den på husets mitt motsvaras av en frontespis på husets norra långsida. På norrsidan finns även en sentida tillbyggnad i röd plåt. Mejeribyggnaden innehåller några signifikanta drag vanliga i äldre mejerier. Framförallt den östra gaveln är tydlig. Där finns lastbryggan med två stenskodda, fd portar för intag och utlämning av mjölk, i samma gavelröste finns ett småspröjsat lunettfönster som gett dagsljus till den innanförvarande mejerisalen. Troligen fanns ett skärmtak tidigare över lastkajen. I taknocken finns fortfarande plåtklädda ventilationshuvar som var viktiga för att vädra ut fuktig luft. Invid den östra gaveln finns en något lägre, tvärställd del med i sin tur tvärställda lägre utbyggnader på baksidan. Dessa har troligen inrymt panna och ångmaskin. 1959 lades mejeriet ned och mjölmottagningen lämnades till Lund. Idag används byggnaden som bostad och spelmaskinsmuseum, skorstenen är riven men byggnaden är i stort välbevarad och mejeriprägeln är fortfarande läsbar.

Den stora silon reser sig här över timmerlängan, trots de olika utformningarna skiljer sig inte mycket åt i ålder.

Lantmännen Pumpen 5

Lantmännens anläggning innehåller butik, lagerbyggnader, kontor och ett silobatteri för spannmål. Dalby lantmannaförening skapade en centralförening 1945. En del av bebyggelsen kan vara från denna första tid. Det första bygglov som arkiverats på stadsbyggnadskontoret är från 1953 och visar silon. Silon är uppförd i grönmålad armerad betong. Sex runda siloceller är synliga exteriört men utrymmen mellan har också använts för spannmålsfickor. På den södra sidan finns fortfarande elevatoren i grönmålad plåt. På västra sidan har en torkanläggning tillfogats. Utvändiga elevatorer förbinder silon med torken och kraftiga rör leder ut från torkens södra fasad. Torkens fasader är klädd i grön och grå trapetskorrugerad plåt. Högsta punkt på silon är en mobilmast. Silon är förmodligen uppförd 1953.

En äldre lagerbyggnad, kallad ”timmerlängan”, fungerade som lager för byggnadstimmer.⁶⁶ Byggnaden, som kan vara från 1940-talet, är förlagd med långsidan åt det f d järnvägsspåret. Stommen är trä och fasaderna är klädda med locklistpanel som målats grön. Sadeltaket är belagt med sinuskorrugerad eternit. Sockeln är av gjuten betong. Byggnaden är högre i den del som vätter mot spåret (den nordöstra) och har en andra våning. Fasaden innehåller i bottenvåningen fem bruna träportar och på ömse sidor dessa mindre partier som ser ut som f d expeditioner med dörr och fönster. I andra våningen finns nio numrerade träluckor. Den sydvästra fasaden innehåller sju bruna träportar samt två vita tvåluftsfönster. I byggnadens norra hörn finns ett parti murat i tegel.

En stor lagerbyggnad och försäljningshall finns på tomtens nordvästra del. Den högre hallen, som ligger intill det f d järnvägsspåret, har fasader av grön korrugerad plåt och sadeltak belagt med grå korrugerad plåt. En lägre byggnad

---

⁶⁶ Liedberg, Karin: sid 62

med fasader av gul puts och plantak med en kraftig, brun sarg har tillfogats vid södra sidan efter bygglov från 1985. Intill denna står en träbarack i grå panel.

På tomtens sydvästra del finns en hallbyggnad i grönmålad cementstomme med stora skjutportar i grönmålat trä på långsidorna. Det flacka sadeltaket är belagt med svart papp. Enligt ritningar uppfördes byggnaden som lager för gödsel och växtskyddsmedel.

Kontorsbyggnaden är uppförd i två våningar i vad som ser ut som sammanfogade prefabricerade moduler med fasader av gröna och vita band. Norr om fastigheten (på Dalby 31:29) finns en tvåvåningsbyggnad klädd i gul plåt. Den har tidigare varit panelklädd och är troligen uppförd under 1940-50-talet.

På grund av silons storlek utgör den ett landmärke och blickfång i trakten. Eftersom siloanläggningarna i Lund och Veberöd är rivna är kanske silon i Dalby den enda kvarvarande äldre anläggningen som minner spannmålshanteringen i kommunen. I Södra Sandby finns också en silo som nu ligger i bygghandeln P & Gs område, men den skiljer sig kraftigt i storlek och utformning från den i Dalby. I Västra Götaland har ett omfattande inventeringsprojekt genomförts för att kartlägga silos, av det arbetet kan man dra slutsatsen att välbevarade silos från 1950-talet är få och många kommer att försvinna inom kort.⁶⁷

Styret 3, Alba margarintillverkning

Alba margarintillverkning startade här 1934 i de lokaler som blev lediga efter att bränneriet lagt ned 1931. Bränneriet startade på platsen 1897. Alba startades i Åhus 1931 och flyttade alltså efter bara några år till Dalby, där man fortfarande bedriver verksamhet. De äldsta delarna är delar av det tidigare bränneriet som återanvänts. Två höga byggnader är idag inklädda med röd och beige korrugerad plåt, men de uppfördes till bränneriet med fasader i rött tegel. Efter bränneriets nedläggning har bränneribyggnaden använts till lägenheter men står idag tomt. Även det äldre bostadshuset på fastigheten fanns under bränneriets tid. Det är

⁶⁷ Silos, modernismens agrara minnesmärken 2006:13 Västergötlands museum

uppfört i två våningar med putsad sockel och fasader av rött tegel i kryssförband. Vinden är inredd och stora takkupor har tillfogats, alla fönster är utbytta.

Den nuvarande produktionsanläggningen utgörs av en 4 våningar hög, plåtklädd byggnad, omgiven av lägre byggnader i rött tegel och röd plåt. Den höga byggnaden är även den byggd i tegel men inklädd i plåt. Ett äldre foto visar att taket kunde beträdas och att det omgärdades av murplintar och ett räcke. En flaggstång prydde den södra fasaden⁶⁸. Ett större skärmtak är placerat över lastkajen på den östra fasaden. På området står även en tälthall i grön plast. En damm avgränsar området åt söder, dammen finns med på den ekonomiska kartan från 1910-talet. Idag arbetar ett 30-tal personer i anläggningen.

Pumpen 3 Fighter fd Lundafrukt u.p.a.

Byggdes 1952 som fruktpackeri⁶⁹ till en andelsförening kallad Lundafrukt men lades ned ganska snart och används idag av däckfirman Fighter. Byggnaderna är uppförda med stomme i betong och fasader av vit puts samt rött tegel. Betongstommen är synlig utvändigt och målad blå. Vita träfönster är ordnade i fönsterband i huvudfasaden. Ett svagt sluttande sadeltak täcker byggnaden. Till miljön hör även en röd tälthall och lägre hallar i vit plåt. Redan några år efter första bygglov 1952, sökte man bygglov för att bygga till lokalerna. Lundafrukt ersattes senare av Mäster Grön ekonomisk förening innan däckfirman tog över.

---

⁶⁸ Ernholdt, Tore (red): Dalby en bilderbok från 1900-talet. sid 43

⁶⁹ Liedberg, Karin: sid 61

Produktionshall från 1965

Kontor och siporexfabrik

Siporex Cementindustrin Önnestöv 38:3, 38:4, Dalby 49:1, 50:1, 50:2 m.fl.

1892 startade tegelbruksägare A. Svensson från Lomma en stenkross vid Önnestöv där stembrottet nu ligger. Till en början användes lösa naturstenar som material men stembrytning startades 1898 och 1915 bildades Dalby stenkross AB. Under 1940-talet gjordes tillverkningen maskinell. Under 1930-talet utvecklades även Siporex som byggnadsmaterial.⁷⁰ På den ekonomiska kartan från 1910-talet kan vi se att tåkten i Önnestöv (nuvarande Sydsten i Dalby) öppnats och att stickspår dragits fram till järnvägen mellan Dalby och Veberöd.⁷¹

Området ligger öster om Dalby, söder om Veberödsvägen och norr om Väg 11. Det kan delas i två delar, den västra delen med fabriksbyggnader som tillhört Siporex, och den östra delen med pågående stembrytning som tillhör Sydsten. Vi har inte besökt den del av området som drivs av Sydsten. Norr om området, i korsningen Blockvägen/Veberödsvägen, finns ett flerfamiljshus som enligt uppgift ska ha byggts åt anställda vid Siporex. Vi har undersökt den västra av området, den del dit bebyggelsen är koncentrerad. Fabriksbyggnaderna på området är uppförda efter 1940. De äldsta ritningarna i Stadsbyggnadskontorets arkiv är från 1974. De stora fabriksbyggnaderna i den västra delen av området (Dalby 49:1 och Dalby 50:2) är byggda 1965 och sen successivt om- och tillbyggda. Tillverkningen lades ned 2002 och sedan dess hyrs fabriksbyggnaderna delvis ut till andra företag. De jättelika hallbyggnaderna med varierande takhöjd har fasader av eternit-

⁷⁰ Ernholdt, Tore (red): Dalby en bilderbok från 1900-talet. sid 50

⁷¹ X:\A_Kartor\Historiska_kartor\Lantmateriet\HK\haradskartor\Malmohus

skivor och betongelement. Taken är pulpettak och motfallstak belagda med eternit, fönstren är ordnade i fönsterband. Åt norr finns ett stort glasat parti som tillkom på 1980-talet. Stommen är av prefabricerad betong och hallen rymmer bland annat stora traverser. Mellan de två hallbyggnaderna finns ett högt och smalt parti med brädformsgjuten sockel av betong och övre delar av glidformsgjuten betong, taket är ett motfallstak vilket ger en karakteristisk siluett. Strax öster om hallen finns ett mindre kompressorhus med fasader av prefabricerade betongelement i olika färg och skilda kvalitet som utprovats.

Även i områdets södra del, alldeles invid den gamla banvallen, finns två mycket stora fabriksbussar med gulmålade eternitfasader åt väg 112 i söder. Åt övriga vädersträck är fasaderna i gråfärgad eternit eller puts. Den västra byggnaden har utgjort lager. Den östra, innehåller en del med fasader i eternit och en del som kallas den gamla fabriken. Den senare är uppförd i tre våningar med putsade fasader och fönsterband. Ett torn i betong och eternit höjer sig över omgivande byggnadsdel. I den östligaste delen av byggnaden minskar våningsantalet till två och förefaller ha varit kontor. Entrédelen är markerad med en svängd fasadform och övervåningen är utkragad i förhållande till bottenvåningen och stötts av två enkla pelare i rött tegel. Fasaden är i bottenvåningen klädd med ifömosaik i svart med vita inslag. Även trappan till andra våningen är klädd med ifömosaik.

Kontorshuset som byggdes efter ritningar från 1990 används idag som företagshotell under namnet Dalby företagshus & företagsby. Kontorshuset är uppfört med fasader i gul puts under ett lågt valmat sadeltak belagt med rödbruna betongpannor. Fönstren är vita enluftsfönster och glaspartier i blåmålat aluminium.

Söder om kontoret finns en matsal & personalutrymme, byggt i en våning med prefabelement under plantak med sarg av eternitskivor. Strax norr om de äldre fabriksbussarna finns ett litet envåningshus i ljusblå stänkputs som idag rymmer annan verksamhet men som utvändigt ser ut att ha byggts som bostad under 1940 eller 50-talet. Valmat sadeltak belagt med rött enkupigt tegel. Förutom detta finns även sorteringstorn för sten och grus samt transportband och silos på området. Markytorna är asfalterade över stora ytor.

4.14. Genarp

Historik

Järnvägen mellan Malmö och Genarp invigdes 1894. De äldre industriella verksamheter som funnits här är mejeriet (etablerat 1898) och snickerifabriken som 1924 kallades L. Nilssons söner.

Kärrvallens karaktärsdrag

Företagsområdet ligger i norra delen av Genarp och omfattar i dagsläget endast ett kvarter delat av två återvändsgator. En äldre gård med bebyggelse från cirka 1920-30-talet, här finns en lång länga i östvästlig orientering, med putsade fasader och sadeltak belagt med sinuskorrugerad grå eternit som ser ut att ha varit svinstall eller fågeluppfödning men som nu rymmer mindre företag, bland annat ett spettkagebageri. I övrigt är bebyggelsen i området från de senare årtiondena. Några är med tanke på att de har tak av eternit troligen byggts före mitten av 1970-talet (Kärrvallen 3 Bil & motorservice). De flesta byggnaderna i området är uppförda med fasader av gul eller vit plåt, gula eller vita betongelement. Flera företag är åkerier, bilservice, men tillverkning bedrivs av Ottossons färgmakeri, Genarps lådfabrik och Magnussons i Genarp. Ottossons linoljefärgmakeri är byggt 2001 med tegelfasad, rödfärgad träpanel och sadeltak belagt med sedum. Genarps lådfabrik tillverkar lastpallar och emballage. Ny fabrikslokal byggd i betongelement 2002.

Kärrvallen 2, Magnussons i Genarp

Ett av företagen heter Magnussons i Genarp, de är specialiserade på att tillverka metallrör. Aseas första industrirobot placerades här 1974 och var i drift 70000 timmar innan den ställdes på museum. Robotmodellen hette IRB 6 var då världens första mikrodatorstyrda elektriska robot⁷². Utvändigt är Magnussons byggd med fasader i vit plåt och plant tak, en lägre del byggt som kontor och en högre del för tillverkning och lager.

De första ritningarna är daterade 1970 och signerade Samuelsson & Jaenecke arkitekter i Malmö och SIAB (Svenska Industribyggen AB). Dessa stämmer i stora drag med dagens utformning, även om fönstersättningen skiljer sig åt från dagens. Det finns även snarlika ritningar från 1970 som signerats av Robertson Nordisk A/S. Ytbehandlingen i det senare fallet angavs vara väggar av s k Q-panel, fönsterband av aluminium och tak belagt med papp. Båda förslagen var förberedda för utbyggnad av ett kopplat kontor och utvidgning av fabrikshallen, något som också har realiserats.

---

⁷² 20070614: http://www.etn.se/index.php?option=com_content&task=view&id=20987&Itemid=109
20070614: <http://www.abb.com/cawp/seabb366/4b14249aaab79df7c125708c004770a5.aspx>
<http://www.magnussonsignenarp.se/svensk/magnussonsv.html>

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Borgen 24 järnhandel

Startade 1860 som möbelsnickare i Häckberga, etablerades 1900 som möbelfabrik i Genarp, övergick till byggvaruhandel och järnhandel under 1900-talets mitt. Tegelbyggnader av gult tegel med röd dekor, gårdshus i träpanel, magasinlänga i gulmålad panel. Gården är delvis stensatt. Miljön är välbevarad.

Bränneröd 24 fd Genarps mejeri

Mejeriet var i drift mellan 1898-1959/60. Man tillverkade ost och smör samt sålde mjölk och smör. Mjölkleverantörer fick skummjolk i retur och kunde beställa smör och ost. Intill låg speceriaffärens lagerbyggnader som under andra världskriget användes som flyktingförläggning. Speceriaffären låg i korsningen.

När mejeriet lades ned bildade man 1960 en leverantörsförening som sålde mjölken till Pålssons mejeri i Malmö. Efter 1960 övertog Bröderna Maurittssons charkuterifabrik lokalerna och drev rörelse i några år, därefter tog Rune Lunds charkuteri över. 1991 flyttade de nuvarande hyresgästerna, Erikshjälpen in. Den gamla mejeribygnaden är uppförd i gult tegel med röd dekor, mejerisalen märks exteriört av de från början två symmetriska dörrarna, lastbryggan och det stora lunnettfönstret i gaveln. På södra sidan finns en mindre tillbyggnad i två våningar med fasader av gult tegel, den tillkom efter 1964. På baksidan finns bostadshuset

som beboddes av mejeristen. Mejeriets gamla skorsten revs 1987 då Nya Laxkompaniet AB byggde om till fiskrökeri. Den stora tillbyggnaden kan vara uppförd under sent 1960-tal eller tidigt 1970-tal, ritningarna är daterade 1969 och 1972. Den är uppförd med stomme i betong och fasad av gult tegel, flackt sadeltak och en lastbrygga.

Någon gång under slutet av 1960-talet måste man ha diskuterat möjligheten att riva mejeriet och bygga ett medborgarhus på en del av tomten. I alla fall finns ett ritningsförslag från Sten Samuelssons arkitektkontor daterat 1973. Äldre foto från 1916, finns i ”Gamla Genarp”⁷³.

---

⁷³ 20070614 telefon: Alve Andersson, Genarp.

4.15. Södra Sandby

Historik

1905 drogs järnvägen mellan Lund och Harlösa via Södra Sandby. Vid samma tid etablerades bränneriet och strax därpå 1906, Södra Sandby lantmannaaffär, senare Persson & Gustavsson. Lite senare, 1912, startade Svenssons Bageri och Nilssons Bryggeri.⁷⁴ På häradskartan från 1912 kan man se att det fanns en spritfabrik och ett mejeri. 1924 fanns mekanisk verkstad, mejeri och kvarn i Södra Sandby.

Områdets karaktärsdrag

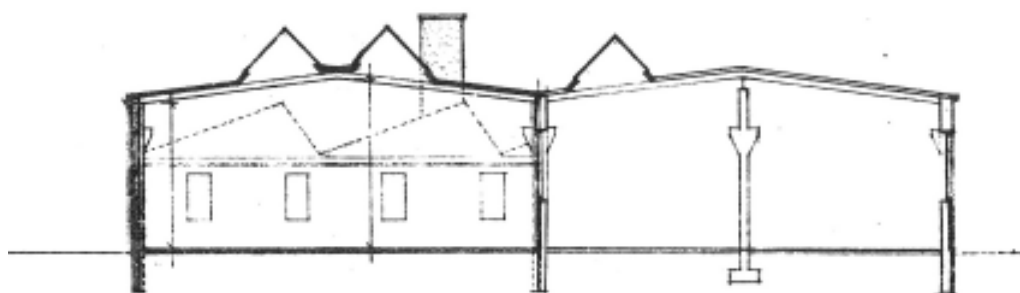
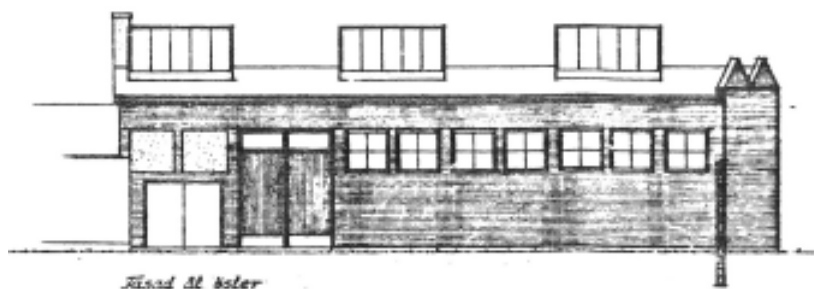
I de äldre delarna av Södra Sandby finns flera småskaliga industrimiljöer från 1800-talets slut och tidigt 1900-tal. Här har funnits mejeri, bränneri, bageri, bryggeri och maskinföretag. Idag bedrivs mindre handels- och serviceverksamheter i kvarteret Kryptan där tidigare Sandbybagaren och Sandbymaskiner fanns. I kvarteret Stickflugan finns idag Sandbytvätt, bland annat i en byggnad som ska ha använts som mejeri. Strax norr om ligger det fd bränneriet som byggts om till bostadshus. Det gamla andelsmejeriet i kvarteret Versalen användes efter nedläggningen av en byggnadsfirma som också genomförde omfattande tillbyggnader. Det lilla bryggeriet på Hällestadvägen (Nattviolen 5) tillverkade både svagdricka och läsk långt fram i tiden men står nu tomt i väntan på ny användning. En mindre karosseri- och vagnmakeriverkstad har funnits i kvarteret Vapenhuset, korsningen Allégatan/Skogsvägen. Här finns fortfarande en panelklädd gul envåningsbyggnad som med sina stora fönster och gavelport antyder att det bedrivits tillverkning här. I kvarteret Björnlokan, strax öster om centrum, finns P & Gs

⁷⁴ www.lund.se/upload/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/södra_sandbytätortsprogram/Tätortsprogram.pdf 20070309

bygghandel, som startade som Södra Sandby lantmannaaffär 1906. Bebyggelsen i övrigt präglas av bostadsbebyggelsen i en till två våningar.

Östra Mölla/Öståkravägen heter ett mindre industriområde i Sandbys östra utkant. Öståkravägen och en smal remsa växtlighet skiljer området från Sandbys bostadsområden. Området är under utbyggnad och bebyggelsen är förmodligen uppförd under de senaste två decennierna, möjligen bortsett från växthandeln i kvarteret Stämjärnet. I kvarteren Stämjärnet, Hammaren och Borren finns flera fastigheter som rymmer både verksamhetsbyggnad och bostadshus. I kvarteren Sågen, Mejseln, Yxan och Hovtången. Verksamhetsbyggnaderna är i de flesta fall hallbyggnader i plåt eller betongelement. Undantag är P & Gs stora lager i träpanel. Även Vogel Bioforce byggnad i kvarteret Sågen utmärker sig genom sin storlek och att det uppförts i två våningar.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Sandbymaskiners monteringshall från 1949 som byggdes till 1954.

Sandbymaskiner Kryptan 9

I det centrala kvarteret Kryptan, har en av Sandbys största verksamheter funnits, maskinföretaget Sandbymaskiner, tidigare kallat Martin Jönssons mekaniska verkstad⁷⁵. Man tillverkade jordbruksredskap och maskiner som tröskverk och halm-

⁷⁵ 20071005 <http://www.lund.se/upload/Kultur%20och%20fritid/Biblioteket/PDF-filer/sandby.pdf>
Martin Jönssons Mekaniska Verkstad, etablerad 1886. Ursprunget till denna verksamhet var en smedja vid Knutstorp, vid vägen till Hällestad.

pressar. Under 1890-talet utökades verksamheten och flyttades in till centrala Sandby. 1910 utökades verksamheten med ett gjuteri. Under följande år gick tillverkningen över till bl.a. byggnadsmaskiner och företaget ombildades till A/B Sandbymaskiner. 1982 lade man ned verksamheten. Gjuteriet i kvarteret öster om verkstaden är rivet, där finns bussgarage idag. Men av verkstaden finns en stor del av byggnaderna kvar idag. De är grupperade kring en gård, öppen mot vägen. Nästan alla byggnader har fasader i ljusa material och skiljer sig därmed från det intilliggande bageriets röda tegelfasader. På Sandbymaskiners område finns ett äldre bostadshus i öst-västligt läge norr om gårdsplanen, uppfört i tegel som övermålat i vitt. Fönstren är markerade med utkragad sten i stickbågeform, sockeln är av natursten, sadeltaket är belagt med rödfärgad eternit. Här finns också en byggnad öster om gården uppförd i regelkonstruktion med fasader av träpanel som delvis klätts med vita sidiplattor, sadeltaket är belagt med svart papp. I gårdsfasaden finns tre stora garageportar. Denna del kallas har under en period använts som utställningslokal för verkstadens produkter men används nu av ett maskinuthyrningsföretag. Mellan träbyggnaden och grannhuset finns en huskropp med tre gjutjärnsfönster och en port, fasaden är uppförd i tegel som målat vit. Väster om gårdsplanen finns en stor byggnad i vinkel med putsade fasader och flackt sadeltak. Åt gatan är byggnaden i två våningar men åt gården något lägre. Fasaderna fick sin nuvarande form efter flera ombyggnader under 1950-talet. Idag används byggnaden av en pizzeria och en radioaffär. Gårdsbyggnaden är sammanlänkad med en verkstadsbyggnad i rött tegel som ligger lägre in i kvarteret. Verkstadsbyggnaden har stora vita träfönster och takfönster. Vid den västra fasaden på verkstadsbyggnaden, mot Backgatan, finns en lastbrygga och en travers. Byggnaden kallas monteringshall på ursprungsritningarna från 1949 som utarbetats av Bror Thornberg Malmö. På tomten finns också ett mindre garage i lättbetongblock byggt på 1950-talet och en stor asfalterad yta. I stadsbyggnadskontorets planer för Södra Sandby uttrycks att ”Fastigheten är i sin helhet intressant för en framtida förtätning och förstärkning av centrum”.⁷⁶

---

⁷⁶ <http://www.lund.se/upload/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/>

Sandbybagaren Kryptan 8

Flera röda tegelbyggnader upptar kvarteret Kryptans östra del, i dessa har bedrivits bageriverksamhet. Hörnhuset är ett bostadshus i rött tegel med putsade omfattningar och ett sadeltak belagt med tegel. Huset bär namnet Lyckebo i ett namnfält vid gaveln. Längs Revingevägen ligger en tvåvånings tegelbyggnad som innehållit affär, bredvid det ligger ett garage med röd panel. Intill Lyckebo, på Skogsvägen, ligger en tvåvånings tegelbyggnad med gaveln åt gatan. Vid porten i gavelröset finns en traversbalk. Intill denna byggnad ligger en större hallbyggnad med fasader av rött tegel. Här finns idag ett mindre bageri och en bilverkstad.

En brand skadade byggnaderna 1958 och efter det gjordes ombyggnader. 1964 ritades en stor bageribygnad av Olle Hersö på uppdrag av bagaremästare Herman Svensson. 1979 ändrades användningen av en del av byggnaden till att innehålla trafikskola, frisörsalong och färglager och förmodligen hade det samband med nedläggning av det storskaliga bageriet.

Orgelläktaren 1 Starka betong

Företaget Starka betong grundades 1930 av Yngve Persson i Kristianstad. 1956 köpte man Lunds cementgjuteri i Södra Sandby som tidigare haft sin tillverkning i

en f d bondgård vid Öresundsvägen i Lund. Tillverkning bedrevs även i Södra Sandby i en låg röd trälada. För tillverkning användes säckcement, i en press tillverkade man rör men stora brunnar göt man utomhus. Företaget hade 11 anställda 1956. 1958 byggde man en ny tillverkningshall och en ny blandarstation. 1963 byggde man till ytterligare en hall och var nu uppe i 28 anställda. En maskin för tillverkning av plattor installerades. 1969 byggdes kontorslokaler i Sandby och anläggningen i Lund avvecklades. Kontor i gult tegel byggdes till ytterligare på 1980-talet. Idag driver man tillverkning av cementplattor, marksten och rör. Över de övriga byggnaderna på området höjer sig en silo klädd i gul och grönrandig plåt. Silon används för blandning av grus, cement och färg. Till silons topp löper ett transportband från en tippficka i marken. Starka ligger i norra delen av samhället med elbolag och bilhall som närmsta grannar.

Jordhumlan 5, Fd Bränneriet. Startade 1905 som en andelsförening nedlagt 1971. Byggnaden uppfördes med fasader i rött tegel. 1996 byggde man om bränneriet till bostäder och några år senare tilläggsisolerades samt avfärgades fasaderna i en ljusröd kulör. Skorstenen är riven och nya bostadshus är uppförda intill. Mer att läsa om bränneriet finns i Sandbybygdens hembygdsförenings årsskrift 2005 ”Bränneriet, verksamheten, människorna, byggnaden.”.

Nattviolen 5 – Gamla Bryggeriet

Hur länge bryggeriet funnits är oklart men det kan vara samma som det Nilsson bryggeri som startade 1912. 1967 byggdes garaget med fem garageportar. 1981 plåtkläddes den del av bryggeriet som ligger närmst Hällestadsvägen. Bryggeriverksamheten har upphört.

Björnlokan 1

P & G Persson & Gustavsson. Firman etablerades 1906 som Södra Sandby lantmannaaffär. Spannmålssilon i rött tegel ritades av LBF 1953. Flera tillbyggnader i miljon har gjorts under 1960-talet.

Byggnaden till en mindre karosseri- och vagnmakeriverkstad i kvarteret Vapenhuset.

4.16. Veberöd

Historik

När det gäller industri är kanske Veberöd mest känt för tegeltillverkning. Taktegelpannan från Veberöd är ett begrepp. Tillverkningen startade på två bruk under 1890-talet. Det första, som anlagts 1894, kallades gamla bruket och innehöll ringugn, torklador och lokomobildrivna maskiner.⁷⁷ 1935 slogs de båda samman och 1945 kunde man skryta med att vara Skånes största tegeltillverkare med 9,6 miljoner tegel i årlig produktion. 1972 lades tillverkningen ned och allt är idag rivet. Andra äldre industrier som funnits är mejeriet som låg i korsningen Mejerigatan/Dalbyvägen där en bensinmack ligger idag. Järnvägen mellan Malmö och Tomelilla drogs fram via Veberöd 1893 och var i drift till 1970-talet.

Områdets karaktärsdrag

I Veberöd finns det rester av äldre industri i de centrala delarna mellan kyrkan och den gamla järnvägen. Det finns även nyare industrier och verksamheter i ett område norr om det gamla järnvägsområdet och söder om väg 11. Området är

⁷⁷ Sandin, Gunnar Den fabrikslösa silhuetten I: Kring Lund. Tomas Löfström (red) sid 64

skiljt från bebyggelsen med en remsa av grönområde. Bebyggelsen är mestadels uppförd i plåt eller prefabricerade betongelement, de har formen av hallbyggnader med flacka takfall och är inte verksamhetsspecifika till sin utformning. Flera av verksamhetsbyggnaderna är nyligen uppförda men några är troligen från 1970-talet och delar av kv Traversen är förmodligen från 1940 eller 50-talet. Silobatteriet som rivits markeras av den gjutna betongsockeln som fortfarande kan ses. I området finns en restaurang, en brandstation och ett reningsverk. Kvarteren Taljan och Kranen innehåller både bostäder och verksamhetsbyggnader, något som kallas kombitomt.

Beskrivning enskilda fastigheter/anläggningar

Kv Ladusvalan 1 Maxitgroup fd Lambda betong. Verksamheten etablerades på platsen 1963 och hette då Lambdabetong. Företaget köptes upp av Heidelberg cement och tillverkar nu Lecablock. Lecakulor skickas från Linköping och cement köps in på marknaden. Det finns tre byggnader på tomten, en fabriks hall med två torn klädd i röd plåt och en silo, en mindre hallbyggnad i blå plåt med matsal, omklädning och lager, en kontorsbyggnad med fasader av putsade betongblock, sadeltak (troligen byggt på 1960-tal). Den röda hallen byggdes 1978 som blockfabrik med en silo för leca och en för cement. Bortsett från några mindre tillbyggnader har miljön inte förändrats sedan dess. Fabriken producerar leca-block som lagras på pall på tomten. Området är inhägnat.

Potatisen

I kvarteret Potatisen finns Solanums potatislager. När det byggdes är oklart men området planlades 1961. Lagret byggdes till 1977 i väster med 36 x 33 meters yta efter ritningar av Göinge mekaniska verkstad i Hässleholm.

4.17. Övriga kommunen

Torna Hällestad

Det f d andelsmejeriet i Torna Hällestad är relativt välbevarat även om skorstenen tagits ned. Fasaderna med sin karakteristiska lastkaj är bevarade. På motsatt sida finns den gamla träverandan till bostadsdelen kvar.

Stenindustrin Hardeberga

Skanska stenbrott med kross och sortering. Miljön har använts under lång tid och har ett stort tidsdjup. Det finns en omfattande bebyggelse från olika tider, både sorteringsverk och kross samt kontor och matsal. Delar av sorteringen är brandskadad. Sydsten AB har verksamhet i Dalby stenbrott och Hardeberga.

Stenindustrin Skrylle

Även i Skrylle finns stenbrott med kross och sortering men det drivs av Ballast NCC. Bebyggelse är yngre än i Hardeberga annars jämförbar.

5. URVAL

Urvalskriterier

Vårt uppdrag har varit att identifiera och definiera kulturmiljövärdena i Lunds kommuns industrimiljöer. Vi har valt en metod som bygger på ett mycket omfattande fältarbete som senare kompletterats med arkivstudier. Vi har besökt samtliga planlagda industriområden oavsett ålder och studerat bebyggelsen i dessa. Efter att ha beskrivit bebyggelsen i kapitel 3 och 4 ovan har vi i detta kapitel listat de miljöer vi anser har störst betydelse för kulturmiljön.

Vi kan konstatera att det finns äldre industrimiljöer i Lunds innerstad varav flera miljöer redan är utpekade i kommunens bevarandeprogram 1977-83. I de fall byggnaderna redan anges som särskilt bevarandevärd lyfter vi inte fram dessa nedan. Vi presenterar de byggnader som tidigare inte ansetts värdefulla men som vi idag anser bör lyftas fram. Vi väljer att lägga en större vikt vid miljöer i Lunds industriområden och i övriga kommundelar, miljöer som vi ser inte tidigare uppmärksammats som kulturmiljöer.

Vi har valt ut miljöerna efter att ha försökt väga samman vilken *tidsperiod, geografisk spridning och bransch* de representerar samt *hur väl byggnaderna är bevarade eller om deras byggnadshistoria är läsbar*. De fysiska miljöerna är en tydlig del av det industrialiserade samhället, de faktiska byggnaderna är i några fall det enda som finns kvar av några företag sedan de verksamma gått bort och arkiven skingrats. I andra fall finns digra företagsbiografier, fotosamlingar och produkter, men ingen byggnad som kan ge en aning om hur miljöerna var att arbeta i. Tidsperioden vi valt att studera är 1860 till 2007 och vi vill välja miljöer som speglar nedslag under hela denna period. Den geografiska spridningen är viktig eftersom bebyggelsemiljöerna i Lunds innerstad i flera fall redan är utpekade i bevarandeprogrammen, vi har därför strävat efter att visa miljöer även i Lunds industriområden, Veberöd, Genarp, Södra Sandby och Dalby. Vi definierar bransch med utgångspunkt i SCBs branschindelning. Vi har inte inom ramen för detta arbete haft möjlighet att undersöka byggnadernas interiörer. I några fall vill vi även uppmärksamma att det kan finnas arkitektoniska kvalitéer som idag är dolda av senare fasadinklädnader, exempelvis Cepa på Öresundsvägen, Sockerraffinaderiet på Spoletorp eller Alba i Dalby. Inför ombyggnader eller en fördjupning av detta arbete kan förundersökningar genomföras för att identifiera sådana men även interiöra kvalitéer.

I beskrivningen nedan anges fastighetsbeteckning, namn, område, byggfakta och motivering. Vi har valt ut drygt 50 bebyggelsemiljöer som representanter för industrimiljöerna i Lunds kommun, dessa presenteras nedan:

Margretedal

Fastighetsbeteckning: Revingelyckan

Namn: sagohuset

Område: Margretedal

Fakta: fd kontors- och vågbyggnad uppförd för det kommunalt ägda stenbrottet i Hardeberga 1916, om- och tillbyggd 1942 samt 1993.

Motiv: En anspråkslös byggnad men med anknytning till stenhanteringen, en för Lund viktig industrigren.

Fastighetsbeteckning: Hardebergabanan 5

Område: Margretedal

Fakta: Fd petroleumlager byggt 1911. Fd lokstall byggt 1906.

Motiv: Fd petroleumlager utgör en mycket ovanlig byggnadstyp. Järnvägsbebyggelse ingår inte i undersökningen men byggnaderna har använts som mekanisk verkstad. Tillsammans utgör lokstall och petroleumlager med massiva röda tegelmurar bland de äldsta bevarade industribyggnaderna i området. Byggnaderna är i dåligt skick pga eftersatt underhåll och bör underhållas snarast om de ska kunna bibehållas.

Fastighetsbeteckning: Stenkrossen 2

Namn: Spyken södra

Område: Margretedal

Fakta: Äldre delar byggda som materialgård till gatukontoret 1915. Den del som används som skola byggdes 1963 efter ritningar av Karl Koistinen och byggdes om 1995.

Motiv: Äldre delarna kan egentligen benämnas kommunalteknisk byggnad och ingår därför inte. Den yngre är visserligen förändrad och med ny användning men intressant som verkstadslokal i en kraftigt förändrad del av Lund.

Norra fäladen

Fastighetsbeteckning: Inteckningen 5

Namn: Gambro

Område: Norra fäladen

Fakta: Läkemedel/sjukvårdsutrustning

Motiv: Anläggningen hör till den äldsta utbyggnadsfasen i denna tydligt funktionsseparerade stadsdel. Representerar 1960- och 70-talets industrianläggningar, inte minst med val av placering invid stora genomfartsleder. Arkitekt Einar Lovén, Stockholm. Ursprunglig verksamhet i lokalerna, nämligen Gambros tillverkning av dialysapparater och närliggande verksamhet. Ytterligare en lundaprodukt som satt stadens namn på världskartan.

Ideon/Pålsjö

Fastighetsbeteckning: Studentkåren 4

Namn: fd Hugo Nordström Handsk & Garverifabrik i Lund.

Område: Ideon/Pålsjö

Fakta: Äldsta fabriken ritad 1919 av den i Lund flitigt anlidade Alfred Persson. Expanderade under mellankrigs- och efterkrigstiden. Verksamheten lades ner 1965. Utgör idag förvaltningskontor för Akademiska hus.

Motiv: Läder- och handskindustrin var stor i Lund och i Skåne, denna byggnad är visserligen kraftigt ombyggd men utgör ett gott exempel på återanvändning av industribebyggelse.

Fastighetsbeteckning: Studentkåren 2, kv. Syret, kv Vätet

Namn: IDEON

Område: Ideon/Pålsjö

Fakta: Ideon grundades 1983 för att utgöra en forskningsby knuten till LTH. Här ska utvecklingsföretag inom teknologiområdet ges möjlighet att växa och bli redo att möta marknaden. Arkitekt Peter Torudd/Anshelmgruppen.

Motiv: arkitektur som ger fysisk form åt Sveriges första forskningsby.

Fastighetsbeteckning: Forskaren 1

Namn: Fd Pharmacia nuvarande Active Biotech

Område: Ideon/Pålsjö

Fakta: Arkitekt Christer Liljevall 1990. Anläggningen byggdes till 1997.

Motiv: Exempel på den snabbt expanderande sektorn bioteknik. Arkitektoniskt en anläggning som vill sticka ut och väcka uppmärksamhet och därför intressant som tidsfenomen.

Fastighetsbeteckning: Reuterdahl 6 och 8

Namn: f d Draco, nuvarande AstraZeneca

Område: Ideon/Pålsjö

Fakta: De första byggnaderna ritades av Jan-Erik Lund/Sören Nielsen vid Kjessler och Mannerstråle. Anläggningen har sedan dess kontinuerligt expanderat. Under perioden 1978-1995 anlidades samma arkitekter genomgående, HJS Arkitekter i Stockholm.

Motiv: Det mest dominerande läkemedelsföretaget i Lund, etablerat på platsen 1960. Arkitektonisk helhet, som hålls samman av det gula teglet och betoningen av horisontaliteten, ytterligare understruket med gångbrosystemet ovan mark.

Brunnshög

Fastighetsbeteckning: Nya Vattentornet 2

Namn: Sony-Ericsson

Område: Brunnshög

Fakta: Telecom industrin. Anläggningen ritades av Gert Wingårdh, ursprungligen för Ericsson REM och uppfördes 1996-97. Sedan Sony Ericsson bildades 2001 har ytterligare etapper byggts, den senaste klar 2008.

Motiv: tydliga exponenter för tidsandan, d v s viktigt att synas utåt på ett annat sätt än de närmast föregående decennierna.

Råbyholm

Fastighetsbeteckning: Råbyholm 3

Namn: Tetra Pak

Område: Råbyholms industriområde

Fakta: Företaget flyttade hit 1956 och byggnaderna utformades till en början av arkitekterna Ahlgren, M, Olsson, T. och Silow S men har utvidgats och förändrats flera gånger sedan dess.

Motiv: Lunds mest kända lokalt utvecklade företag. Trots förändringar och utvidgningar har man försökt bibehålla karaktären av röda tegelfasader under plantak vilket ger en enhetlighet. De bevarade industrijärnvägsspåren är ovanliga i nutida industrimiljöer men visar tidsdjupet i denna.

Fastighetsbeteckning: Jöns Petter Borg 7

Namn: Boatnav

Område: Råbyholm

Fakta: ritades 1974 av Lars Wesén, Lund.

Motiv: tidstypisk byggnad för mindre företag. Välbevarad sedan uppförandet.

Rådmansvången/Södra Företagsområdet

Fastighetsbeteckning: Lyckebacken 5

Namn: fd Å & R

Område: Rådmansvången/Södra Företagsområdet

Fakta: Arkitekterna Nils Ahrbom & Helge Zimdahl ritade den anläggning som började byggas 1938-39 vid Maskinvägen/Industrivägen. Företaget var inriktat på förpackningar främst till livsmedel. Tillbyggt vid flera tillfällen bl.a. ett femvåningars kontorshus 1952 efter ritningar av Zimdahl och Einar Lovén.

Motiv: Ett av Lunds viktigaste företag och föregångare inom förpackningsindustrin. Konsekvent med gedigna material och synlig stomme. Funktionerna urskiljbara exteriört i fabriks hall, lager och kontor. Bevarad skorstenen murad i gult radialtegel.

Fastighetsbeteckning: Lyckebacken 2

Namn: fd Svenska Lyxstrumpfabriken

Område: Rådman svängen/Södra Företagsområdet

Fakta: 1939 byggde ett tyskt företag kallat AB Svenska Lyxstrumpfabriken vid Maskinvägen. Ritningarna av Hans Westman 1939. Tillbyggt 1941 och fabriken övertogs av Malmö yllefabriks AB, MYA. Man hade cirka 200 anställda.

Motiv: Tydlig fabriksarkitektur med välbevarat yttre med tegelfasader, sågtands tak, och i den västra fasaden ursprungliga vitmålade tvåluftsfönstren i trä. Speglar den betydelsefulla textilindustrin och har senare koppling till Å & R och förpackningsindustrin.

Öresundsvägens företagsområde och Spoletorp

Fastighetsbeteckning: Raffinaderiet 1

Namn: fd sockerbruket, fd Salanders

Område: Spoletorp

Fakta: Sockerbruket anlagt 1888 i en nedlagd snickerifabrik. Huvudsakligen uppfört mellan 1890-1910. Omdanades efter ritningar av Mogens Mogensen på 1940-talet med bl.a. partiell fasadinklädnad.

Motiv: En av Lunds större äldre industrier med delvis bevarad omsorgsfull arkitektonisk utformning. Tidstypiska fasader i gult tegel med dekorativa inslag av rött tegel. Här finns även en ovanlig magasinsbyggnad i trä ritad 1897 idag inklädd i plåt. Miljön är en av Lunds allra mest tydliga äldre industrimiljöer, en som bevarar intrycket av en stor arbetsplats och har historisk tyngd i form av sockerbruksepoken och den efterföljande textilepoken. Strukturen är välbevarad och fasaderna präglas av de förändringar som skedde under tiden som textilfabrik. Stora delar av exteriören kan förmodligen återställas till ett äldre, estetiskt mera lättillgängligt utseende genom framtagande av delar av de äldre fasaderna, gårdsfasaderna är bevarade i tegel med enstaka gjutjärnsfönster.

Fastighetsbeteckning: Förlaget 3

Namn: fd Glerups nuvarande Tetrapak

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Arkitekt Klas Anselm, 1961. Uppfört för AB CWK Glerups bokförlag. Innehöll ursprungligen bokbinderiverksamhet, kontor, utställningsrum och lager.

Motiv: Arkitektoniskt/arkitekturhistoriskt intressant byggnad, representant för förlagsindustrin. Relativt välbevarad.

Fastighetsbeteckning: Separatorn 1

Namn: fd Rudelius & Boklund/AB Separator/Alfa-Laval numera Tetra Pak

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Äldsta kvarvarande byggnader från 1939, arkitekt Mogens Mogensen. Flera intressanta utbyggnadsskeden därefter, bl a Alfa Lavals nya huvudkontor från 1959, arkitektfirman Winberg & Högstedt.

Motiv: Tillhör den äldsta industrietableringen i området. Intressant utveckling från tung verkstadsindustri, förenat med revolutionerande innovationer i form av mjölkseparatortorn respektive plattvärmeväxlare, till förpackningsindustri.

Fastighetsbeteckning: Värmeväxlaren 3

Namn: Plattvärmeväxlarverkstaden, Alfa laval

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Uppförd 1965, efter ritningar utarbetade av Svenska Industribyggen AB Arkitektkontor. Tillkommen i etapper.

Motiv: Representant för ett expansivt och intressant skede i Alfa Lavals utveckling. Tidstypisk verkstadsbyggnad i den storindustriella skalan, ursprungligen uppförd för tillverkning av plattvärmeväxlar.

Fastighetsbeteckning: Kugghjulet 4

Namn: CEPA Stålprensning AB

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Beläget invid det upprivna industrispåret. Tidigare tillverkning av bl a kugghjul, Cloverken AB. Sedan 1984 CEPA. Äldsta byggnaderna från 1940-talet.

Motiv: Representant för den tunga verkstadsindustrin, som tidigare präglat Öresundsvägens industriområde. Områdets enda bevarade industriskorsten.

Fastighetsbeteckning: Kugghjulet 1 och 3

Namn: Urspr AB Eiker, nuv Beijer byggmarknad

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Samtidigt planerad och uppförd industrianläggning för maskinfabriken AB Eiker, som tillverkade bl a snöplogar och sopmaskiner. Arkitekt Sven B Olsson, 1969-70.

Motiv: Representant för verkstadsindustrin, tidstypisk anläggning från 1970, bl a med bevarade traverser.

Fastighetsbeteckning: Länsmannen 4

Namn: urspr Kontorsbyggnad för AB Svenska stenbeläggningar, idag flera olika hyresgäster.

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Uppfört 1966/67, arkitekt Aage Harald Rump. AB Svenska stenbeläggningar ägde då även angränsande tomt intill industrispåret, vilket sannolikt var anledning till kontorets placering.

Motiv: Arkitektoniskt/arkitekturhistoriskt intressant.

Fastighetsbeteckning: Länsmannen 3

Namn: Lunds snickeri

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Tidig etablering i området, i lokaler ritade av Ingeborg hammarskjöld-Reitz arkitektkontor 1946. Anpassad tillbyggnad av anläggningen i sen tid. Kontinuerlig verksamhet sedan dess.

Motiv: Representant för småindustri/hantverk. Inleder efterkrigstidens expansion i industriområdet. Den ursprungliga byggnaden tidstypisk och välbevarad.

Fastighetsbeteckning: Länsmannen 1

Namn: Inpac AB

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Äldsta byggnaden på tomten (från 1948) var urspr förrådsbyggnad för AB Svenska stenbeläggningar, numera inkorporerad i Inpacs anläggning. Förpackningsföretaget Inpac AB, hette vid bildandet 1946 Svenska AB Ivers Lee och är liksom Tetra Pak ursprungligen en utlöpare från Å & R. Kontorsbyggnad från 1980-talet.

Motiv: Ännu en representant för den för Lund så betydelsefulla förpackningsindustrin. Anläggningen innehåller delvis äldre byggnader med orörda tegelfasader, belägna invid det upprivna industrispåret.

Fastighetsbeteckning: Töebacken 7

Namn: Urspr produktionshall för Harry Karlssons byggnadsindustri AB, idag lagerlokal åt JM.

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Ritad 1956, arkitekt Lennart Sandin. Här tillverkades Lunnavillan. Byggnaden avkortad i östra delen.

Motiv: Representant för byggnadsindustrin. Koppling till en av de mest namnkunniga byggmästarna i Lund, Harry Karlsson, även verksam nationellt. Välbevarat uttryck trots reducering, tidstypisk arkitektur.

Fastighetsbeteckning: Annedal 2

Namn: Diwong. Skogaholm Ceralia bakeries.

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Startade på Bankgatan, flyttades i början av 1960-talet till Annedalsvägen, köpt 1965 av Marabou, 1975 av Skogaholm sen av Ceralia. Bagerilokaler och kontor. Arkitekt ursprunglig anläggning Tholén & Stenberg Byggnads AB. Tillbyggnader av A H Rump, Lundquist & Rendahl bl a .

Motiv: Representant för livsmedelindustrin. Successivt utökad anläggning ännu med pågående ursprunglig användning. Äldre skyltar synligt bevarade.

Fastighetsbeteckning: Annedal 4

Namn: urspr kontorshus för L.B.A.

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Arkitekt karl Koistinen, ritades 1969. Ombyggd till bilhall under 1980-talet, vilket innebar viss förvanskning.

Motiv: Uppseendeväckande arkitektur.

Fastighetsbeteckning: Gustavshem 5

Namn: Champions mek verkstad

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Mindre mekanisk verkstad, grundad 1968 i ett skjul vid Trollebergsvägen. Kontinuerlig verksamhet sedan anläggningens uppförande 1970, tidstypisk med sin eternitklädsel. Ritningar av Skandinaviska eternit AB.

Motiv: Den senast etablerade mekaniska verkstaden i Lund. Oförändrad, tidstypisk arkitektur.

Fastighetsbeteckning: Virket 5

Namn: "Vespa-Månsson"

Område: Öresundsvägens företagsområde

Fakta: Verksamhetslokal med bostad, ritad av byggnadsingenjör C Persson 1954.

Motiv: Representant för karaktärsdraget kombinerat boende och verksamhet, vanligt i äldre industriområden, främst ute i byarna. Tidstypisk 1950-talsarkitektur.

Fastighetsbeteckning: Måsen 16.

Namn:

Område: Öresundsvägens industriområde

Fakta: Central Verkstadsskola, arkitekt Mogens Mogensen 1956

Motiv: Noggrann arkitektonisk utformning som är välbevarad till struktur och exteriör med synlig stomme och kopparbeslaget sågtandsformat tak med norrljus. En tidstypisk anläggning med läsbar funktion och konstruktion.

Gunnesbo/Nöbbelev

Fastighetsbeteckning: Rudebok 1, 3

Namn: Alfa-Laval

Område: Gunnesbo/Nöbbelev

Fakta: byggt 1978/79 till Alfa-Laval

Motiv: ett av Lunds mest betydelsefulla företag, storskalig byggnad med fasader i konsekvent hållen utformning med brun korrugerad plåt och plana tak.

Fastighetsbeteckning: Rudebok 2

Namn: Tetra-pak

Område: Gunnesbo/Nöbbelöv

Fakta: byggt 1985 åt Alfa-Laval senare övertaget av Tetra

Motiv: förknippat med två av Lunds mest betydelsefulla företag, storskalig byggnad med tidstypisk och välbevarad exteriör.

Fastighetsbeteckning: Traktorn 2

Namn: BTJ, Biblioteksstjänst

Område: Gunnesbo/Nöbbelöv

Fakta: tryckeri, förlagskontor och lager byggt 1977.

Motiv: tryckeri och förlagsbranschen en av Lunds betydelsefulla branscher, storskalig byggnad

Fastighetsbeteckning: Välten 4

Namn: Knorr-Bremse

Område: Gunnesbo/Nöbbelöv

Fakta: nybyggd industrilokal i alufasad 2000-tal.

Motiv: kontinuitet från Carl Holmbergs armaturfabrik tidstypisk utformning i anonym aluminiumfasad som speglar 2000-talets byggnadsskick.

Fastighetsbeteckning: Tjugan 1

Namn: Kelva

Område: Gunnesbo/Nöbbelöv

Fakta: Grundat i Lund 1970. Konstruktion och försäljning av delar och system till förpackningsindustri och grafisk industri.

Motiv: Byggnad med tidstypisk utformning väl bevarad. Anknytning till den för Lund viktiga förpackningsindustrin.

Lunds innerstad

Fastighetsbeteckning: Fiskaren 6 o 7 (Lilla Fiskaregatan 13 o 11).

Namn: italiensk restaurang

Område: Lunds innerstad

Fakta: En verkstadsbyggnad från 1878

Motiv: exteriört bevarad småskalig industrimiljö på gården i centrala Lund. Uppförd i gult tegel med gjutjärnsdetaljer i form av spetsbågiga gjutjärnsfönster och små lejonhuvud.

Fastighetsbeteckning: Paradis 39/40 (Bredgatan 10-12)

Namn: f d Salanders textilfabrik

Område: Lunds innerstad

Fakta: bebyggelse präglad av Salanders verksamhet från 1800-talets slut till 1970-talet. Senare ombyggnader under slutet av 1900-talet.

Motiv: gårdens industribebyggelse är omfattande och visar tydligt den äldre stadsbelägna industrin med prydliga hus åt gatan och industrier på gården. På grund av storleken upplevs den även från gamla kirurgområdet.

Fastighetsbeteckning: Paradis 48, (Bredgatan 28)

Namn: Govindas, fd Carl Th Lundboms garveri

Område: Lunds innerstad

Fakta: Byggt 1899, ombyggt 1909, tillbyggt 1980-tal. Exteriört bevarat och interiört finns synliga gjutjärnskolonner med Rudelius & Boklunds namn.

Motiv: Byggnaden är en rest av garveriverksamhet med anknytning till andra Lundaindustrier och en för regionen tidigare viktig industri.

Fastighetsbeteckning: Trädgården 11

Namn: Fd Bomans cykel

Område: Lunds innerstad

Fakta: fd bryggeri byggt 1893 nedlagt 1950-tal, senare cykelaffär.

Motiv: småskalig industriverksamhet på gårdsläge med välbevarad exteriör.

Dalby

Fastighetsbeteckning: Mejeriet Pumpen 6

Namn: Café Bally

Område: Dalby

Fakta: andelsmejeri byggt 1912.

Motiv: livsmedelsindustri, välbevarad exteriör av en för trakten viktig näring, förädling av jordbruksprodukter, yttre kännetecken delvis bevarade som lastkaj, utlastning och fönstersättning.

Fastighetsbeteckning: Lantmännen Pumpen 5

Namn: Granngården

Område: söder centrum

Fakta: byggt på 1940-talets slut, silo från 1953.

Motiv: livsmedelsindustri, välbevarad exteriör, flera byggnader bevarade, tidsty-piskt landmärke med stort symbolvärde för jordbruksbygden.

Fastighetsbeteckning: Styret 3

Namn: Alba margarintillverkning,

Område: söder centrum

Fakta: fd bränneri, uppfört 1897, ombyggt till margarinfabrik 1933, tillbyggt och ombyggt sedan dess.

Motiv: livsmedelsindustri i drift med nya delar som lagts till äldre. Under plåten kan finnas äldre tegelfasader som kan vara intressanta att ta fram vid en ombyggnad.

Fastighetsbeteckning: Pumpen 3

Namn: Fighter

Område: söder centrum

Fakta: Fruktpackeri byggt 1952 av en andelsförening

Motiv: livsmedelsindustri och föreningsverksamhet. Tidstypisk exteriör med färgsättning, skärmtak och fönstersättning som ger ett välbevarat intryck.

Fastighetsbeteckning: Önnelöv 38:3, 38:4, 49:1, 50:1, 50:2

Namn: Siporex

Område: Dalby öster

Fakta: verksamheten på platsen etablerad 1892, lättbetongblock utvecklades här under 1930-talet och tillverkades till 2002, används idag som företagshotell.

Motiv: Cement- och stenindustri som speglar 1900-talets utveckling av byggnadsskick. Tidvis har detta varit det största företaget i Dalby och ett av de större i Lund. Storskalig industribebyggelse från 1940-talet fram till nedläggningen 2002 med byggnader i tidstypisk utformning

Genarp

Fastighetsbeteckning: Kärrvallen 2

Namn: Magnussons

Område: Kärrvallen

Fakta: byggt 1970

Motiv: representerar verkstadsföretag från 1970-talet med väl bevarad tidstypisk arkitektur

Fastighetsbeteckning: Borgen 24

Namn: järnhandeln, fd möbelsnickeri

Område: centrum

Fakta: verksamheten på Borgen 24 startade 1860 med möbelsnickeri i Häckberga, etablerades 1900 som möbelfabrik.

Motiv: välbevarad handels- och verksamhetsmiljö från 1900-talets början.

Fastighetsbeteckning: Bränneröd 24

Namn: fd mejeri

Område: centrum

Fakta: byggt 1898 som mejeri, ombyggt 1964, 1969

Motiv: livsmedelsindustrin med mejeribygnaden fortfarande avläsbar, med tillägg från 1960-talet samt bevarat äldre bostadshus.

Södra Sandby

Fastighetsbeteckning: Kryptan 9

Namn: fd Sandbymaskiner,

Område: centrum

Fakta: verksamheten etablerades på platsen på 1890-talet och bedrevs till 1982. Byggnader från 1900-talet är bevarade, bl. a. en verkstadslokal med travers från 1949 i rött tegel.

Motiv: lång kontinuitet, viktigt företag i byn och delvis väl bevarade byggnader. Utgör tillsammans med grannen, Kryptan 8, ett litet industriellt centrum i Sandby.

Fastighetsbeteckning: Kryptan 8

Namn: f d Sandbybagaren

Område: centrum

Fakta: Svenssons bageri startade 1912, en del av bebyggelsen är från början av 1900-talet men har successivt byggts till med flera delar bl. a 1964 då det stora bageriet byggdes.

Motiv: livsmedelsindustrin med i sig bevarade byggnadsdelar från olika tid. Utgör tillsammans med grannen, Kryptan 9, ett litet industriellt centrum i Sandby.

Fastighetsbeteckning: Vapenhuset 1

Namn: vagnmakeri, karosseri

Område: centrum

Fakta: okänt

Motiv: välbevarad enkel fabriksbyggnad i trä från 1900-talets första hälft.

Fastighetsbeteckning: Orgelläktaren 1

Namn: Starka betong (se även cementindustrin),

Område: norr

Fakta: nuvarande byggnader uppförda från 1958, 1969

Motiv: välbevarad miljö med avläsbar exteriör. Cementindustrin har samband med den för regionen betydelsefulla stenbrytningen.

Fastighetsbeteckning: Björnlokan 1

Namn: P & G, fd Södra Sandby lantmannaffär

Område: centrum

Fakta: verksamheten startade 1906 och är i drift. Byggnader från 1900-talet är bevarade, bl. a. en spannmålssilo i röd tegel.

Motiv: Flera bevarade byggnadsdelar från olika tider med den röda tegelsilon som landmärke.

Veberöd

Fastighetsbeteckning: Ladusvalan 1

Namn: Maxitgroup, lecablock

Område:

Fakta: byggt 1963, 1978.

Motiv: tydlig exteriör med komplett tillverkning och välbevarad exteriör miljö. Cementindustrin har samband med den i kommunen betydelsefulla stenbrytningen.

Torna Hällestad

Fastighetsbeteckning:

Namn: fd mejeriet

Område:

Fakta: byggt

Motiv: delvis bevarad exteriör med lastkaj och dörr- och fönsterplacering med tidstypiska tegelfasader. Verksamhet som haft stor historisk betydelse och den enda bevarade äldre, industriellt präglade miljön på orten.

AVSLUTNING

Under vår undersökning har vi kommit i kontakt med företeelser som har anknytning till industrins produktionsmiljöer. Verksamheter av det slaget är företagshotell, exempelvis Kv Smörkärnan 1, CC House, i Öresundsvägens industriområde (Tetra pak mfl), Kv Oket 1, ”Nöbbelösvägen 100 företagscenter”, ”Dalby Företagshus och företagsby” på fd Siporex i Dalby. Även enklare matställen, matvagnar och kiosker är kännetecknande för industriområden. Fackföreningslokaler ligger ibland i anslutning till industriområden tex Avtalet 10 på Pilsåker där Kommunal ligger, Företaget 6, Grafiska förbundet och Byggnads på Gastelyckan. Tillfällig bebyggelse, särskilt kontorslokaler av enklare eller mer avancerat slag, finns på flera platser. Stora komplex av modulbebyggelse finns på Brunnshög och Ideon. Dessa företeelser är sådana som är betydelsefulla för att industrierna ska fungera men som inte sätter materiella spår på lång sikt och därför kan vara av intresse att dokumentera genom bilder och intervjuer med de verksamma.

Många industrimiljöer kan ges ny användning efter den ursprungliga användningen upphört. För att åstadkomma ett bevarande och utveckling av de kulturmiljöer som har industriell prägel krävs flera typer av åtgärder. Ett första steg är att definiera dessa miljöer som kulturmiljöer även i kommunala planer och utvecklingsprogram. Ett annat är att samtala med brukarna om kulturvärdena och upplysa om de bidragsmedel som Länsstyrelsen förfogar över för att stödja bibehållandet av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Vidare bör brukarna få kännedom om museernas och stadsantikvariens rådgivningsverksamhet. Att tillgängliggöra miljöerna är ett sätt att öka intresset och därigenom möjligheterna att bevara, men det är ofta svårt med hänsyn till pågående verksamheter. Ett sätt att öka kännedomen om miljöerna kan vara att producera en tryckt arkitekturguide med inriktning på dessa miljöer med bilder och fakta. Även guidade rundvandringar på industritema kan öka intresset för miljöerna. Ett annat sätt som ger bättre möjligheter till kontakt och utveckling av materialet är att skapa en blogg, kanske knuten till kommunens planering och bygglov. I sådan blogg kan fastighetsägare eller andra intresserade ställa frågor eller ge upplysningar om Lunds industriella kulturmiljöer.

Lund 20080328

Henrik Borg & Kristina Nilén

Källor

Muntliga källor

20070614 telefon: Alve Andersson, Genarp.
F d Stadsantikvarie Claes Wahlöö

Otryckta källor

Liedberg, Karin: Kulturmiljöinventering i Dalby. Centrala, västra och del av östra byn. 2005-06-16. Stadsbyggnadskontoret Lund.
Ritningar och bygglovshandlingar, Stadsbyggnadskontoret i Lund, arkiv.

Tryckta källor

André, Annika och Christina Högstedt: *Kartornas Lund 1580-talet till 1950*. Gamla Lund Årsskrift 72, 1990.
Bevaringskommittén: *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Clemens och Drottens rotar*. Tryck AB Allehanda, Trelleborg 1981.
Bevaringskommittén: *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Krafts rote*. Grahns tryckeri AB, Lund 1985.
Bevaringskommittén: *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Vårfru rote*. Tryck AB Allehanda, Trelleborg 1980.
Bevaringskommittén: *Lund utanför vallarna, Del I och II. Bevaringsprogram*. Grahns Boktryckeri AB, Lund 1991 respektive 1996.
Blom K A, Larsson G & Mårtensson J: *Företagsamhetens Lund*. Stiftelsen Lundaguide 2000.
Blomqvist, Ragnar: *Lunds historia, 2 Nyare tiden*. Liber Läromedel, Lund 1978.
Brunnström, Lisa: *Den rationella fabriken Avhandling fil dr*, Umeå universitet 1990.
Dahmén, Erik: *Lund i industrisverige I: Lund under expansion*. Birgitta Odén red. 1990 Lund.
Darphin, J-P: *Sockrets katedraler* RAÄ, Stockholm 1993:3
Ekström, Örjan och Tägil, Tomas: *modern arkitektur i Lund. Från 1930-talet till 1990-talet*. Lund 1998.
Ernholdt, Tore (red): *Dalby en bilderbok från 1900-talet*. S:t Nicolai Gille i Dalby. Dalby tryck 1991.
Förr o framöver. 100-årsjubileumsexpo Gamla lund 65, (1983) 1984.
Karlsson, Harry: *Den långa vägen. En skånsk byggmästare berättar*. Berlingska boktryckeriet, Lund 1973.
Olsson, L-E. 1987. *Tegelbruk i Sverige, en branschinventering*. Stockholm.

Svenska industrien vid kvartsekelskiftet 1925 av Sveriges industriförbund 1926 Sthlm.
Sandin, Gunnar: *Den fabrikslösa silhuetten I: Kring Lund*. Tomas Löfström (red)
Tapper, KG: *Industriarkitektur vid södra stambanan i Lund 1856-1906*
Vareman, Kaj: *En företagsängel behöver ingen fallskärm*. bokförlaget franka 2005.
Västergötlands museum: *Silos, modernismens agrara minnesmärken*. 2006:13

Bilaga 1

1905 Skåne: städer, köpingar och landsbygden (Livsmedelsindustri)

Dalby: Mejeri: Hellestads mejeriförening

AB Dahlby spritfabrik (1902)

Genarp: Stärkelsefabrik Svalevad

Häckeberga med mejeri, kvarn såg mm

Lund:

Industriella anläggningar 1905:

Bryggeri: Lunds bryggeriaktb. 1890; aktk. 300,000 à 100 kr

Kemisk-teknisk fabrik: F.A. Böckman, tillv. mejeripreparater, bläck, blanksvärta, lövetand m.m.

Konservfabriksaktieb. Nonpareil 1903; aktk. 15,000 à 100 kr.

Maltfabrik: Pålsjö maltfabrik, Andersson & Malmström

Mejeri: Lunds andelsmejeri

Mejeri: Lunds mejeri

Mineralvattenfabrik: Aktb. Läskedrycksfabr. Källan 1903, aktk. 11,300 à 100 kr.

Mineralvattenfabrik: Apoteket Hjorten

Mineralvattenfabrik: Apoteket Svanen

Sockerfabrik: Aktb. Saccharat 1901, aktk. 475,000 à 1,000 kr.

Sockerfabrik: Lunds sockerfabr. aktb. 1884; aktk. 2,031,900 à 100 kr.; *283,400* Fabriken belägen vid Staffanstorp (se under Staffanstorp)

Sockerfabrik: Svedala sockerfabriks ab 1893; aktk.1000000; *24,200* Fabrik belägen i Svedala skn.

Sockerfabrik: Örtofta sockerfabr. ab. 1889; aktk. 700,000; *32,100* Fabriken belägen vid Örtofta

Sockerraffinaderi: Aktb. sockerraffinaderiet Öresund 1890; aktk. 2,000,000 à 500 kr.; *167,900*

Sprittförädlingsfabrik, eg. Ax. Westerström

(2 st ullspinnerier)

Ångkvarn: Aspegrens franska ångkvarn, Joh. Aspegren

(Div. fabrikanter o. hantverkare)

Bagare:

Tage Håkansson, *17,750*, Malmströms bageri och konditori. Dessutom finns 12 bagare nämnda vid namn, ingen har någon större verksamhet redovisad.

Bryggare

Petersons ångbryggeri

N. Nilssons bryggeri

Garvare

C Hildisch J:nr & ki 1897, *14,000*, C.P. Holm & ki, Oscar P. Lindberg

Fritz Lundbloms läderfabriks aktb. 1899; aktk. 150,000 à 500 kr. *7,700*

Skånska hvitgarveriaktb. 1904; aktk. 6,700 à 100 kr. *2,000*

Slagtare: 12 slagtare finns nämnda, dock ingen som redovisar mer än *5,000*

Sockerbagare: Förutom Malmströms bageri o. konditori (se ovan) finns det tre sockerbagare redovisade, ingen som överstiger *5,000*

Bilaga 2

Näringslivsfakta

Näringslivsfakta för Lunds kommun	
Invånarantal 31 dec 2005	102 300
Antal företag 2005	Drygt 13 000 st
Största branscher	
Forskning & Utveckling, utbildning	22%
Vård och omsorg	22%
Tillverkningsindustri	14%
Finans, konsulting	12%
Största arbetsgivare	
Lunds kommun	9 050
Region Skåne	8 450
Lunds universitet	6 000
TetraPak AB	3 450
Sony Ericsson AB	1 800
Företagskoncentration	
antal anställda	2005
TetraPak AB	3 450
Sony Ericsson AB	1 800
AstraZeneca AB	1 200
Alfa Laval AB	1 050
Ericsson Mobile Platforms AB	1 000
Gambro Lundia AB	900
Amcor Flexibles Lund AB	350
Antal nystartade företag senaste åren	
År 2005	644 st

Källa: http://www.lund.se/templates/Page_34808.aspx 20070227
Sidansvarig: Kristina af Klinteberg Ändrad: 2006-08-24

Regionmuseets rapportserie 2007

Kulturmiljö

1. Hässleholms filfabrik, AK, Henrik Borg, 2005 – 2006
2. Barsebäck kyrka, Barsebäcks sn, FU, Lars Salminen, 2002
3. Hovdala slott hus E, L329-förstärkningsåtgärder, Brönneustads sn, AK, Kristina Nilén 2006/2007
4. Tånga kvarn, Välinge sn, AK och DK, Henrik Borg, 2004-2005
5. Tegelgolv i Bäckaskogs kyrka, Kiaby sn, AK & FU, Jan Kockum, 2004& 2006
6. Kävlinge gamla kyrka, 8 ½ sekler av hemligheter, Byggnadsarkeologisk undersökning, Petter Jansson, 2005
7. Tästarps kyrka, Tästarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2006-2007
8. Sankt Ibb gamla kyrka, BAD & FU, Cecilia Pantzar & Lars Salminen, 2003-2004
9. Vä kyrkogård – gammal och ny, Vä sn, FU, Tony Björk, 2006
10. Härlövs industriområde boplatser och grav, N Åsum och Kristianstad, AU&FU&UN, Helén Lilja, 1999-2005
11. Heliga Trefaldighetskyrkan – restaurering av fönster, AK, Helena Nilsson, 2005
12. Gånggriften i Odarslöv, Odarslöv sn, UN, Anders Edring, 2006
13. Källna kyrka, Källna sn, AF, Lotta Eriksson och Helena Nilsson, 2007
14. En kongemoseboplatser i Yngsjö, AU & FU, Anders Edring, 2006
15. Börringe kyrkogård – ”...ett verkligt fridens rum i skuggan av lummiga trädkronor.”, Börringe sn, Svedala kommun, DK, Helena Nilsson, Lotta Eriksson, Cissela Olsson och Åsa Jakobsson, 2005-2006
16. Östra Ljungby kyrka, Östra Ljungby sn, AF, Lotta Eriksson och Helena Nilsson, 2007
17. Södervidinge kyrkogård, Södervidinge sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
18. Sankt Mikael kapell i Helsingborg, UN, Lars Salminen, 2004
19. Skånska ruinvårdsprojektet, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2005-2006
20. Virke kyrkogård, Virke sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
21. Några arkeologiska undersökningar i Åhus, Åhus sn, FU & AK, Jan Kockum, 1996 – 2004
22. Kultureservat i Skåne -en översiktlig utredning, Paul Hansson, 2007
23. St Jörgen i Åhus. Åhus 30:5. Åhus sn, FU, Jan Kockum, 2007
24. Bronsåldersbrunnar i Näsby, Kristianstad, UN, Tony Björk, 2006 – 2007
25. Stora Harrie kyrkogård, Stora Harrie sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
26. Österslöv gamla prästgård, Österslövs sn, AK, taktäckning, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
27. Månstorps gavlar- säkringsarbeten, V Ingelstad sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg & Henrik Borg, 2007
28. Skarhults slott - vårdplan, Skarhults sn, PJ, Kristina Nilén, 2006-2007
29. Tjörnarps kyrka, Tjörnarps sn, AK, Lars-Göran Strömbom, Mia Jungskär & Lotta Eriksson, 2003-2004
30. Universitetet 2, f.d. Anatomen, Värdebeskrivning 2007, BD, Henrik Borg 2007
31. Bäckaskog slott L356 – renovering av västra längans fasad och tak, samt nyttillverkning av grindar, AK, Kristina Nilén, 2006
32. Korsbackakyrkans kyrkogård, DK, Lotta Eriksson och Emelie Petersson, 2007
33. Kust och historia i Skåne – En förstudie med naturperspektiv, PJ, Åsa Jakobsson, 2007
34. Sporrakulla gård – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
35. Rivning på gång, norra kyrkogården i Lund, AK& BD, Petter Jansson, 2007
36. Röddinge kyrka utvändigt renovering, Röddinge sn, AK, Petter Jansson 2006
37. Flädie kyrka utvändigt renovering, Flädie sn, AK, Petter Jansson 2006
38. Hallamölla, Eljaröds sn, AK, Emelie Petersson, 2007
39. Kävlinge gamla kyrkas kyrkogård, DK, Lotta Eriksson och Emelie Petersson, 2007
40. Magnaröds stenalvsbro, Östraby socken, AK, Jimmy Juhlin Alftberg 2007
41. Stora Herrestad säteri - antikvarisk förundersökning, huvudbyggnaden, Stora herrestads sn, AF, Kristina Nilén, 2006
42. Arilds missionshus - fönsterrenovering, AK, Helena Nilsson, 2007
43. Öllsjö by - Fastigheten Öllsjö 33:2, Skepparslöv sn, FU, Jan Kockum, 2007
44. Ausås församlingshem, Ausås sn, AK, Emelie Petersson, 2007
45. Nämndemansgården, Sankt Ibbs sn, AK, Emelie Petersson, 2007
46. Lilla Harrie kyrkogård, Lilla Harrie sn, DK, Lotta Eriksson & Katarina Olsson, 2007
47. Öllsjö 67:1, Skepparslöv sn, UN, Catherine Svensson, 2006
48. Stiby kyrka – läkatarunderbyggnad, Stiby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
49. Glimmebodagården, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2007
50. Hustoftagården, Väsby sn, AK, Emelie Petersson, 2007
51. Östra Vemmerlövs kyrka, Östra Vemmerlöv sn, AK, Helena Nilsson, 2005-2006
52. Åkerbergskas huset - fönsterrenovering, Höganäs sn, AK, Helena Nilsson, 2007
53. Villa Larsbo - fönsterrenovering, Brunnby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
54. Tomelilla byagård, murstocksrenovering, Tomelilla sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
55. Hässleholms kyrka - utvändiga arbeten, Hässleholms sn, AK, Helena Nilsson, 2006 – 2007
56. Ekstad folkskolepark - vård- och underhållsplan, Österslövs sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Katarina Olsson, 2007
57. Gammelgård, Sälshög 112:2, Tryde sn, DK, Jimmy Juhlin Alftberg och Katarina Olsson, 2007
58. Uppåkra kyrka - arkeologisk schaktningsövervakning, Uppåkra sn, FU, Lars Salminen, 2007

59. Nymö 8:17 - restaurering av ladugårdstak, Nymö sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg 2007
60. Hus och härdar i Edenryd, Ivetofta sn, Bromölla. FU 2007. Tony Björk.
61. Bondrumsgården, timmer- och takarbeten, Fågeltofta sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
62. Ingeborrarp, Rya sn, AK, Emelie Petersson, 2007
63. Östanå Pappersbruk - paviljongen, 2007, Östra Broby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
64. Kävlinge gamla kyrka, utvändigt underhåll, Kävlinge sn, AK, Petter Jansson, 2005
65. Industrimiljöer i Lunds kommun, Inventering, Henrik Borg & Kristina Nilén, 2007

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
ning
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
dokumentation

141

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys

MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersök-

BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-